

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

AFET RİSK ALGISININ KÜLTÜR VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ

DOKTORA TEZİ

İbrahim Halil ÇELİK

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

AFET RİSK ALGISININ KÜLTÜR VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ

DOKTORA TEZİ

İbrahim Halil ÇELİK

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

AFET RİSK ALGISININ KÜLTÜR VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ

DOKTORA TEZİ

İbrahim Halil ÇELİK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Taşkın KILIÇ

TEMMUZ-2020

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Doktora Tezi olarak hazırlamış olduğum “Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

10.07.2020

.....

İbrahim Halil ÇELİK

ÖNSÖZ

“Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi” adlı çalışmada, Afet Risk Algısı Ölçeği geliştirip, Kültür ve Kişilik ile ilişkilerinin olup olmadığını ve demografik bilgiler doğrultusunda, çalışma evreni için seçilen şehirlerdeki afet risk algılarını ve kültürel eğilimleri ölçmek amaçlandı.

Doktora eğitimim süresinde her daim desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Taşkın KILIÇ’a, tez süresince desteklerini esirgemeyen tez izleme jürisindeki değerli hocalarım Prof. Dr. Ekrem CENGİZ ve Doç. Dr. Afşin Ahmet KAYA’ya, doktora eğitimim boyunca ders aldığım hocalarıma, ölçek geliştirme aşamasında uzman görüşü olarak katkıda bulunanlara sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Her daim yanımda olan ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Cansu, biricik kızlarım Nevra ve Neval iyi ki varsınız diyorum.

Yaptığım çalışmanın Afet Yönetimi alanında faydalı olmasını, bilime katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Gümüşhane- 2020
İbrahim Halil ÇELİK

ÖZET

ÇELİK, İbrahim Halil. Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi, Doktora Tezi, 2020, (XVIII+173)

Çalışma kapsamında afet risk algısı ölçeği geliştirip, kültür ve kişilik boyutları ile ilişkili olup olmadığının tespiti, ayrıca afet risk algısının çalışma evrenine alınacak şehirlerde, demografik değişkenler açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlandı.

Çalışma, Muğla ve Van illerinde 18 yaş ve üstü bireylere yapıldı. Çalışma kapsamında, ilk pilot çalışmada 20, belirlenen şehirlerdeki pilot çalışmada 200 ve ana çalışmada 900 kişi olmak üzere, toplam 1120 kişiye ulaşıldı. Çalışma kapsamında dört boyut (Tehdit, Endişe, Kadercilik ve Kontrol edebilirlik) ve 21 maddeden oluşan “Afet Risk Algısı Ölçeği” geliştirildi. Afet risk algısı, kültür ve kişilik ölçeklerinin yapısal eşitlik LISREL 8.7 programında doğrulayıcı faktör analizi yapıldı ve ölçekler doğrulandı.

Çalışma modeli kapsamında afet risk algısının, kültür ve kişilik ile ilişkisini incelemek için LISREL programında yapılan analiz neticesinde; kişilik ölçeği uyumluluk boyutunun, afet risk algısı boyutlarının hepsiyle doğrudan ilişkili olduğu, sorumluluk boyutunun, tehdit boyutuyla, yeniliğe açıklık boyutunun kadercilik boyutuyla doğrudan ilişkili olduğu bulundu. Kültür ölçeğinin belirsizlikten kaçınma boyutunun, afet risk algısı endişe ve kontrol edebilirlik boyutlarıyla doğrudan ilişkili olduğu bulundu. Ayrıca afet risk algısı bağlamında demografik değişkenlerin arasında farklılık olup olmadığı, kültür boyutları bağlamında da yaşanan şehre göre farklılık olup olmadığı araştırıldı. SPSS 25 paket programında, demografik değişkenler için T testi ve ANOVA testi yapıldı. Afet risk algısının yaş, afet yaşanmışlık sayıları ve yaşanan şehir değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edildi. Kültürün belirsizlikten kaçınma boyutu ile yaşanan şehir değişkeni açısından istatistiksel olarak aralarında anlamlı farklılık tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Risk Algısı Ölçeği, Afet Yönetimi, Kişilik, Kültür

ABSTRACT

CELIK, Ibrahim Halil. The Relationship of Disaster Risk Perception with Culture and Personality, Doctoral Dissertation, 2020, (XVIII+173)

Within the scope of the study, it was aimed to develop a disaster risk perception scale, to determine the relationship of this perception with culture and personality dimensions, also, to reveal whether there was a significant difference between the disaster risk perceptions in the cities that constituted the study universe in terms of demographic variables.

The study was conducted with the participation of individuals aged 18 and above in the Mugla and Van provinces in Turkey. Within the scope of the study, 20 individuals were accessed in the first pilot study, while 200 individuals were contacted in the pilot study conducted in the cities determined, and in the main study phase, 900 individuals were reached, which made a total of 1,120 individuals. In the study, "Disaster Risk Perception Scale" comprising of four dimensions (Threat, Anxiety, Fatalism, and Controllability), and 21 items was developed. Confirmatory factor analyses were performed for the structural equation models of disaster risk perception, culture, and personality scales using LISREL 8.7 software, and the scales were validated.

According to the results of the analyses performed by using LISREL software to examine the relationship of disaster risk perception with culture and personality within the scope of the study model, the agreeableness dimension of the personality scale was found to be directly correlated with all dimensions of disaster risk perception scale; the conscientiousness dimension was found to be directly correlated with the threat dimension, and the dimensions of the openness to experience was found to be directly correlated with the fatalism dimension. Uncertainty avoidance dimension of the culture scale was found to have a direct correlation with the anxiety and controllability dimensions of the disaster risk perception scale. Also, it was investigated whether there was a difference between the disaster risk perceptions according to the demographic variables and whether there was a difference between the culture dimensions according

to the variable of the city of residence. T-test and ANOVA test were performed for demographic variables using SPSS 25 software package. Statistically significant differences were found in perceived disaster risk according to age, the number of disasters experienced, and the city of residence. A statistically significant difference was identified between the avoiding uncertainty dimension of culture scale and the city of residence variable.

Keywords: Disaster, Disaster Management, Disaster Risk Perception Scale, Culture, Personality

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	III
BİLDİRİM	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XVI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XVII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5-63
1.1. Afet Kavramı	5
1.1.1. Afet Kriterleri	7
1.1.2. Afetlerin Sınıflandırılması:	7
1.1.2.1. Doğa Kaynaklı Afetler	7
1.1.2.2. Teknolojik Afetler	8
1.1.3. Afetlerin Büyüklüğü ve Etkileri	9
1.1.4. Türkiye’de Afetler:.....	12
1.2. Afet Yönetimi	16
1.2.1. Afet Risk Yönetimi	21
1.2.1.1. Zarar Azaltma.....	21
1.2.1.2. Hazırlık.....	24

1.2.2. Afet Kriz Yönetimi	26
1.2.2.1. Müdahale.....	27
1.2.2.2. İyileştirme	28
1.3. Risk Algısı Kavramı.....	29
1.3.1. Risk Algısında Psikometrik Yaklaşım	34
1.3.2. Risk Algısında Kültürel Yaklaşım	36
1.4. Afet Risk Algısı.....	38
1.5. Kültür	41
1.5.1. Kültürün Öğeleri	41
1.5.2. Kültür Modelleri.....	43
1.5.2.1. Trompenaars'ın Kültürel Boyutları.....	43
1.5.2.2. Triandis'in Kültürel Boyutları:	44
1.5.2.3. Hofstede'nin Kültür Boyutları	44
1.5.2.3.1. Güç Mesafesi Boyutu	45
1.5.2.3.2. Erillik-Dışılık Boyutu.....	46
1.5.2.3.3. Belirsizlikten Kaçınma Boyutu:	48
1.5.2.3.4. Bireysellik-Kolektivcilik.....	49
1.5.2.3.5. Uzun Dönem-Kısa Dönem Yönelimi Boyutu:	51
1.5.2.3.6. Hoşgörü ve Kısıtlama Boyutu:	53
1.6. Kişilik.....	54
1.6.1. Kişiliğe İlişkin Kavramlar	55
1.6.2. Kişilik Oluşumunu Etkileyen Faktörler	56
1.6.2.1. Kalıtım Faktörü	56
1.6.2.2. Aile Faktörü	57
1.6.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler.....	57
1.6.2.4. Coğrafi ve Fiziki Faktörler.....	58
1.6.3. Kişilik Kuramları	58
1.6.3.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı	59
1.6.3.1.1. Dışadönüklük	60
1.6.3.1.2. Uyumluluk.....	61
1.6.3.1.3. Sorumluluk/Öz Disiplin	62
1.6.3.1.4. Nevrotiklik/Duygusal Denge	62

1.6.3.1.5. Yeniliğe/Deneyime Açıklık	63
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. SAHA ARAŞTIRMASI	64-129
2.1. Araştırma problemi	64
2.2. Çalışmanın Amacı	64
2.3. Çalışmanın Önemi	65
2.4. Çalışmanın Varsayımları	65
2.5. Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	65
2.6. Çalışmanın Özgün Değeri ve Literatüre Katkısı	66
2.7. Hipotezler	66
2.7.1. Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilik ile İlişkisi Adlı Çalışma Kapsamında Geliştirilen Hipotezler	66
2.7.1.1. Belirsizlikten Kaçınma ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki..	69
2.7.1.2. Kolektivizm ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki.....	70
2.7.1.3. Kişiliğin Dışadönüklük ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki	70
2.7.1.4. Uyumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki	71
2.7.1.5. Sorumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki.....	71
2.7.1.6. Yeniliğe Açıklık ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki	72
2.7.2. Demografik Değişkenler İçin Hipotezler	73
2.7.3. Çalışma Modeli	74
2.8. Çalışmanın Yöntemi.....	75
2.9. Çalışma Evreni ve Örneklemi:	76
2.9.1. Çalışma Evreni Olarak Seçilen İller Hakkında Bilgiler	77
2.9.1.1. Muğla	77
2.9.1.2. Van	78
2.10. Ölçek Geliştirme Aşamaları ve Pilot Çalışma Bulguları	79
2.11. Verilerin Analizi.....	84
2.11.1. Demografik Verilerin Analizi	85

2.11.2. Afet Risk Algısı Verilerinin İncelenmesi:.....	88
2.11.2.1. Afet Risk Algısı Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi.....	93
2.11.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Verilerin Analizi.....	99
2.11.4. Kültür Ölçeği Verilerinin Analizi	103
2.11.5. Ölçeklerin Doğrulamalı Faktör Analiz Sonuçları	106
2.11.5.1. Afet Risk Algısı Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi.....	107
2.11.5.2. Kişilik Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi:.....	108
2.11.5.3. Kültür Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi:	109
2.11.6. Çalışma Modeli ile İlgili Bulgular	110
2.11.6.1. Çalışma Modeli Hipotez Sonuçları	111
2.11.7. T Testi Sonuçları	113
2.11.8. ANOVA Testi Sonuçları	116
2.11.9. Tartışma.....	120
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	130
Öneriler	133
KAYNAKÇA	135
EKLER	
EK 1. Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi Anketi.....	159
EK 2. Afet Risk Algısı Ölçeği	169
EK 3. Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu	170
ÖZGEÇMİŞ.....	173

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Düşük ve Yüksek Güç Mesafeli toplumlar Arasındaki Temel Farklılıklar (Genel Normlar, Aile, Okul).....	45
Tablo 2. Eril ve Dişil Toplumlar Arasındaki Farklılıklar (Genel Norm ve Aile)	47
Tablo 3. Belirsizlikten Kaçınma Boyutu Arasındaki Farklılıklar (Genel Normlar ve Aile).....	49
Tablo 4. Kolektivist ve Bireyci Toplumlar Arasındaki Farklar (Genel Normlar ve Aile)	50
Tablo 5. Kısa-Uzun Dönem Eğilimli Toplumlar Arasındaki Farklılıklar (Genel Norm ve Aile).....	52
Tablo 6. Hoşgörü ve Kısıtlama Boyutu Arasındaki farklılıklar (Genel Norm, Kişisel Duygular ve Sağlık).....	53
Tablo 7. Beş Faktör Kişilik Modeli.....	59
Tablo 8. Muğla ve Van İlleri için İlçelere Göre 18 Yaş ve Üstü Örneklem Sayıları.....	77
Tablo 9. Çalışmaya Katılan Uzmanların Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımları	80
Tablo 10. $\alpha=0,05$ Anlamlılık Düzeyinde KGO'ları için Minimum Değerler	81
Tablo 11. Afet Risk Algısı Taslak Ölçek	82
Tablo 12. Afet Risk Algısı Pilot Çalışma KMO ve Bartlett Testi	84
Tablo 13. Yaşanan Şehir	85
Tablo 14. Cinsiyet	85
Tablo 15. Yaş	86
Tablo 16. Medeni Durum.....	86
Tablo 17. Öğrenim Durumu	87
Tablo 18. Gelir Durumu	87
Tablo 19. Afet Yaşanmışlığı	88
Tablo 20. Afet Risk Algısı KMO ve Bartlett Testi Sonuçları.....	89
Tablo 21. Afet Risk Algısı Güvenilirlik Analizi.....	89
Tablo 22. Afet Risk Algısı Ölçeği Madde-Toplam Puan Korelasyon	90
Tablo 23. Afet Risk Algısı 25 Maddelik KMO and Bartlett's Test sonuçları.....	93
Tablo 24. Afet Risk Algısı Ölçeği Açıklanan Toplam Varyans	95

Tablo 25. Afet Risk Algısı Ölçeği KMO ve Bartlett's Testi.....	95
Tablo 26. Afet Risk Algısı ölçeği Güvenirlik Testi	96
Tablo 27. Afet Risk Algısını Açıklayan Faktörler	96
Tablo 28. Afet Risk Algısı Ölçeği Faktör İsimleri.....	98
Tablo 29. Afet Risk Algısı Faktörlerinin Cronbach Alpha Katsayıları	98
Tablo 30. Afet Risk Algısı Faktörlerinin Normallik Testi.....	99
Tablo 31. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Maddeleri ve Madde Toplam Korelasyon Katsayıları.....	99
Tablo 32. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Boyutları	101
Tablo 33. Kişilik Boyutları	102
Tablo 34. Kişilik Ölçeği Boyutlarının Güvenilirlik Analizi Sonuçları	102
Tablo 35. Kişilik Ölçeği KMO ve Bartlett Testi.....	102
Tablo 36. Kişilik ölçeği Normallik Testleri	103
Tablo 37. Kültür Ölçeği Madde-Toplam Puan Korelasyonu	103
Tablo 38. Kültür Ölçeği Güvenirlik Testi	104
Tablo 39. Kültür Ölçeği KMO ve Bartlett Testi	105
Tablo 40. Kültür Boyutları Güvenirlik Testleri	105
Tablo 41. Kültür Boyutları Normallik Testleri	105
Tablo 42. Afet Risk Algısı Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu.....	107
Tablo 43. Kişilik Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu	108
Tablo 44. Kültür Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu	109
Tablo 45. Çalışma Modeli Uyum İndeksleri.....	111
Tablo 46. Çalışma Modeli ile İlgili Hipotez Sonuçları	112
Tablo 47. Cinsiyete Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	114
Tablo 48. Medeni Duruma Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	114
Tablo 49. Yaşanılan şehre Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	114
Tablo 50. Yaşanan Şehre Göre Kolektivizm Boyutu Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu	115
Tablo 51. Yaşanan Şehre Göre Belirsizlikten Kaçınma Boyutu Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları.....	115

Tablo 52. Yaş gruplarına Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları.....	116
Tablo 53. Yaş Gruplarına Göre Gruplar Arası Afet Risk Algısı ANNOVA Testi Sonuçları.....	116
Tablo 54. Afet Yaşanmışlık Sayılarına Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları	117
Tablo 55. Afet Yaşanmışlık Sayılarına Göre Gruplar Arası Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları.....	118
Tablo 56. Gelir Durumuna Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları	119
Tablo 57. Demografik Bilgilere Göre Hipotez Sonuçları	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1990-2016 Yılları Arasında Dünyada Afetler ve Afetlerden Etkilenen Kişi Sayıları	10
Şekil 2. Türkiye’de 1923-2020 Yılları Arası Doğal ve Teknolojik Afetler.....	13
Şekil 3. Afet Yönetimi Döngüsü.....	21
Şekil 4. Önerilen Çalışma Modeli.....	81
Şekil 5. Çalışma Modeli.....	110

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. 1996-2015 Yılları Arasında Tüm Doğal Afetler İçin Kişi Başına Gelir Oranına Göre Ölüm Sayıları.....	11
Grafik 2. Türkiye’de 1923-2020 arası Doğal Afet Türleri.....	13
Grafik 3. Türkiye’de 1923-2020 Arası Teknolojik Afetler.....	14
Grafik 4. Afet Risk Algısı Yamaç-Birikinti Grafiği	94

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	AFAD	
ANOVA	Tek Yönlü Varyans Analizi	ANOVA	
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi	CFI	Comparative Fit Index
CRED	Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi	CRED	Centre for Research on the Epidemiology of Disasters
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi	DFA	
JMO	Jeoloji Mühendisleri Odası	JMO	
KRDAE	Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü	KRDAE	
MGM	Meteoroloji Genel Müdürlüğü	MGM	
NFI	Normlaştırılmış Uyum İndeksi	NFI	Normed Fit Index
RMSEA	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü	RMSEA	Root mean Square Error of Approximation
SPSS	Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi	SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu	TÜİK	
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği	TMMOB	
UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi	UNDRR	United Nations Office for Disaster Risk Reduction

GİRİŞ

Afet risk yönetimi, afet risklerini anlamaya, azaltmaya, transfer etmeye, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirmede sürekli bir gelişmeye yönelik politika, strateji ve önlemlerden oluşmaktadır. Afet risk yönetiminin başlıca amacı; toplumun, ekonominin, yapısal elemanların savunmasızlığını ve maruziyetini azaltmak, aynı zamanda güvenliği, esenliği, yaşam kalitesini, sürdürülebilir gelişmeyi ve direnci arttırmaktır (Field vd., 2012: 5; Mojtahedi ve Oo, 2017: 37).

Afet risk yönetimi son yıllarda yaşadığımız afetler ile birlikte giderek önem kazanmıştır. Afetlerden sonra müdahale ve iyileştirmeye daha fazla çaba harcamak yerine, meydana gelen doğa veya insan kaynaklı olayların afete yol açmasını engellemek ya da olası etkilerini azaltmak önemli hale gelmiştir. Bu noktada insan faktörü çok büyük önem arz etmekte ve bireylerin afetlerle etkin bir mücadele için öncelikle yaşadıkları yerlerdeki afet tehlikesi ve riskleri konusunda bilgili olmaları, muhtemel afetlere karşı daha hazırlıklı ve dirençli bir duruma getirebilecektir.

Çalışmanın değişkenlerinden birisi olan risk algısı, Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde; *“Spesifik bir kaza ya da tehlikeli olayın meydana gelme olasılığı ve kişiyi ne derecede ilgilendirdiği ya da endişelendirdiğinin öznel bir değerlendirmesi”* olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014:128).

Uzmanların ve sıradan bireylerin risk tanımları birbirinden farklıdır. Risk değerlendirmesi alanındaki uzmanlar, geçmiş olaylardan elde edilen yıllık ölüm istatistikleri gibi nesnel bilgilere dayanarak gerçek risk tahminlerini (örneğin, bir olayın olasılığını ve sonuçlarının büyüklüğünü) analiz ederler. Öte yandan, risk algısı, bireyin içinde bulunduğu toplum içinde çok daha az objektif kanıtlar içerir ve bireyin daha çok duygusal yoğunluğuna veya durumuna, kişisel deneyim geçmişine ve sosyo-kültürel faktörlere dayanır (Gierlach vd., 2010: 1540).

Bireylerin farklı riskleri değerlendirmek için kabul ettikleri kriterler ve riskleri kabul etme ya da etmeme kararları, çoklu, genel ve yerel koşullara göre değişmektedir. Risk altındakilerin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir) bu konuların önemli yordayıcılarıdır. Benzer şekilde

kişisel deneyim, risk düzeyinin algılanmasında çok önemli olmaktadır (Roder vd., 2016: 642).

Risk algısı hakkındaki hemen hemen tüm karşılaştırmalı araştırmalar, farklı kültür gruplarındaki insanlar için hangi tehlikelerin ilgili olduğuna odaklanmakla birlikte, çeşitli ülkelerde veya yerlerde risk algılama düzeyleri yordayıcılarının analizi neticesinde anlamlı veriler elde edilebilir (Jones vd., 2013: 5).

Çalışma ile ilgili değişkenlerden biri olan kültür; bir toplumun tarihsel süreçte ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi unsurlardır (Sayar ve Dinç, 2019: 156).

Hofstede (1980; 2001)'nin ulusal kültür modeli, literatürde en çok kabul gören modellerden biridir. Bu modeldeki boyutlar: Erillik-Dışılık, Güç Mesafesi, Belirsizlikten Kaçınma, Bireysellik-Toplumsallık, Kısa-Uzun Zaman Yönelimi Boyutudur. Hofstede bu boyutları hem örgüt kültürüne hem de ulusal kültüre uyarlamıştır (Kılıç, 2015: 243-247). Hoşgörü ve Kısıtlama, Hofstede vd. (2010)'nin kültür modelinde son olarak ortaya çıkardığı boyuttur.

2014 yılı Dünya Felaketleri Raporu'nda (IFRC, 2014), kültürün afet riski azaltımını nasıl etkilediği ve felaketlerin ve riskin kültürü nasıl etkilediğinin farklı yönlerini inceleyen bir tema ele alınmıştır. Ciddi tehlikelere maruz kalan yerlerde yaşayan çoğu insan, depremler, tropik siklonlar, tsunami, volkanik patlamalar, seller, toprak kaymaları ve kuraklık gibi risklerin farkındadır. Onların, yaşamlarını kazanmak için bir seçenek ya da alternatifleri olmadıkları için yine de orada yaşamaktadırlar. Örneğin, inanç sistemleri ya da basit kadercilik gibi kültür ve inançlar, insanların risklerle yaşamasını ve tehlikeli yerlerde yaşamlarını anlamlandırmasını sağlar. Dünyanın dört bir yanında insanların çoğunun kültürlerine dayanan risklere karşı en azından kısmi bir algıya ve yanıtı sahip olma olasılığı yüksektir.

Çalışmada kullanılacak diğer bir değişken olan kişilik; bir bireyi diğer bireylerden farklı kılan özellikler bütünüdür. Yaklaşık olarak son 40 yılda, “kişiliğin doğal dili” gibi görünen beş büyük kişilik faktörünün varlığına işaret eden bir araştırma yapısının ortaya çıktığı görülmüştür (Chauvin vd., 2007:173; Goldberg, 1999, 1-9). Kişilik ile ilgili literatürde en çok kabul gören ölçeklerden biri Costa ve McCrae (1992) tarafından geliştirilen beş faktör kişilik ölçeğidir. Bu beş boyut; dışadönüklük, uyumluluk, nevrotiklik, sorumluluk ve yeniliğe açıklıktır.

Araştırma problemi; Türkiye, birçok farklı doğa ve insan kaynaklı olaylara maruz kalmakta ve bu olaylar afete dönüşmektedir. Bireylerin afetler hakkında bilgisizlikleri, farkındalıklarının olmaması ya da risk algılarının düşük olması, bu olayların afetlere yol açmasına, can ve mal kayıplarının fazla olmasına sebebiyet verebilmektedir. Çalışma kapsamında geliştirilecek afet risk algısı ölçeğiyle;

- Afet risk algısına, kültür ve kişilik etki etmekte midir?
 - Afet risk algısı, çalışma evrenine alınan şehirlerde ne ölçüdedir?
 - Afet risk algısı, cinsiyete, yaşa, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir düzeyine, yaşanan şehre ve afet yaşanmışlık sayısına göre farklılaşır mı?
- Şeklinde sorulara yanıt bulmak araştırma problemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı; genel bir afet risk algısı ölçeği geliştirip, bireylerin afetler hakkındaki tutumlarını ölçmeye çalışmak, ayrıca kültür ve kişilik ile afet risk algısı arasında ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın önemi; Türkiye, birçok farklı afete maruz kalan ve afetler konusunda tecrübelerine sahip ülkelerden biridir. Afetlerle etkin bir mücadele için, bireylerin çevrelerinde afete yol açabilecek tehlikelerin farkındalıklarının bilinmesi önemlidir. Bu bağlamda, literatürde afet risk algısı ölçek çalışmalarının az sayıda olması nedeniyle genel bir afet risk algısı ölçeği geliştirip, bireylerin afet risk algılarını ölçerek, çalışma evrenine alınan şehirlerde yapılacak afet eğitimleri, tatbikatlar, afet sigortası işlemleri ve afete dirençli toplum gibi çalışmalara ışık tutacaktır. Ayrıca kültür ve kişilik ölçekleri aracılığıyla, afet risk algısına etki edebilecek etmenlerin olup olmadığının tespiti açısından önem arz etmektedir.

Çalışmanın varsayımları; risk algısı kişiden kişiye farklı bir şekilde değerlendirilebilir. Araştırmaya katılan kişilerin anket maddelerine doğru yanıt verdikleri, ölçeklerin çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları; çalışma kapsamında, afetler ve afet yönetimi, afet risk/kriz yönetimi, afet risk algısı, kişilik ve kültür konusunda ikincil verilerden literatür çalışması yapıldıktan sonra, çalışma evrenine alınan Muğla ve Van illeri ile ilgili bilgi toplayarak kavramsal çerçeve oluşturuldu. Afet Risk algısı konusunda geliştirilen Afet risk algısı ölçeğinden, kişilik konusunda beş faktör kişilik analizi ölçeğinden ve kültür konusunda da Hofstade (1980)'nin kültür ölçeğindeki belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutlarından anket maddelerinin çerçevesi

belirlendi. Çalışma evreni, Türkiye’de Muğla ve Van illerinde 18 yaş ve üstü bireylerle sınırlandırıldı. Pilot uygulama 200 kişiyle, ana çalışma ise 900 kişiye yapılan yüz yüze anketlerle sınırlandırıldı.

Çalışmanın özgün değeri ve literatüre katkısı; çalışma kapsamında geliştirilen afet risk algısı ölçeği özgün bir çalışma olarak literatürde yerini alacaktır. Ayrıca afet risk algısının kültür ve kişilik bağlamında ilişkisinin ele alınması da çalışmayı özgün kılmaktadır. Literatürde genel bir afet risk algısı ile ilgili az sayıda çalışma olmasından dolayı, geliştirilen afet risk algısı ölçeği bu alanda literatüre katkı sağlayacaktır. Afet risk algısına etki edebilecek etmenler açısından afet risk algısıyla, kültür ve kişilik boyutlarının etkisinin/ilişkisinin ortaya çıkarılması da literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışma kapsamında kültür ve kişilik ile ilgili elde edilen bulgular, bu alanlarda çalışma yapacak olan araştırmacılara ışık tutacak ve literatüre katkı sağlayacaktır.

Çalışma kapsamında birinci bölümde kavramsal çerçeve olarak afet, afet yönetimi, risk algısı, afet risk algısı, kültür ve kişilik konularına yer verildi. İkinci bölümde çalışma modeli, çalışma modeli ile ilgili hipotezlere, demografik değişkenler ile ilgili hipotezlere, anket verilerinin analizlerine ve tartışma bölümüne yer verildi. Son olarak da sonuç ve değerlendirmeye yer verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Afet Kavramı

Afet kavramı insanı, insanın yaşadığı çevreyi, bu çevredeki varlıkları ve tüm medeniyet mirası ile ilgilidir. Kökeninin ne olduğuna bakılmaksızın afetlerin insanlara, hayvanlara, bitkilere, medeniyet birikimlerine ve doğal hayata etkisi vardır. Afetler kimi zaman bir medeniyetin kimi zaman da insan yaşamının sonunu getirir. Kısaca afetler, insanı ve insani değerleri etkilediğinden kapsam açısından göz önüne alındığında merkezinde insan faktörü olacak şekilde tüm dünyanın afet kapsamında olduğu söylenebilir (Sağsöz, 2018: 14). Bu bağlamda, 2019 yılı sonlarında Çin’de ortaya çıkan ve 2020 yılı başlarında tüm dünyada etkisini gösteren Koronavirüs (Coronavirus Disease 2019 - COVID-19) salgınının küresel bir hal alması, dünyanın birçok ülkesinde hayatı durma noktasında getirmesi, binlerce can kaybına yol açması örnek verilebilir.

Afet kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde farklı tanımlar ile karşılaşmak mümkündür. Literatürde yer alan bazı afet tanımları şu şekildedir;

Felaket veya facia olarak da adlandırılan afet; etkilenen bir toplumun ya da topluluğun kendi kaynaklarını kullanarak baş edebilme kapasitesini aşan, geniş bir alanda insan, mal, ekonomik ve çevresel kayıplarla bir toplumun ya da topluluğun fonksiyonlarında ciddi aksamalara sebebiyet veren yıkıcı, ani bir olaydır (UNDRR, 2020; Skliarov vd., 2017: 17).

AFAD’ın Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğünde ise, “*Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay.*” olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014: 23).

Afetler ile ilgili kavramlar birbirine yakın anlam teşkil etmekte bazen de yanlış bir şekilde birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bunlardan biri, acil durum kavramı bazen afet olaylarında kullanılırken; bazen de acil durum yerine afet kavramı kullanılmaktadır ve bu iki kavramın anlam karmaşasına yol açmaması için arasındaki farkları tanım ve örneklerle açıklamakta fayda vardır.

Acil durum, insanın, malın ve çevrenin korunması amacıyla acil müdahaleye gereksinim duyulan ve yerel imkânlar ile mücadele edilebilen olayların neticesi olarak tanımlanabilir (Kadioğlu, 2016: 57). Acil durumlarla, günlük yaşamda her alanda karşılaşılabilir ve söz konusu alanda uzman kişi ve kuruluşlarca, önceden belirlenen görev tanımları, standart işleyiş ve haberleşme-raporlama düzeni kapsamında olaya müdahale gerçekleştirilir. Alana has müdahale yöntemi aracılığıyla durum kontrol altına alınır. Acil durumlar afetin kapsamında veya dışında gündeme gelebilir (Özmen, 2018a: 3).

Tüm olumsuz olaylar afet değildir (Coppola, 2007: 25). Afet, boyutları itibariyle, doğal döngüsünde toplumun etkilenme düzeyi ile değerlendirilmelidir (Işık vd., 2012: 84). Afet tanımı bağlamında ele alındığında, doğal, teknolojik veya insan kaynaklı herhangi bir olayın gerçekleşmesi bu olayı afet olarak değerlendirmek için yeterli görülmemektedir. Bu olayın insanlar üzerinde büyük oranda fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplara yol açması da gerekmektedir. Bu kayıpların derecesi, doğal olarak gerçekleştikleri yerleşim birimlerinin özelliklerine, yapıların afetlere karşı direncine, yöredeki halkın afetlere karşı tecrübeli olup olmamalarına göre farklılık göstermektedir (Tercan, 2018: 103). Tehlikelerin, kırılganlığın ve riskin potansiyel olumsuz sonuçlarını azaltmanın yetersizliği, afetle sonuçlanır (Skliarov vd., 2017: 17).

Afetlerin ortak özellikleri;

- Meydana geldiği ilk anda insanlarda paniğe neden olur
- Meydana geldiği bölgedeki insanların yaşamlarını tehdit ederek ölümlere ve yaralanmalara sebep olur.
- Alt yapıya ve yaşam kaynaklarına hasar verir.
- Bazı afetler tahmin edilirken, bazılarının ne zaman olacağı tahmin edilemez.
- Bazı afetler aniden meydana gelirken, bazıları yavaş meydana gelir.
- Afetler meydana geldiği ilk sürelerde afete koordineli bir müdahale yapılamayabilir (Ergünay, 2002'den aktaran, Özmen, 2018b: 7).

1.1.1. Afet Kriterleri

Afetlerin sonuçları açısından tanımlanması için çeşitli kriterler önerilmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Afet Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi internet siteleri oluşturmuş ve önerilen kriterler veritabanlarına girecek afetleri tanımlamaktadır (Shaluf, 2007: 707).

Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED)'ne göre bir afetin veritabanına girmesi için aşağıdaki kriterlerden en az birinin yerine getirilmesi gerekir:

- 10 ya da daha fazla kişinin yaşamını yitirmesi,
- 100 ya da daha fazla kişinin etkilenmesi,
- Uluslararası yardım çağrısı,
- Acil durum ilan edilmesi (EM-DAT, 2020b).

Türkiye'de afet kriterleri; Türkiye Ulusal Afet Arşiv Sistemi (TUAAS), Türkiye'yi etkileyen doğal ve teknolojik afetlerden, afet arşivi kriterlerine uygun olanları bünyesinde toplamaktadır. Türkiye Ulusal Afet Arşiv Sisteminde yer alan afet kriterleri belirlenmiş olup; afet arşivine dahil olması için sıralanan kriterlerden en az birinin olması gerekmektedir.

- En az 10 kişinin hayatını kaybetmesi,
- En az 50 kişinin yaralanması,
- Afetten etkilenen en az 100 kişinin olması,
- Genel hayatın olumsuz etkilenmesi,
- Acil yardım çağrısında bulunulması (Gökçe vd., 2008: 6-7).

1.1.2. Afetlerin Sınıflandırılması:

Afetlerin sınıflandırılmaları farklı şekillerde olabilmektedir. Dünyada en yaygın kullanılan afet sınıflandırılması Uluslararası Afet Veri Tabanı (EM-DAT) tarafından yapılmıştır. EM-DAT (2019) afetleri doğa kaynaklı ve teknolojik afetler olarak iki grupta ele almıştır.

1.1.2.1. Doğa Kaynaklı Afetler

- **Jeolojik Afetler:** Yer kabuğundan kaynaklanan bir tehlikedir. Bu terim, jeolojik tehlike terimiyle eş anlamlı olarak kullanılır. Örnek, deprem, volkan patlaması, kütle hareketleri.

- **Hidrolojik Afetler:** Yüzey / yeraltı tatlı veya tuzlu su dağılımının ve hareketinin sebep olduğu bir tehlikedir. Örnek, sel, heyelan, dalga hareketi.

- **Meteorolojik Afetler:** Dakikalar hatta günlerce süren, mikro ölçekten orta ölçeğe kadar aşırı hava ve atmosferik koşulların sebep olduğu kısa süreli tehlikedir. Örnek, fırtına, sis, aşırı sıcaklık.

- **Klimatolojik Afetler:** Mevsimden onlarca yıla kadar süren, iklim değişkenliğinin orta ve büyük ölçekte atmosferik süreçlerin sebep olduğu uzun süreli bir tehlikedir. Örnek, kuraklık, buzul gölü patlaması, orman yangını.

- **Biyolojik Afetler:** Canlı organizmalara ve bunların toksik maddelerine (örneğin, zehir, küf) veya taşıyabilecekleri vektör kaynaklı hastalıklara maruz kalmanın neden olduğu bir tehlikedir. Örnek, salgın hastalıklar, böcek istilası, hayvan salgınları/kazası

- **Dünya Dışından Kaynaklı Afetler:** Asteroitlerin, meteoritlerin veya kuyruklu yıldızların dünyaya yakın geçtikleri, Dünya'nın atmosferine girdikleri ve / veya Dünya'ya çarptıkları ve Dünya'nın manyetosferini, iyonosferini ve termosferini etkileyen, gezegenler arası koşullardaki değişikliklerden kaynaklanan tehlikedir. Örnek, meteor çarpması/düşmesi.

Oluşumu tabiat olaylarına bağlı meydana gelen afetler doğa kaynaklı afetlerdir. Dünyada en çok meydana gelen doğa kaynaklı afetler depremler, taşkınlar, fırtınalar, orman yangınları, çığ düşmesi, heyelanlar, volkan patlamaları ve kuraklık olarak belirtilebilir. Bilhassa son dönemlerde sanayideki gelişmeler, nüfusun artması ve fosil yakıtların fazla tüketilmesi sonucunda küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliğinin etkileri daha çok hissedilmektedir. Bu etkiler orman yangınlarının, sel felaketlerinin, çölleşmenin ve erozyon gibi doğal afetlerin artmasına yol açmıştır (Doğruluk vd., 2018: 138).

1.1.2.2. Teknolojik Afetler

“Politik ve insan faktörlerinin etkin olduğu savaşlar, iç çatışmalar, terör eylemleri, büyük göçler, endüstriyel kazalar gibi olaylar ve bunların doğurduğu sonuçların tümü” olarak tanımlanır (AFAD, 2014: 91). Ulaşım kaynaklı kazalar, nükleer, biyolojik ve kimyasal madde kaynaklı kazalar ile büyük göçler gibi olayları içermektedir. Karayollarında meydana gelen kazalar başta olmak üzere, günümüzde en

çok karşılaşılan insan kaynaklı afet türü ulaşım kazalarıdır. Diğer yandan nadir görülen nükleer kaynaklı kazalar ise, yıkım gücü ve kitlesel etkileri açısından değerlendirildiğinde insan kaynaklı afetler içinde önemli bir yer almaktadır. Özellikle son elli yılda, nükleer santrallerdeki kazaların yol açtığı bu afetler, geniş bir alanda binlerce insanı aynı anda etkileyip, uzun dönem süren büyük yıkımlara yol açmıştır (Doğruluk vd., 2018: 138; Işık vd., 2012: 85; Günalp, 2017:187).

- Endüstriyel Kazalar: Örnek, kimyasal dökülme, çökme, patlama, yangın, gaz sızıntısı, zehirlenme, radyasyon, petrol sızıntısı vb.
- Ulaşım Kazalar; Örnek, hava, kara, demir ve deniz yolu kazaları.
- Karışık/Çeşitli Kazalar: Örnek, çökme, patlama, yangın vb. (EM-DAT, 2019).

1.1.3. Afetlerin Büyüklüğü ve Etkileri

Afetin büyüklüğü, afetin sebep olduğu can kayıpları, yaralanma ve engelli kalma, yapı ve altyapılardaki tahribat gibi fiziki hasarlar ile ekonomik, sosyal ve psikolojik kayıpların toplamı ile açıklanmaktadır. Afetin büyüklüğünü tespit ederken, geliştirilmiş ve uluslararası kabul görmüş şiddet cetvellerindeki değerlerden faydalanılır. Afet büyüklüğüne etki eden başlıca etkenler (Gökçe vd., 2008: 5);

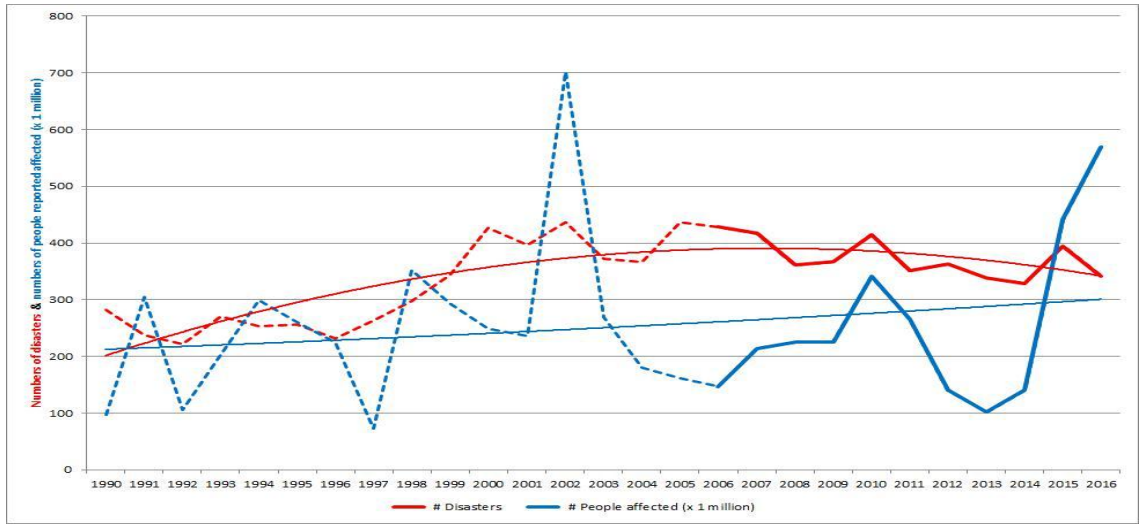
- Olayın yoğun yerleşim yerlerine olan mesafesi,
- Fakirlik ve az gelişmişlik,
- Eğitimsizlik, bilgi ve bilinç eksikliği,
- Nüfusun hızlı bir şekilde artması,
- Kaçak yapılaşma ve denetim eksikliği
- Ormanların ve doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi ya da yanlış kullanılması,
- Toplumun afet olaylarına karşı önceden aldığı önleyici ve koruyucu tedbirlerin seviyesi olarak ifade edilebilir.

Afetler aniden başlayan veya yavaş gelişen şekillerde olabilir. Aniden başlayan afetler çoğu zaman çok az veya hiçbir uyarı vermeden gerçekleşir ve bunların zarar verici etkilerinin çoğu saatler veya günler içinde devam eder. Depremler, tsunamiler, volkanlar, toprak kaymaları, kasırgalar ve taşkınlar örnek olarak sayılabilir. Yavaş gelişen afetler ortaya çıktıktan sonra aylarca veya yıllarca sürebilirler. Kuraklık, erozyon ve kıtlık buna örnek verilebilir (Coppola, 2007: 25-26).

Afetler, insanların oluşturduğu bir sistemin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kepenek ve Gençel, 2016: 45). İnsanın, hiçbir yapı ve varlığın olmadığı alanlarda deprem, fırtına, heyelan, sel, volkanik patlama gibi olayların yaşanması afet olarak değerlendirilmemektedir (Özmen, 2018b: 4).

Geçmiş dönemlerdeki afetler değerlendirildiğinde afet riskinin bulunduğu bir yerdeki nüfus yoğunluğunun az olması durumunda, afetin de etkisinin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde ise milyonlarca insanın bir arada bulunduğu büyük kentlerdeki nüfusun yoğunluğu, ekonomik birikimin fazlalığı, kentleşme sonucunda meydana gelen teknolojik kazalar gibi yeni risk kaynakları muhtemel afetlerde daha fazla kayıpların meydana gelmesine ortam yaratmaktadır. Ayrıca fosil yakıtların bilinçsiz tüketimi, atmosfere salınan sera gazları, ormansızlaştırmalar, arazilerin bilinçsizce kullanımı, bilinçsiz atık üretmek ve diğer beşerî kaynaklı çevresel hasarların etkisiyle yeni afet türlerine sebep olacak risk havuzları ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz, 2019: 258). Şekil.1’de 1990-2016 yılları arasında afetler ve etkilenen kişi sayıları verilmiştir.

Şekil 1. 1990-2016 Arasında Dünyada Afetler ve Afetlerden Etkilenen Kişi Sayıları

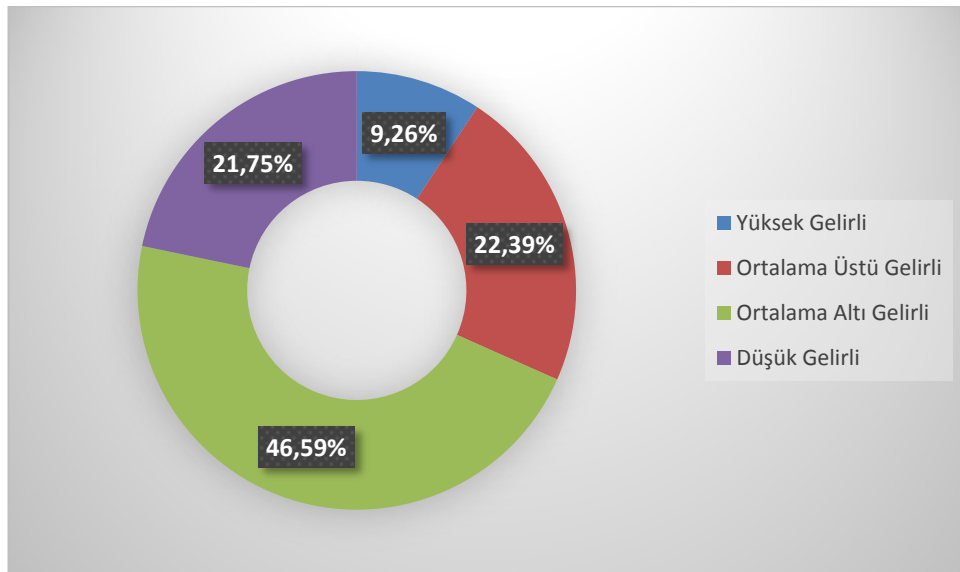
Kaynak: EMDAT,2016

Toplumların hazırlık yaptıklarında dahi başa çıkmakta zorlandıkları afetlerin meydana geldiği coğrafyalarda farklı oranlarda zararları olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde meydana gelen afetlerde can kaybının daha az; maddi kaybın ise daha fazla olduğu,

gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen afetlerde ise can kaybı daha fazla iken; maddi kayıpların daha az olduğu anlaşılmaktadır. Afetlerden en fazla zararı, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler, kırsal kesimler ve afet hazırlık planı oluşturulmamış yerler yaşamaktadır (Özer, 2017: 3; Leblebici, 2014: 465; Cordero-Reyes vd., 2017: 139).

2001 - 2010 yılları arasında dünya genelinde her yıl ortalama doğal afetlerden 100.000'den fazla insan hayatını kaybetti ve 232 milyon insan da etkilendi ve ayrıca 100 milyar Amerikan dolarından fazla zarara sebep oldu. Düşük gelirli ülkelerdeki insanların, doğal afetlerden ölme ihtimalinin 12 kat daha fazla olduğunu ve benzer şekilde, yüksek ve düşük gelirli ülkelerin yaşanan felaketlerin sayısı veya etkilenen insan sayısı açısından önemli ölçüde farklı olmamasına rağmen, afetlerin ciddi ekonomik sonuçlarına maruz kalma ihtimalinin daha yüksek olduğu gözlenmektedir (Brown, vd., 2018: 310; Guha-Sapir vd., 2012; Strömberg, 2007). 1998'den 2018'e kadar, fırtınaların sadece %32'sini yaşamasına rağmen fırtınaya bağlı ölümlerin %91'i düşük ve orta gelirli ülkelerde gerçekleşti. 1980'den beri doğal olayların yol açtığı afetlerden iki milyon insandan ve üç trilyon Amerikan dolarından fazla kayıplar yaşanırken, özellikle son 10 yılda yıllık toplam zarar %600'den fazla artmıştır (World Bank, 2020).

Grafik 1. 1996-2015 Yılları Arasında Tüm Doğal Afetler İçin Kişi Başına Gelir Oranına Göre Ölüm Sayıları

Kaynak: CRED CRUNCH, 2016

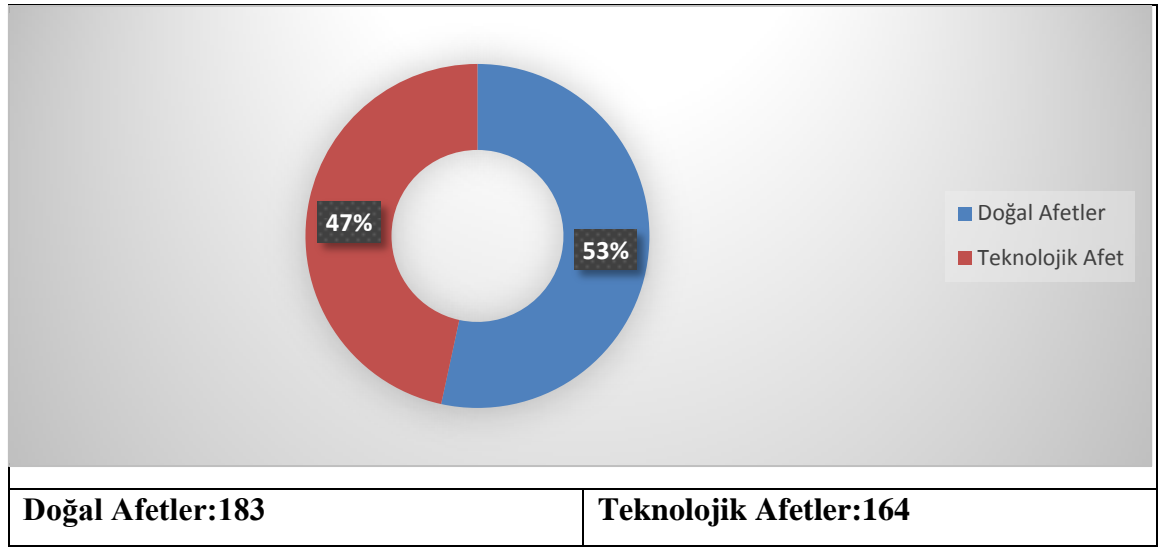
Grafik incelendiğinde, doğal afetlerden dolayı düşük ve ortalama altı gelir grubundaki ölüm oranının, yüksek ve ortalama üstü yüksek gelir grubundaki ölüm oranına göre daha fazla olduğu görülmektedir.

1.1.4. Türkiye’de Afetler

Türkiye, topraklarının büyük bir kısmı Asya kıtasında bulunan, Avrupa ve Asya arasında köprü konumunda olan 783.562 km²’lik alana konumlanmış bir ülkedir. Türkiye, jeolojik, meteorolojik ve topoğrafik yapısından dolayı sıklıkla doğa kaynaklı afetlere maruz kalan bir coğrafyada konumlanmıştır. Bu coğrafya Türkiye’yi ilk sırada depremler olmak üzere, heyelan, su baskını, kaya düşmesi ve çığ gibi çeşitli afetlere maruz bırakmaktadır (AFAD, 2018: 8). Türkiye, sosyal ve fiziksel zarar görebilirlik seviyesi yüksek bir ülkedir. Bundan dolayı doğa olaylarının meydana gelmesi çok sayıda yaralanmalara, can ve mal kayıplarına yol açarak bu olayların afete dönüşmesine neden olmaktadır (Ergünay, 2007: 2). Türkiye’de yerleşim alanlarının çoğunun tehlikeli bölgelerde yer alması şehirlerdeki riski artıran birçok faktörden biri olarak öne çıkmaktadır. Toprakların verimliliği, su kaynaklarının bulunması, geçiş noktaları gibi doğal kaynaklar ve konumsal üstünlükten faydalanma düşüncesi ile yerleşim yerlerinin çoğu tehlikenin yüksek olduğu bölgelerde gelişmiş ve bu durum tarihsel bir miras olarak karşımıza çıkmaktadır (Balamir, 2007: 38).

191 ülkedeki insani krizleri ve afet risklerini ölçmeyi ve sıralamayı amaçlayan Risk Yönetimi Endeksi (INFORM), ilk olarak 2012 yılında modellenmiştir. INFORM endeks puanı 0 ila 2 riski çok düşük, 2 ila 3,5 düşük riskli, 3,5 ila 5 orta riskli, 5 ila 6,5 yüksek riskli, 6,5 ila 10 çok yüksek riskli olarak tanımlamaktadır. 2018 raporuna göre Türkiye’nin INFORM endeks puanı 5,0 olarak belirtilmiştir. Batı Asya’nın bir parçası olan Türkiye üst-orta gelir grubunda yer almakta olup, 191 ülke içinde INFORM endeks puanı açısından 45. sırada yer almaktadır (AFAD, 2018: 10).

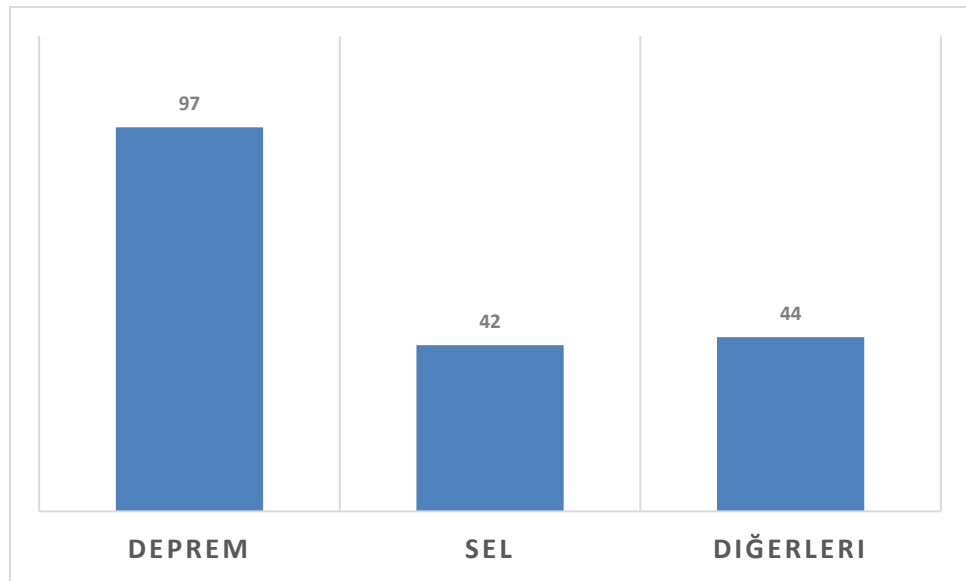
Şekil 2. Türkiye’de 1923-2020 Yılları Arası Doğal ve Teknolojik Afetler

Kaynak: EM-DAT, 2020a

Şekil incelendiğinde, 1923 yılından 2020 yılına kadar Türkiye’de 183 doğa kaynaklı afetin, 164 insan kaynaklı/teknolojik afetin meydana geldiği gösterilmekte, her iki afet türünün de oldukça fazla meydana geldiği ve aralarında oransal bazda çok büyük farklılıkların olmadığı anlaşılmaktadır.

Grafik 2. Türkiye’de 1923-2020 Arası Doğal Afet Türleri

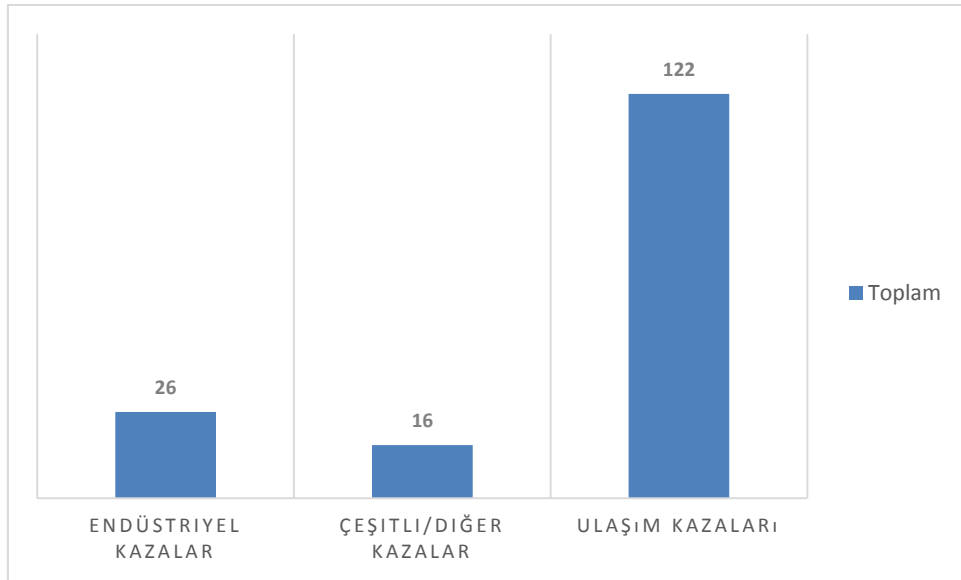

Kaynak: EM-DAT, 2020a

Türkiye’de 1923-2020 yılları arasında EM-DAT verilerine göre 183 doğa kaynaklı afet meydana gelmiştir. Tüm doğa kaynaklı afetler içerisinde deprem %53 ile ön plana çıkmaktadır.

Türkiye’de yanlış yer seçimi, plansız ve düzensiz yapılaşmadan kaynaklı hatalar zinciri yerleşim alanlarının çoğunu insan kaynaklı afet riskine maruz bırakmaktadır. Örneğin, İstanbul Ümraniye çöplüğündeki patlama, itfaiyenin giremediği sokaklardan dolayı konutların yanması, sele maruz kalan mahalleler, patlayan benzin istasyonları ve bu olayların yol açtığı can kayıpları kentlerdeki tehlikenin boyutunu göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 6).

Grafik 3. Türkiye’de 1923-2020 Arası Teknolojik Afetler

Kaynak: EM-DAT, 2020a.

Grafik 3. incelendiğinde, Türkiye’de insan kaynaklı afetlerde ulaşım kazaları %74,3 ile ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde küresel iklim değişimi, sanayileşme, doğanın tahrip edilmesi ve çarpık kentleşme gibi insan faaliyetleri afetlerin etkilerini artırmakta ya da yeni afetlerin oluşmasına yol açmaktadır. Afetler, Türkiye’nin kalkınmayı sürdürülebilir kılma ve toplumsal güvenliği sağlama açısından en büyük engellerden biridir. Doğrudan

ekonomik kayıplar bakımından ölçüldüğünde doğal afetlerin yol açtığı kayıplar GSMH'nın yaklaşık yılda %3'ünü oluşturmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 3).

Türkiye'nin yakın tarihinde Marmara ve Van depremlerinde çok büyük kayıplar verdiğimiz doğa kaynaklı afetler meydana gelmiştir. 17 Ağustos 1999'da yerel saatle 03: 02'de merkez üssü Gölçük olan 7,6 büyüklüğündeki Gölçük depreminde resmi kaynaklara göre 17.480 kişi hayatını kaybetti, 23.781 kişi yaralandı, 505 kişi engelli kaldı, 285.211 ev, 42.902 işyerinde zarar meydana geldi. 2010 yılında yayınlanan Meclis Araştırması Raporu'na göre hayatını kaybeden kişi sayısı 18.373 şeklinde güncellenmiştir (AFAD, 2020a). 12.11.1999 tarihinde saat 18.57'de Düzce'de 7,1 büyüklüğünde deprem meydana geldi. Bu depremde 710 kişi yaşamını yitirdi, 2679 kişi yaralandı ve binlerce kişi evsiz kaldı (AFAD, 2020b). 23.10.2011 Pazar günü saat 13.40'ta, merkez üssü Van merkeze bağlı Tabanlı köyü olan büyük bir deprem yaşanmıştır. Şehirde büyük bir hasara sebep olan depremin aletsel büyüklüğü 7,1 olarak belirtilmiştir. Tüm Türkiye bu depremin yaralarını sarmak için uğraş verirken 9.11.2011 Çarşamba günü 21.20'de Van'ın Edremit ilçesinde, aletsel büyüklüğü 5,7 olarak ölçülen yeni bir deprem meydana gelmiştir. Meydana gelen her iki deprem de Doğu Anadolu Bölgesinin genelinde hissedilmiştir. Meydana gelen iki deprem sonucunda toplam 644 kişi yaşamını yitirmiş, 1.966 kişi yaralanmış, 252 kişi ise enkazlardan sağ bir şekilde kurtarılmıştır (AFAD, 2020c).

24.01.2020 tarihinde saat 20.55'te Elazığ ili Sivrice ilçesi Çevrimtaş köyü civarında büyüklüğü 6,8 olarak ölçülen, derinliği 8.05 km. olan bir deprem yaşanmıştır. Deprem merkez üssüne 750 km mesafede, 42 il merkezi ve 26184 yerleşim yerinde hissedilmiştir (AFAD, 2020d). Bu depremde 41 kişi hayatını kaybetmiştir (JMO, 2020: 7).

13 Mayıs 2014'te Manisa'nın Soma ilçesinde kömür maden işletmesinde 301 maden işçisinin hayatını kaybetmesine sebep olan maden kazası, yakın tarihimizde meydana gelen insan kaynaklı afetlerden biridir (TMMOB, 2014'den aktaran, Yazılıtaş, 2015: 561). Ulaşım kazalarında da 08 Temmuz 2018'de, Edirne/Uzunköprü'den hareket edip, İstanbul/Halkalı'ya giden 12703 sefer sayılı yolcu treni, Çorlu ilçesi, Sarılar Mahallesi'nde, 162. kilometrede yoldan çıkmasıyla meydana gelen kazada 24 kişi hayatını kaybetmiş, 338 kişi ise yaralanmıştır (JMO, 2018: 9). Hava yolu ulaşım kazaları arasında; 19 Eylül 1976 tarihinde İstanbul-Antalya seferi yapan

uçağın Isparta yakınlarında Toros Dağlarına çarpması neticesinde 8'i personel 154 kişi hayatını kaybetmiştir (Wikipedia, 2020a).

1.2. Afet Yönetimi

Zaman içerisinde afetlerin meydana gelme biçimleri, etkileri, süreleri, kontrol altına alma yöntemlerinde değişimler gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye de devam edecektir. Bu değişim ve farklılıklar afetlerle başa çıkma yöntemlerini, mücadele etme gayretlerini, müdahale şekillerini ve yönetim sistemlerini dönüştürmüştür/değiştirmiştir. Afetlerin iyi ve etkili bir biçimde yönetilerek afet zararlarının azaltılabileceği yaklaşımının benimsenmesi “afet yönetimi” kavramının ve biliminin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Özmen, 2018a: 6).

Afet Yönetimi AFAD Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğünde afet yönetimi; *“Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim süreci”* olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014: 33).

Afet yönetimi yıkıcı bir afetin meydana gelmesinden sonra toplumu yeniden inşa etmek, acil durum operasyonlarını içeren afet riskini azaltmak ve afetin etkilerini iyileştirmeye hazırlık sürecidir (Huq, 2016: 24; Tan, 2009).

Afet yönetimi; afetlere hazırlık, müdahale ve kurtarma önlemlerinin organizasyonu, planlanması ve uygulanmasıdır. Afet yönetimi, tehditleri tamamen önleyemez veya ortadan kaldıramaz; afetlerin etkilerini azaltmak ve “daha iyi inşa etmek” için hazırlık ve diğer planları oluşturmaya ve uygulamaya odaklanmaktadır. Bir plan oluşturma ve uygulamadaki başarısızlık cana, varlıklara ve gelir kaybına neden olabilir (UNDRR, 2019).

Afet yönetiminin tüm safhalarında merkezi ve yerel seviyelerde yapılması gereken çalışmaların ve elde edilen sonuçların önceden belirlenen performans ve hedeflere uygun ve yeterli bir şekilde gerçekleştirilmesi afet yönetiminde etkinlik olarak

ifade edilebilir. Bu yaklaşım doğrultusunda afet yönetimi (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 37);

- Bütünleşik: Afetlerin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme evrelerinin tümünü kapsayan,
- Çağdaş: Tüm imkân ve kaynakları bir araya getiren, toplam kalite yönetimini benimseyen ve afete bütüncül yaklaşan,
- Toplum Tabanlı: Afetlerin tüm aşamalarında da kamu kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü bireylerin katkı vermesini sağlayan yaklaşımla uygulanmalı ve
 - Ölüm ve yaralanmalara engel olmayı,
 - Sosyo-ekonomik yapı, doğal çevre, mal-mülk, kültür ve tabiat varlıklarını korumayı,
 - Hizmetlerin devamını, işlerin sürekliliğini ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı hedeflemelidir.

Afet yönetiminin amacı, afetin sebep olacağı can ve mal kaybı riskini en aza indirgeyip, afete en çok maruz kalanları kurtarmanın yanı sıra, doğal çevreyi, kültür ve tabiat varlıklarını korumak, sosyal hayatın normale dönüşünü hızlandırmak ve afet öncesinden daha ileri seviyeye çıkarmak, toplumun ihtiyacı olan kamu ve özel sektör hizmetlerinin devamı ve sürdürülebilirliğini gerçekleştirmek olarak açıklanabilir (Şahin ve Üçgül, 2019: 51).

Kapsamlı afet yönetim sisteminin ana amaçları sırasıyla afet öncesi, sırası ve sonrası olarak ifade edilir. Bu amaçlar;

Afet Öncesinde:

- Olası afetlerden toplumun en az zarar ve fiziksel kayıp ile atlatması için gereken tüm idari, teknik ve yasal tedbirleri afet meydana gelmeden almak,
- Erken uyarı ve alarm sistemlerini kurup, halkın bu konuda eğitilmesi
- Mümkünse olayları önlemek, mümkün değilse acil yardım, arama-kurtarma ve iyileştirme faaliyetlerinin hızlı, verimli ve etkin bir şekilde yapılması amacıyla planlar ve hazırlıklar yapmak,
- Kalkınmanın her aşamasına Afet zararlarının azaltılması çalışmalarını dâhil edip, mevcut riskin artmasına engel olup, sürdürülebilir bir kalkınmayı gerçekleştirmek,

- Eğitim, bilgi ve bilinçlendirme programları uygulayarak, toplumdaki her bireyin olayların etkilerini en az zararla atlatabilmesi sağlamak ve yeterli personeli yetiştirmektir (Ergünay ve Özmen, 2013: 2).

Afet sırasında;

- Haber alma ve ulaşım hizmetlerini işler hale getirmek,
- Arama - kurtarma ve ilk yardım hizmetlerini başlatmak,
- İnsanların daha fazla zarar görmemesi için tahliyenin gerçekleştirilmesi,
- Geçici iskân alanları oluşturarak afete maruz kalanlara yiyecek, içecek, giyecek, yakacak temin etmek,
- Her türlü güvenlik tedbirlerini almak,
- Çevre sağlığı ile ilgili tedbirler almak,
- Hasar tespiti faaliyetlerini başlatmak,
- Bulaşıcı hastalıklar, yangınlar, patlamalar vb. ikincil afetlerin gerçekleşmesine engel olmak (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 152; Özmen vd., 2005).

Afet sonrasında;

- Mümkün olan en çok sayıdaki insanı kurtarıp, sağlıklı hale gelmelerini sağlamak,
- İnsan hayatını ve malını afetlerin sebep olabileceği ek tehlike ve risklerinden korumak,
- Afete maruz kalan toplulukların yaşamsal ihtiyaçlarını mümkün olan en kısa zamanda ve en akıcı yöntemlerle gidermek ve hayatın en kısa sürede normale dönmesini sağlamak,
- Afetin sonucunda oluşabilecek ekonomik ve sosyal kayıpların en düşük düzeyde kalmasını ya da yaraların bir an önce sarılmasını sağlamak,
- Afetin etkilediği kişilere güvenli ve gelişmiş yaşam alanı yaratmak, olarak sıralanır (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 153).

Günümüzde uygulanan modern afet yönetim sistemi 1 Kasım 1755 yılında Portekiz'in başkenti Lizbon'da meydana gelen deprem ve bu depremin yol açtığı tsunami ile yangın sonucunda olağanüstü can kayıplarının olduğu ve şehre büyük zarar veren bu afete dayanmaktadır. Bugün uygulanmakta olan modern afet yönetimi

kavramının tüm fonksiyonlarını kapsayacak politikaların başarılı bir şekilde uygulandığı süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaşanan büyük deprem Avrupa’da sadece yönetsel anlamda gelişmelere yol açmakla kalmamış, bilimsel gelişmeleri de tetiklemiş, sismoloji alanında günümüzde kullanılan aletlerin ilk tasarımını da sağlamıştır (Akın, 2017: 88-89).

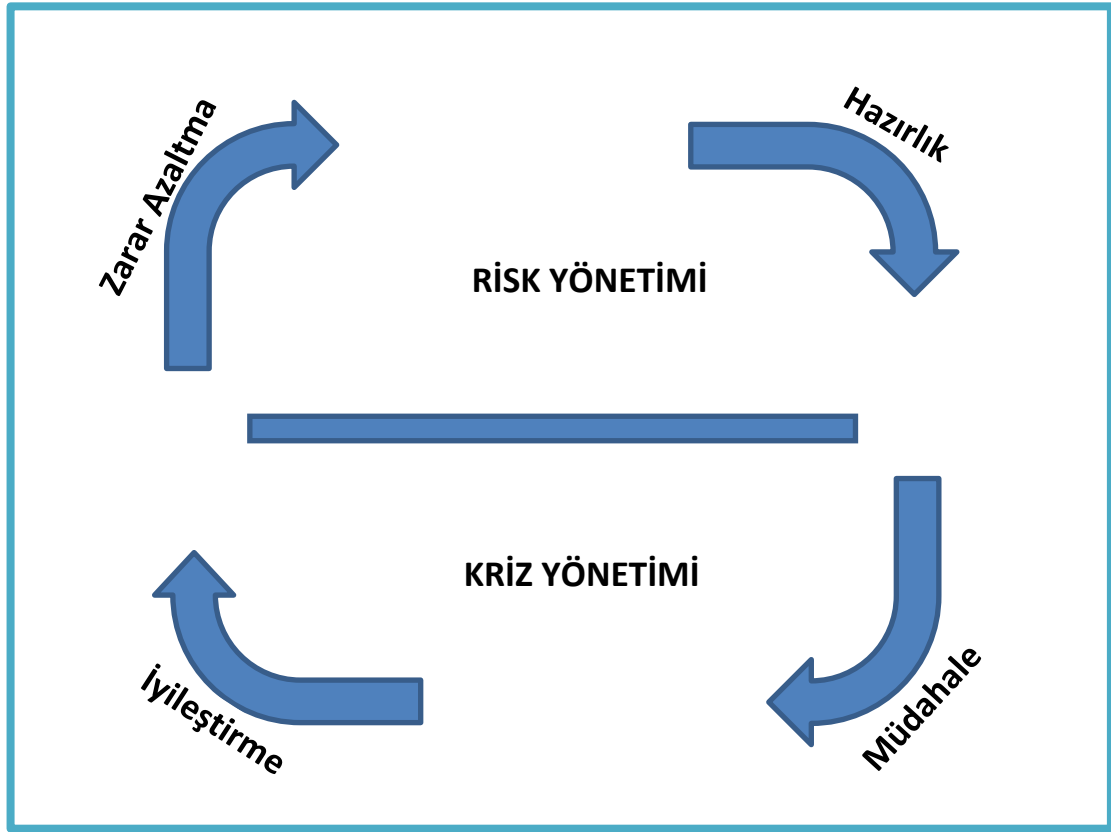
Türkiye’de geçmiş yıllarda yaşanan olaylar ele alındığında afet risklerinin azaltılamadığı, afetlerle olması gerektiği kadar etkili bir şekilde mücadele edilemediği görülmektedir. Afet risk yönetimi faaliyetlerine yeteri kadar önem verilmemesi, afet konusunda benzer görevlere sahip birçok kurumun olması ve bunlar arasında iyi bir koordinasyon ve işbirliğinin gerçekleşmemesi, yetki karmaşalarının yaşanması ve sosyo-ekonomik koşulların ihmal edilmesi gibi faktörler bu mücadelenin olması gereken bir etkinlikte yürütülememesinin sebepleri arasında gösterilebilir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 9).

Türkiye’de afet yönetimi ve koordinasyonu alanında 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi dönüm noktası olarak görülmektedir. Afetler ile ilgili sorumlu kurumlar arasında eşgüdüm sağlanamaması bu kurumların tek çatı altında toplanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılıp, 2009 yılında yetki ve sorumluluklar Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) adı altında kurumda toplanmıştır. 15 Temmuz 2018 tarihinde AFAD İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. AFAD’ın vizyonu, *“Afet ve acil durumlar ile ilgili çalışmalarda sürdürülebilir kalkınmayı esas alan risk odaklı, etkin, etkili ve güvenilir hizmet sunan uluslararası düzeyde model olacak yönlendirici ve koordinatör bir kurum olmak”* şeklinde belirlenmiştir. AFAD misyonunu, *“Afetlere dirençli toplum oluşturmak”* şeklinde belirlemiştir. Bahse konu dirençliliğin artırılması afetlerin etki ve zararlarını minimum seviyeye indirecek ve afet sonrası toplumun ayağa kalkma süresini en aza indirecektir. Bu kapsamda; Türkiye’de “Kriz Yönetimi’nden daha çok “Risk Yönetimi’ne” öncelik veren yeni bir afet yönetim modeli yürürlüğe girmiştir. Günümüzde “Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi” olarak ifade edilen bu model, afet ve acil durumların yol açtığı zararların önlenmesi amacıyla tehlike ve risklerin önceden tespit edilmesini, afet gerçekleşmeden önce meydana gelebilecek zararları önleyecek ya da minimum seviyeye indirecek önlemlerin alınmasını, afete eşgüdüm sağlayarak etkili

müdahale sağlanmasını ve afetten sonraki iyileştirme faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesini amaçlamaktadır (AFAD, 2018: 28-29).

Kapsamlı afet yönetimi dört ayrı bileşene dayanmaktadır. Bunlar zarar azaltma, hazırlıklı olma, müdahale ve iyileştirme (Coppola, 2007: 8). Bu süreç içerisinde, zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa gibi ana aşamalardaki çalışmalar süreklilik arz eder. Bu süreç bir çember ya da iç içe geçmiş halkalarla gösterilir ve Afet yönetim döngüsü ya da zinciri olarak ifade edilir. Bundan dolayı “Bütünleşik ya da Entegre Afet Yönetimi” terimleri de kullanılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 102).

Şekil 3. Afet Yönetimi Döngüsü

Kaynak: Gülnerman vd., 2014

Afet sürecinin bir önceki safhasındaki gerçekleştirilen faaliyetlerin başarısı bir sonraki aşamasında yapılacak faaliyetlerin başarısına etki etmektedir. Bu süreçler iç içe geçen faaliyetler döngüsüdür (Varol ve Kaya, 2018: 2). Afet yönetimi döngüsü, hükümetlerin, işletmelerin ve sivil toplumun afetler için planlama ve etkilerini azaltma,

bir afet sırasında ve sonrasında hemen tepki gösterme ve bir afet meydana geldikten sonra iyileşme yolunda adım atmaya devam eden süreci göstermektedir (Khan vd., 2008: 48). Zarar azaltma ve hazırlık safhaları risk yönetimi; müdahale ve iyileştirme safhaları da kriz yönetimi olarak adlandırılmaktadır.

1.2.1. Afet Risk Yönetimi

Afet Risk Yönetimi AFAD'ın Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü'ne göre, *“Ülke, bölge, kent veya yerleşme birimi ölçeğinde tehlike ve riskin belirlenmesi, analizi, riskin azaltılabilmesi için imkân, kaynak ve önceliklerin belirlenmesi, politika ve stratejik plan ve eylem planlarının hazırlanması ve yaşama geçirilmesi süreci”* olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014: 30).

Doğal ve teknolojik afetlerin etkilerini azaltmak, toplum ve toplulukların politikalarını, stratejilerini ve başa çıkma kapasitelerini uygulamak için idari kararların, organizasyonun, operasyonel becerilerin ve kapasitelerin kullanılmasına ilişkin sistematik süreçtir. Bu, tehlikelerin olumsuz etkilerini önlemek veya sınırlamak için yapısal ve yapısal olmayan önlemler dahil olmak üzere tüm faaliyet biçimlerini içerir (United Nations, 2004: 3).

Afet risk yönetimi tehlikelerin yol açtığı tehditleri ortaya çıkarmayı, insanların zarar görebilirliğini anlayıp, gelecek için risk azaltma stratejileri geliştirmeyi kapsar. Tehlike, risk ve zarar görebilirliğin belirlenmesi, risk analizi ve değerlendirmesi, afet risk yönetiminin anahtar unsurlarıdır (Nirupama, 2013'den aktaran, Taştan ve Aydınoglu, 2015: 368). Modern afet yönetimi modelleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, afet döngüsünün en önemli aşamaları olarak afet öncesi yapılacak olan risk/zarar azaltma ve hazırlıklı olma çalışmaları görülmektedir (Arca, 2012: 54).

1.2.1.1. Zarar Azaltma

Farklı türdeki tehlikeler ve onların etkileri sonucu meydana gelecek can ve mal kaybından kaynaklanacak zararları uzun dönemde azaltmak ya da ortadan kaldırmak için yapılan, sürekliliği olan faaliyetlerdir (Işıkara ve Çalışkan, 2010: 19).

“Zarar azaltma evresi, pratikte, iyileştirme evresindeki faaliyetlerle birlikte başlar ve yeni bir afet olana kadar devam eder. Bu evrede yürütülen faaliyetler, ülke,

bölge ve yerleşme birimi ölçeğinde olmak üzere çok geniş uygulama alanı göstermektedir” (AFAD, 2014: 165).

Zarar azaltma bir tehlikenin olasılığını, sonuçlarını veya her ikisini de azaltmayı veya ortadan kaldırmayı içerir. Zarar azaltma tehlikeyi, toplumu daha az etkileyecek şekilde tedavi etmeyi amaçlar (Coppola, 2007: 8). Önlenemeyen tehlikeler için engelleyici tedbirleri almak, önlenemeyen tehlikeler için koruyucu tedbirleri arttırmak zarar azaltmanın en basit kuralıdır. Bu temel yaklaşım yoluyla afetlerin yol açacağı kayıpları en aza indirmek mümkündür (Güler, 2008: 36).

Doğa kaynaklı afetlerin önlenemeyeceğinin farkına varan insanoğlu, bu tür olaylardan minimum zararla çıkmanın yollarını aramıştır. Afet zararlarını azaltma stratejileri bu süreçte değerli hale gelmiştir. Afetlerin yaşam döngüsündeki etkisi, toplumların afetten önce hayat tarzına bağlı olarak oluşan zarar görülebilirlikleri ve afetlerden sonra bireyin o koşullarla baş edebilme gücü, afet risk yönetiminde belirleyici faktörlerdir. Bu safhada toplum antropolojisi ve kültürü, toplumların afete hazırlık, daha sonra yardım, kurtarma ve tekrardan normal yaşama dönme sürecine etki etmektedir. Bu sürecin kırılgan ya da daha başarılı bir şekilde tamamlanması toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Afetten önce ya da afet esnasında toplumun olaya karşı verdiği tepki, toplumun geçmişine, sosyolojisine ve kültürüne göre değişmektedir (Varol ve Gültekin, 2016: 1433).

Zarar azaltma safhası afet ve acil durum yönetimi sürecinin ilk ve en önemli safhasıdır. Bu aşamada;

- Tehlike analizlerinin yapılması
- Risk analizlerinin yapılması
- Arazi kullanma planlarının yapılması
- Vatandaşların eğitimi, bilgilendirme, bilinçlendirme ve farkındalık faaliyetlerinin yapılması
- Ev, iş yeri ve sanayi tesislerinin sigorta işlemlerinin gerçekleştirilmesi
- Afet ve acil durumlar açısından ihtiyaç duyulan yasal, mevzuat ve idari düzenleme işlemleri yapılmaktadır (Balun, 2018: 127). Afet riskleri konusunda toplumsal farkındalık çalışmaları, afet gerçekleşmeden ve sonrasında işler halde olan mevzuat ve kurumsal yapılanmaların geliştirilmesi, araştırma-geliştirme politika ve

stratejilerinin, ihtiyaç ve öncelikler çerçevesinde oluşturulması gibi faaliyetleri içermektedir. Bu çerçevede:

- Ülke çapında uygulanacak afet ve acil durum faaliyetlerine yönelik risk yönetimi ve zarar azaltma planları,
- Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı,
- Olası afet ve acil durum bölgelerinin tespit edilip, bu bölgeler için önleyici tedbir ilanı,
- Zarar görmesi olası bölgelerin plan, proje ve imar esasları,
- Yurtiçi ve yurtdışında gerçekleşen afet ve acil durumlar hakkında bilgi ve değerlendirme raporları,
- Ayni, nakdi ve insani yardım esaslarının belirlenmesi,
- Uluslararası bilgi paylaşımının yapılması,
- Afet ve acil durumlar hakkında bireyler için bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitime dair faaliyetler,
- Afet ve acil durum hizmetlerinin standartlarının belirlenmesi, gibi çalışmalar zarar azaltma faaliyetlerinin özünü meydana getirmektedir (AFAD, 2012: 21-22).

Bu aşamanın başlıca amacı, olası bir afete yol açabilecek tehlike ve risklerin tespit edilmesi, önlemeye çalışılması ya da muhtemel etkilerinin azaltılması, olaylara karşı eğitimler ve tatbikatlar aracılığıyla tüm paydaşlarla hazır durumda olup, afetlerle mücadelede bilinçli ve afetlere dirençli bireyler yetiştirmektir. Afet tehlikesi ve riskinin önlenmesi ya da büyük kayıplara yol açmaması amacıyla alınması gereken yapısal ve yapısal olmayan bütün çalışmalar mümkünse bu aşamada yapılmalıdır (Özmen vd., 2015: 43). Demografik özellikler, yerel seviyede kültür, sosyo-ekonomik durumlar, kişilerin risk algılarını oluşturmakta ve afet risk yönetiminde risk azaltma çabalarına etki etmektedir. Bu bağlamda insan faktörü afet risklerini azaltmaya yönelik çalışmalarda sürece direkt etki yapar. İnsanların içinde bulundukları kültürün yanı sıra değerleri de risk azaltma faaliyetlerinde etkili olmaktadır (Özer, 2017: 8; Van Manen, 2014: 65). Zarar azaltma aşamasında alınacak önlemler sayesinde afetten sonra meydana gelecek zarar büyük ölçüde azaltılabilir. Bu aşamada başarı sağlanması için toplumsal bir güç birliği kaçınılmaz olmaktadır (Gerdan ve Özdemir, 2017: 12).

1.2.1.2. Hazırlık

Hazırlık; afet olayı meydana geldikten sonra afet olayının sonuçlarına yanıt verme organlarının ve bireylerinin yeteneklerini geliştirmeye çalışır. Bu nedenle, hazırlık bir afet olayının sonuçlarına cevap verme yeteneğini artırmaya odaklanırken, zarar azaltma, beklenen bir felaketle ilişkili riskleri ortadan kaldırmaya veya azaltmaya çalışır (Kyne vd., 2020: 1; Haddow ve Haddow, 2013: 102).

Afete Hazırlık; *“Afetlere zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edebilmek için afet öncesinde yapılması gereken planlama, eğitim, tatbikat, erken uyarı sistemlerinin kurulması, acil yardım malzeme stokları, halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gibi faaliyetlerin sürekli ve sürdürülebilir olarak yürütüldüğü süreç”* olarak tanımlanır (AFAD, 2014: 34).

Hazırlık durumu genellikle hükümetlerin, kuruluşların, toplulukların ve bireylerin afet durumlarına hızlı ve etkili bir şekilde yanıt vermesini sağlayan tedbirleri içermektedir (Carter, 2008: 53).

Afete hazırlık, afetlere müdahale ve iyileştirme ile ilgili beklenen sorunlarla başa çıkmak için afetler meydana gelmeden önce yapılması gerekenleri içerir. Bu faaliyetler, hazırlığı sağlamak için:

- Alıştırma ve eğitimlerini;
- Müdahale ve kurtarma planlarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesini;
- Afet yönetimi için kullanılan sistemlerin geliştirilmesi, konuşlandırılması, test edilmesi ve bakımı;
- Bireyler, haneler, firmalar ve kamu kurumları için halk eğitimi ve bilgilendirme programlarını içerir (Rao vd., 2007: 17).

Bazı afet yönetimi döngüleri, hazırlık aşamasını aşağıdaki gibi alt bölümlere ayırmaktadır:

- **Uyarı:** Bir tehlikenin tanımlandığı ancak henüz belirli bir alanı tehdit etmediği süre ya da periyoddur. Örneğin, bir kasırganın var olduğunu ancak çok uzakta olduğunu bildirmek.

- **Tehdit:** Bir tehlikenin tanımlandığı ve belli bir bölgede tehdit olarak değerlendirildiği dönem ya da periyoddur. Örneğin, bir kasırga bu alana doğru ilerliyor.

- **Önlem:** Afetin etkisini azaltmak için uyarının alınmasından sonra yapılan faaliyettir. Bu tür bir faaliyet şunları içerebilir:

- Ofisleri, okulları vb. kapatmak,
- Acil durum güç jeneratörlerini hazır hale getirmek,
- Acil durum su kaynaklarını depolamak gibi evde önlemler almak (Carter, 2008: 54).

Afete hazırlık, can, mal kaybı ve geçim kaynaklarının bozulması dahil olmak üzere bir tehlikenin olumsuz etkilerini en aza indiren bir dizi önlemi tanımlayan geniş bir kavramdır. İnsanların ve toplulukların bir felaketin yaşamları üzerindeki etkileriyle başa çıkma ve etkilerini en aza indirme kapasitelerini geliştiren, topluluk temelli yaklaşımlar ve faaliyetlerle elde edilir. Bu nedenle kapsamlı bir afete hazırlık stratejisi aşağıdaki unsurları içerecektir:

- Tehlike, risk ve kırılganlık değerlendirmeleri
- Müdahale mekanizmaları ve stratejileri
- Hazırlık planları
- Koordinasyon
- Bilgi yönetimi
- Erken uyarı sistemleri
- Kaynak seferberliği
- Halk eğitimi, tatbikatlar.
- Toplum tabanlı afet hazırlığı (IFRC, 2000: 9-10).

Hazırlığın temel amacı hane halkı, işletmeler ve devlet kurumlarının afet gerçekleştiğinde müdahale etmek için uygun stratejiler geliştirmesidir (Tierney vd., 2001: 27). Afet yönetimi, meydana gelen hasar ve olağandışı koşullarla mücadelede tüm işlemlerin kamu idaresince yapıldığı anlayıştan, afet yönetiminden sorumlu kurumlarla birlikte; sivil toplum, birey ve özel sektörün yeteneklerinin bir arada olduğu anlayışa dönüşmüştür. Afet esnasında koordinasyonun sağlanabilmesi, hazırlık sürecinin başarılı geçmesi ile mümkün olmaktadır. Hazırlık faaliyetlerinde, afet yönetiminin paydaşlarıyla iletişim sürekli olmalı, ortak çalışma deneyimi oluşturularak iş birliği arttırılmalıdır (Ekşi, 2016: 34).

Afete hazırlık hem örgütsel hem de bireysel düzeyde hayati önem taşımaktadır. Aslında afete hazırlıklı olma halkın katılımını ve müdahale ve iyileştirmenin etkinliğini arttırmak için sürekli çaba gerektirir. Hazırlık temel olarak bir tahliye planı geliştirmeye

ve en az üç günlük temel ihtiyaçların karşılanmasına odaklanan faaliyetleri içerir (72 saat). alışmalar, bireysel afete hazırlıklı olmanın önemli olmasının çeşitli nedenlerini belgelemiştir. Afete hazırlıklı olma, bireylerin olumsuz sonuçları etkili bir şekilde azaltma ve hayatlarını kurtarma yeteneklerini arttırır; ayrıca bireylerin afet olaylarından sonra psikolojik etkileri en aza indirmeye yönelik öz-yeterliklerini ve iyimserliklerini arttırmalarına yardımcı olur; afetlerden sonra sağlık ve esenliğin daha ciddi sonuçlarını verir; afetlere maruz kalan ve risk altında olan yaşlı insanlar gibi bireylerin kırılganlığını azaltır; diğer acil durumlarda bireylerin gönüllü olma ve yardım etme şanslarını artırır (Kyne vd., 2020: 1-2; Anılan ve Yuksek, 2017; Hung, 2017; Wakui vd., 2017; Yoo vd., 2016; Ashida vd., 2017; Bagwell vd., 2016; Chilton ve Alfred, 2017). Bugüne kadar yapılan araştırmalar, insanların  koşulda afetlere hazırlanmalarını teşvik ettiğini göstermektedir. İlk olarak, afet tehdidi kısa vadede yüksek görülmelidir. İkincisi, tehlike ve hazırlık bilgisini veren kaynak güvenilir olarak görülmelidir. Üçüncüsü, hazırlık bilgisi farklı kanallardan, hatırlanması ve kullanımı kolay bir biçimde (rneğin basılı bir broşürde) tekrar tekrar verilmelidir. İnsanlar yakın zamanda bir tehdit olasılığının düşük olduğunu düşündüklerinde, hane halkı hazırlık durumunu herhangi bir tehlike için teşvik etmek zor görünmektedir (Tierney vd., 2001: 43-44).

1.2.2. Afet Kriz Yönetimi

Farklı bilimsel disiplin ve branşlardaki araştırmacılar, kriz kelimesini istediği olguları tanımlamak için farklı bir şekilde kullanmaktadır. Tıp bilimi, krizi hastalık seyrinde bir dönüm noktası, yani hastanın kurtarıldığı veya öldüğü zaman olarak tanımlar (Raftari vd., 2011: 1923).

Krizler günümüzde insanoğlu için önemli bir yer tutmaktadır. Dünyadaki küreselleşme gelişmeleri, dünyanın küçülmesinin ortaya çıkardığı kriz durumlarının çeşitliliği ve meydana gelme sıklığı, kriz yönetimini önemli duruma getirmiştir. Türkiye vb. lkelerde toplumun tamamına veya büyük kısmına etki eden doğa ve insan kaynaklı afet ve acil durumlar, can ve mal kayıplarına sebep olduğu için kriz yönetiminin önemi artmıştır. Meydana gelen krizler detaylı bir kriz yönetimi oluşturmayı zorunlu hale getirmiştir (Büyükkaracığan, 2016: 197).

Kriz yönetimi, örgütün potansiyel krizi belirlemeye, tahmin etmeye çalıştığı ve daha sonra etkilerini en aza indirmek için bunlara karşı önleyici işlevler kullanan organize ve sistematik bir süreçtir (Raftari vd., 2011: 1924).

Kriz yönetimi, kriz halinin yönetilme şekline göre başarılı ya da başarısız olabilir. Potansiyel başarıyı yakalamak, geliştirmek ve sonuçlarını elde etmek, kriz yönetiminin temelini meydana getirir. Kötü bir durumu daha da kötü hale getirmek ise krizi yönetememenin temelini oluşturur (Zincir ve Yazıcı, 2013: 66).

Afet yönetiminde afet sonrası müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa gibi faaliyetler kriz yönetimi şeklinde ifade edilir (Kadioğlu, 2008: 10).

1.2.2.1. Müdahale

“Afetin meydana gelmesi ile başlayan ilk evredir. Arama-kurtarma, ilk yardım, tıbbi sağlık, gıda, barınma, giyim, su ve arıtma temini hizmetleri gibi halkın acil ihtiyaçlarının sağlanması; hasar tespiti, yardım kaynaklarının koordinasyonu gibi konular bu aşamada gerçekleştirilir. Bu, ilk müdahaleyle başlayıp, duruma göre kısa veya daha uzun süreyle devam edebilen bir süreçtir” (AFAD, 2014: 116).

Bu safhada yapılan bazı faaliyetler;

- Afet bölgesi ile haberleşme ve bu bölgeye ulaşım hizmetleri
- İhtiyaçların tespit edilmesi
- Arama ve kurtarma hizmetlerinin organize müdahalesi
- İlk yardım ve tedavinin yapılması
- Tahliyenin gerçekleştirilmesi
- Geçici barınma sağlanması
- Yeme-içme-ısınma-giyecek ihtiyaçlarının karşılanması
- Güvenliğin oluşturulması
- Hasar tespit işlemlerinin başlatılması
- Tehlike arz eden yıkıntıların kaldırılması
- İkincil afet olarak ortaya çıkabilecek bulaşıcı hastalıklar, patlama ve yangın vb.

önlenmesi sayılabilir (Özmen, 2018a: 16).

Afetlerin ilk zamanlarında olay yeri yönetiminin rolü büyüktür. 1970’li yıllardan bu yana afetlerde olay yeri yönetimi için ABD Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA) tarafından “Olay Yeri Komuta Sistemi” (OKS) bir yönetim modeli olarak

kullanılmaktadır. Dünyanın birçok farklı ülkesi tarafından örnek alınan bu sistem çeşitli seviyelerde uygulanmaktadır. OKS afete müdahale aşamasında, olayı kontrol altına almak, hayatın, mülkiyetin ve çevredeki varlıkların korunması amacıyla, ortak hedef doğrultusunda çalışan kişi ve kuruluşların çabalarını koordine etmek amacıyla komuta, kontrol ve koordinasyonu içeren bir yönetim şeklidir (NWCG, 1994: 4; TSO, 2008: 7'den aktaran, Ekşi, 2016: 35).

1.2.2.2. İyileştirme

“Afetlerden etkilenmiş olan toplulukların ihtiyaçlarının en akılcı yol ve yöntemlerle karşılanması, hayatın bir an önce normale döndürülmesi, muhtemel afetlerle baş edebilme imkânlarının geliştirilmesi ve en az zarar görmelerini sağlayacak daha güvenli bir yaşam çevresi oluşturulması için yapılması gereken yasal, kurumsal, fiziksel, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin tümünü kapsayan uzun süreç. Afet yönetiminde, afete müdahaleden sonra gelen dönemi ifade eder” (AFAD, 2014: 94).

Afet sonuçlarının etkisinin ardından geri dönen afetzedelerin yaşamlarını normale çevirmeyi içerir. İyileştirme aşaması genellikle acil müdahale sona erdikten sonra başlar ve bundan sonraki aylar veya yıllar boyunca devam edebilir (Coppola, 2007: 8). İyileştirme çalışmalarının bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Hasar gören ve yıkılan yapılar için enkaz yönetimi
- Kriz danışmanlığının yapılması
- Afetzedelere hukuksal destek sağlanması
- İş yerleri için yardım programlarının yapılması
- Afetzedelere konut sağlanmasına yönelik programlar
- İş kaybı yaşayan kişiler için istihdam sağlamaya yönelik faaliyetler
- Sağlık ve tıbbi servislerin işler hale getirilmesi
- Ekonomiye iyileştirme programları
- Yeniden yapılanma ve inşaa olarak ifade edilebilir. Bu çalışmalar afetten birkaç gün sonra başlayıp yıllar boyu devam edebilir (Kadioğlu, 2011: 192).

İyileştirme bir topluluğu normale döndürmektir. Geçici konut, yardımlar, tıbbi bakım örnek verilebilir. Bir afet meydana geldiğinde, afet yönetimi aktörleri, özellikle insani yardım kuruluşları acil müdahale ve uzun vadeli iyileşme aşamalarına dahil olurlar (Khan vd., 2008: 48).

Günümüzde iyileştirme politikaları temel ihtiyaçların yanı sıra, en kısa zamanda bireylerin kendi kendine yeterliliğinin sağlanması üzerine oluşturulmaktadır. Afetten önceki üretim ve ticaret sistemleri muhafaza edilmeli, afetlere karşı direncin artırılması amacıyla başta sigorta sistemleri olmak üzere risk transfer yöntemleri aktif duruma getirilmelidir. Bir topluluk afeti yaşadığında topluluğun ekonomik sistemleri de etkilenmektedir. Topluluk normale dönecekse bu sistemlerin olabildiğince çabuk işler hale döndürülmesi gerekmektedir. Afetten sonra bozulan üretim ve ticaret sisteminin yeniden kurulması ve altyapının en azından afetten önceki duruma getirilmesi idarenin en önemli görevlerinden biri olmalıdır (Ekşi, 2016: 37; Freydooni, 2007: 45).

İyileştirme, afet yönetimi döngüsünde risk/zarar azaltma safhasıyla iç içe geçen bir safhadır. Zarar azaltma aşamasında gelecekteki olası bir afete dikkatler yoğunlaşırken; iyileştirme safhasında geleceğe dönük çalışmaların yanı sıra gerçekleşmiş olan afetin yaralarının sarılmasına da çalışılmaktadır. Zarar azaltma safhasındaki faaliyetler incelenirken bahse konu çalışmaların iyileştirme safhası kapsamında da gerçekleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır (Özesen Çolak, 2018: 171).

1.3. Risk Algısı Kavramı

Risk kavramının anlaşılması bilim ve bilim insanları arasında büyük farklılıklar gösterir ve risk terimi için yaygın olarak kabul edilen bir tanım yoktur. Burada risk, istenmeyen bir olayın meydana gelme olasılığı ve sonuçlarının büyüklüğü ile tanımlanır (Zhai ve Suzuki, 2009: 153).

Risk tanımlarının çoğu, olumsuz bir olayın meydana gelmesi için bir tür olasılık tahmini içerir. Risk, bir olayın gerçekleşme olasılığı ve sonuçlarıyla ilgilidir. Güvenlik literatüründe en sık kullanılan tanımlara göre risk, gelecekteki olumsuz bir olayın büyüklüğü ile orantılı olma ihtimalidir (Brun, 1994; Adams, 1995'den aktaran, Olteal vd., 2004: 11).

AFAD'ın açıklamalı afet terimleri sözlüğünde is risk; *“Bir olayın belirli koşul ve ortamlarda doğurabileceği can, mal, ekonomik ve çevresel gibi değerlerin kaybının gerçekleşme olasılığı. Diğer bir deyişle; “risk = potansiyel kayıplar” veya “risk = tehlike x hasar görülebilirlik” tir. Sigortacılık ve mühendislikte kayıp olasılığı olarak adlandırılır”* (AFAD, 2014: 128).

Kökeni latince olan “riscum” modern zamanlarda Almanya’nın yanı sıra birçok ülkede uzun zaman öncesinde kullanılmıştır. Fransızca “risque”, Almanca “risiko”, İtalyanca “risico”, İngilizce “risk” olarak kullanılan sözcük, günümüzde “tehlike, tehlikeyi göze almak, riziko, zarar olasılığı, tehlikeye atmak” anlamlarına karşılık gelmektedir (Wörterbuch, 1987; Metro-Collins Cobuild Essential Dictionary, 1995’den aktaran, Çuhacı, 2007: 134).

Yaşamın çoğu kesiminde, geleneksel toplumlar risklerle değil, öngörülemeyen kader veya İlahi güçlerin iradesi tarafından usulüne uygun olarak açıklanan tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. Modernizasyon, bilimsel ve teknolojik gelişmenin temellerini sağlamak, doğanın yarattığı tehlikeleri ve riskleri ortadan kaldırırken yenilerini doğurmuştur. Açıkçası, bu konudaki gelişme düzeyi kültüre ve topluma göre değişir. Bir toplumda modernleşme düzeyi ne kadar düşük olursa, doğa tarafından o kadar fazla risk ve tehlike ortaya çıkar. Yani, toplumlar geliştikçe giderek teknolojik risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin bir sonucu olarak, daha gelişmiş toplumların riskleri diğer (muhtemelen daha az gelişmiş) toplumları da etkileyebilir (Dessewffy, 2002; Lányi, 2011’den aktaran, Vasvári, T. 2015: 30).

Risk tamamen düşünceler, inançlar ve kurgularla ilgilidir. Bir kişinin kendi risk tahmini, nesnel tahminden çok farklı olabilir. Objektif risk, bir bireyin risk kaynağının bilgisinden ve endişelerinden bağımsız olarak var olan risktir. Bir dereceye kadar, algılanan risk, özellikle riskler iyi biliniyorsa, gerçek riskin bir yansımasıdır. Nesnel risk, istatistik ve olasılık dağılımlarından hesaplanır. Nesnel riskler, örneğin bir tren raydan çıkmasında öldürme olasılığı olabilir. Nesnel risk kaynağı farklı kültürlerde değişiklik gösterebilir; çığ olasılığı dünyanın bazı bölgelerinde diğerlerinden daha fazladır. Algılanan risk, bireyin bu olguyu nasıl anladığı ve deneyimlediği ile ilgilidir (Sjöberg, 1979; Sjöberg, 1995; Oltedal vd., 2004: 11).

- Risk nitel (özel) terimlerle algılanır
- Maruziyet üzerinde kişisel kontrol edilebilirlik
- Potansiyel (veya gerçek) sonuçların olumsuzluğu
- Uzmanlar ve tecrübesizler arasında farklı bir bakış açısı
- Bir kişinin potansiyel kayıp veya felaket riski algısı
- Riskin bilişsel ve duygusal bir yönü vardır (Ricciardi, 2007: 3).

Risklerin insanlar ve kuruluşlar tarafından nasıl görüldüğünü çeşitli faktörler belirler. Bireyler, kurumlar, topluluklar veya toplumlar farklı kültürler veya inançlar nedeniyle riskleri farklı algılayabilir. Risk, kolektif ve kültürel bir yapı olarak görülebilir (Douglas ve Wildavsky, 1982; Mañez vd., 2016: 53).

Riskler toplumumuzun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Evlerimizde, yaşam tarzlarımızda, finans ve hobilerin yanı sıra çevremizin uzun vadeli sürdürülebilirliğinde de bulunurlar. Risk almak hayatımızın doğasında vardır, aynı zamanda yenilik ve gelişmeyi de teşvik etmektedir. Bu, risk araştırmasının birçok çalışma alanı için bir öncelik olması gerçeğiyle desteklenmektedir (Vasvári, T. 2015: 29). Toplumun riski yönetme biçiminin ayırt edici bir özelliği, modern dünyada hangi risklerin endişe yarattığına ilişkin seçiciliktir. Risk, nükleer enerji, kimya endüstrisi ve genetik mühendisliği tartışmalarında, sosyal risk yönetimini çevreleyen çatışmalar için önemli bir hale gelmiştir. Her ne kadar insan sağlığı ve çevre her zaman doğal olaylardan veya teknolojik ürünlerden kaynaklanan risklere maruz kalsada, risk son zamanlarda kamu yararına bir konu haline gelmiştir (Renn, 2004: 102).

Afet riski: *“Belirli bir tehlikenin, gelecekte belirli bir zaman süresi içinde meydana gelmesi hâlinde, insanlara, insan yerleşmelerine ve doğal çevreye, bunların zarar veya hasar görebilirlikleri ile orantılı olarak oluşturabileceği kayıpların olasılığı”* olarak tanımlanmıştır (AFAD, 2014: 30).

Afet riskini belirleme, *“Afet riskinin matematiksel olarak ifade edilebilir biçimde hesaplanması;*

$$AR=T \times D \times ZG$$

şeklinde formüle edilebilir.

AR: Afet Riski, T: Tehlike, D: Değerler (etkilenebilecek unsurlar), ZG: Zarar Görebilirlik (etkilenme oranı)’nı temsil etmektedir” (AFAD, 2014: 31).

Algı: Algı, etrafımızdaki dünyada duysal deneyimimizdir ve hem çevresel uyaranların farkındalığını hem de bu uyaranlara yanıt olarak eylemleri içerir. İnsan davranışları öncelikle algı tarafından yönlendirilmektedir. Bilişsel psikologlar, algıların altında yatan faktörlerin, örneğin kişisel risk deneyimi, sosyal iletişim ve kültürel gelenekler olduğunu belirtmektedir (Aven ve Renn, 2010: 94; Mañez vd., 2016: 53).

Risk algısı, algılanan tehlike olasılığının ve sonuçların (çoğunlukla - olumsuz sonuçlar) algılanma olasılığının bir değerlendirmesi olarak kabul edilir (Lechowska,

2018). Normal kullanımda risk algısı, potansiyel zararın veya bir tehlikenin kaybının farkındalığı veya ayırt edilmesini ifade eder (Seol, 2005: 8; Ge vd., 2011: 634).

Risk algısı bir bireyin duygusal yoğunluğuna veya durumuna, kişisel deneyimlerinin geçmişine ve bireyin içinde bulunduğu toplum içindeki sosyokültürel faktörlere dayanmaktadır (Gierlach vd., 2010: 1540).

Risk algısı, belirli bir risk altındaki bireyin öznel muhakemesine ve değerlendirmesine bağlıdır. Bununla birlikte, bir kişinin potansiyel olarak tehlikeli (yani riskli) algıladığı şeyi, başka bir kişi güvenli (yani risksiz) olarak düşünebilir (Renn, 2004: 104; Salvati vd., 2014: 2590).

Risk algısı, halkın tehlikelere karşı tepkilerini anlama ve öngörme, öncelikleri belirleme, kaynakları etkili bir şekilde kanalizetme, risk bilgilerini sıradan insanlar ve uzmanlar tarafından etkili bir şekilde iletme açısından önemlidir (Slovic vd., 1982: 83; Adelekan ve Asiyanbi, 2016: 448).

Risk algısı ile ilgili ilk çalışmalar 1940'lara dayanmaktadır. Bu konuda bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu keşif niteliğindedir (Bodoque vd., 2019: 770). Risk algısı üzerine yapılan araştırmalar temel olarak sosyolojik bilimlerin alanıdır, fakat aynı zamanda insanlara dair veya sosyo-ekonomik coğrafyadaki meselelere mükemmel bir şekilde uymaktadır. Bu da sadece olayın sosyolojik bir yönünü değil, aynı zamanda ekonomik ve mekânsal boyutlarını da vurgulamaktadır (Lechowska, 2018).

Risk algılama çalışmaları, temel olarak teknik, çevresel ve doğal tehlikelerden oluşan çok çeşitli tehlikeli olayları araştırmıştır. Bazı doğal tehlike araştırmacıları (Slovic, 1987; Mileti, 1999) risk algısının, risk azaltma veya uyum davranışının önemli bir yordayıcısı olduğunu düşünmektedir. Onların risk algılama çalışmaları, doğal tehlikeler karşısında insan davranışını anlamaktan ortaya çıkmış, daha sonra çok sayıda risk algısı çalışması ortaya çıkmıştır (Ge vd., 2011: 634).

Araştırmalar, sıradan insanların risk algılarının ve tutumlarının, bir tehlikenin faktör alanı içindeki yeri ile yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. En önemlisi "Korku Riski" faktörüdür. Bir tehlikenin bu faktör üzerindeki puanı ne kadar yüksek olursa, algılanan risk de o kadar yüksek olur. İnsanlar mevcut risklerinin azaldığını görmek ve riskte daha fazla istenen azalmayı sağlamak için sıkı düzenleme görmek isterler. Aksine, uzmanların risk algılamaları, çeşitli risk özelliklerinden veya bu özelliklerden türetilen faktörlerden hiçbirisiyle yakından ilişkili değildir. Bunun yerine, uzmanlar

riskliliği beklenen yıllık ölüm oranı ile eşanlımlı görmektedir. Sonuç olarak, risk ile ilgili kavram kargaşaları bulunmaktadır. Bunlar, kavramın farklı tanımlarına sahip uzmanlardan ve sıradan insanlardan kaynaklanabilir (Slovic, 1990: 9).

İnsanların risk algısını ve bunların etkisini nasıl azaltabilecekleri, ilgi alanlarını ve değerlerini paylaşan diğer insanlardan gelen bilgilerden etkilenir (Paton, 2013: 5). Bazı araştırmacıların çalışmaları, topluluklar içindeki sosyal bağlantıların risk algılarına odaklanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Etkileşim içinde olduğunuz çevreden birçok insanın bir risk hakkında endişe duyması, kişinin bu riskle ilgili endişesini artırabilir (Peng vd., 2017: 779-780).

Risk algısı üzerine yapılan araştırmalar, toplumun riski algılama ve değerlendirmede kullandığı bir dizi algılama modelini belirlemiştir. Özellikle teknolojik ve doğal tehlikelere bakıldığında, aşağıdaki algılama modelleri tanımlanabilir (Renn, 2004: 104):

- Ölümcül bir tehdit olarak risk
- Kader olarak risk
- Direnç testi olarak risk
- Şans oyunu olarak risk
- Erken uyarı göstergesi olarak risk.

Risk algısını, psikometrik teori ve kültürel teori olarak açıklayan başlıca iki teori vardır. Psikometrik teori, psikoloji ve karar bilimi disiplinlerine dayanır. Nicel temsiller veya risk algılamasının bilişsel haritalarını oluşturmak için psikofizik ölçekleme ve faktör analizi kullanır. Kültür teorisi, antropologlar ve sosyologlar tarafından geliştirilmiştir ve bir kişinin risk algısının homojen olmayan sistematik kültürel önyargılara bağlı olması ilkesine dayanmaktadır. Risk algısı, sadece bir bireye bağlı olmayan, aynı zamanda bir topluluğun değerlerini, sembollerini, tarihini ve ideolojisini de yansıtan sosyal ve kültürel yapılarla kendini gösterir. İnsanların riske karşı tutumunu şekillendirmede kültürün ve toplumun önemine odaklanmaktadır. Doğal tehlikeler öncesinde, sırasında ve sonrasında psikolojik süreçlerin, kültürel süreçlerin ve kurumsal faktörlerin etkileşimi risk algılarını değiştirebilir (Shrestha vd., 2018: 81-82).

Risk algılamanın kültürlerarası çalışmasına yönelik iki genel yaklaşım olan psikometrik yaklaşım ve kültürel yaklaşım, öncelikli olarak ilgili metodolojileri ile ayırt

edilir ve teorik olarak insan doğasıyla rekabet eden teoriler olmaktan ziyade, tamamlayıcıdır (Jones vd., 2013: 7).

1.3.1. Risk Algısında Psikometrik Yaklaşım

1970’lerde, karar vermenin deneysel çalışmasında geçmişi olan küçük bir grup bilişsel psikolog, insanların riskler konusunda nasıl tepki verdikleriyle ilgilenmeye başladılar (Sjöberg vd., 2004: 9). Risk algılama çalışması, bilişsel bir süreç olarak algıya odaklanan bir yapıya sahiptir. Bu yaklaşım, risk algısında psikometrik paradigmanın temelini oluşturmaktadır. Bu paradigmaya göre risk, risk nesnesinin genel özelliklerinin bir fonksiyonu olarak anlaşılabilir. Nesnelerde, insanların onları riskli veya risksiz olarak değerlendirmelerini sağlayan bazı işaretler vardır (Sjöberg, 1996; Oltedal vd., 2004: 14).

Psikometrik paradigma, risk algısını oluşturan psikolojik bileşenleri ölçme ve tahmin etme arzusundan doğmuştur. Psikometrik paradigma, bireylerin riski algılama sürecini açıklamada en yaygın kullanılan model haline gelmiştir ve risk algılarının, bireylerin farklı tehlikelerden ölüm riski ve olaylar için tercih edilen düzenleme düzeyleri hakkındaki nitel yargılarından oluştuğunu belirtmektedir (Gierlach, 2008: 6).

Bireylerin risk algıları çeşitli faktörlerden etkilenir. Slovic (1987), insanların riski kontrol edilebilirlik, gönüllülük, felaket potansiyeli ve sonuç belirsizliği temelinde değerlendirdiğini bulmuştur. Bu risk algıları, bireylerin riski azaltmayı nasıl seçtiklerinde kritik bir rol oynamaktadır. Örneğin, bir kişi bir tehlikenin riskinin düşük olduğunu tahmin ederse, bu tehlikeye maruz kalma riskini azaltmak için hareket etme olasılığı daha düşüktür. Çoğu zaman, bir birey bir riski azaltma çabalarında ne kadar istekli olursa olsun, eylemlerinin onları doğaya karşı korumak için yeterli olacağının garantisi yoktur. Bununla birlikte, bir kamu politikası perspektifinden bakıldığında bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması, orman yangını gibi doğal tehlikeleri ele almak için tasarlanmış daha verimli politikalarla sonuçlanacaktır. Bu ilişkinin önemli bir unsuru, bireyin risk algılarının sonraki risk azaltma davranışları üzerindeki potansiyel aracı etkisidir (Martin vd., 2009: 489). Bahse konu risk azaltıcı önlemlerin uygulamalı hale gelmesi ve etkili tehlike yönetiminde halk ile iş birliği kaçınılmazdır. Önceki çalışmalardan da görüldüğü üzere, kişilerin (hane halkı) doğal afet risklerini azaltmak için aldıkları tedbir, bilimsel açıdan tahmin edilen (gerçek) riskten daha çok, riski nasıl

algıladıklarına göre şekillenmektedir (Slovic vd, 1980: 212; Özdemir ve Yılmaz, 2010: 48).

Psikometrik model, risk tutum ve algılarının bilişsel haritalarını, ölçekleri ve istatistikleri kullanarak risk algısının nicel temsillerini elde etmeye çalışır. Bu bağlamda, risk algılamasını kontrol eden faktörler çoktur, ancak en ilgili faktörler;

- (I) Risk korkusu,
- (II) Bir riskten etkilenen kişi sayısı ve
- (III) Bir riskin bilinmesi veya bilinmemesi gerçeğini içerir (Salvati vd., 2014: 2590).

Bazı bilim insanları kişilerin risk algısını afet tehdidi, afet olasılığı ve diğer boyutlar açısından ölçmektedir. Slovic (1987) tarafından önerilen yaygın olarak kullanılan psikometrik paradigma, risk algısının temel olarak bilinmeyen risk ve riskten korkmaktan oluştuğunu savunmaktadır (Peng vd., 2017: 779). Psikometrik paradigma içinde insanlar, çeşitli tehlikelerin mevcut ve istenen riskliliği ve her birinin arzulanan düzenleme seviyesi hakkında nicel yargılarda bulunurlar. Bunlar;

- (I) Tehlikenin, risk algılarını ve tutumlarını (örneğin, gönüllülük, korku, bilgi, kontrol edilebilirlik) açıkladığı varsayılan karakteristikler üzerindeki durumu,
- (II) Her bir tehlikenin topluma sağladığı faydalar,
- (III) Ortalama bir yılda tehlikenin neden olduğu ölümlerin sayısı ve
- (IV) Felaketli bir yılda tehlikenin neden olduğu ölümlerin sayısı ile ilgilidir (Slovic, 1987: 281).

Birden fazla nitel özellik, bir bireyin veya bir grup bireyin risk algısını etkiler. Risk Algısını etkileyen bu özellikler arasında;

- Gönüllülük
- Kontrol edilebilirlik,
- Risk ve faydaların dağılımı,
- Risk yönetimine güven,
- Aşinalık,
- Kişisel deneyim ve
- Riskin doğal ve insan kaynağı yer alır.

Bir risk algısı, risk gönüllü (seçili) olduğunda azalır ve risk uygulandığında artar. Aşinalık, bir riskten etkilenen bireyin riski ve sonuçlarını bildiğini ve bireyin bir riske

alışık olduğu anlamına gelir. İnsan kaynaklı riskler genellikle doğa kaynaklı risklerden daha çok kabul edilir. Genellikle bireyler, insan eylemlerinin ortaya çıkardığı bir riskin önlenilebileceğine veya hafifletilebileceğine inanırken, doğal tehlikeleri kaçınılmaz olarak görme eğilimindedir ve sonuçların bir riskle başa çıkma veya bir riski azaltma yeteneklerinden büyük ölçüde bağımsız olduğuna inanmaktadır (Salvati vd., 2014: 2590-2591; Oltedal, 2014: 15).

Psikometrik yaklaşım, risk iletişimi, cinsiyet, etnik kökenler ve demografik etkilerin değerdendirilmesi gibi bir dizi çalışmayı içerir. Bu yaklaşım, risk algılamasının birincil ve ikincil boyutlarını açıklamak için anketler ve faktör-analitik prosedürler kullanmaktadır. Bu yaklaşım, deneklerin niteliksel özellikleri ve zihinsel yapıları bakımından eleştirilmektedir (Armaş ve Avram, 2008: 148-149; Af WÅhlberg, 2001; Ainuddin vd., 2014: 166).

1.3.2. Risk Algısında Kültürel Yaklaşım

Douglas (1966, 1978) ve Douglas ve Wildavsky (1982) tarafından başlatılan kültürel teori, risk algısı ve risk yorumları tartışmasında önemli olmuştur (Oltedal vd., 2004: 5). Psikometrik paradigmaya alternatif olan sosyo-kültürel paradigma, risk algılarının şekillendirilmesinde kültürel değışkenlerin rolünü vurgular. Mary Douglas, kültürün risk algılarını şekillendirme üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ele almış, sosyoloji ve antropoloji literatürüne hâkim olan, bireylerin tehdit ve tehlikeyi nasıl algıladıklarını anlamının bir yolunu sağlayan kültürel risk teorisini ortaya çıkarmıştır (Douglas, 1966; Douglas, 1978; Gierlach, 2008: 9).

Kültür teorisine göre doğa ve diğer insanlar hakkındaki düşünceler dünya görüşü ve yaşam tarzıyla iç içedir (Oltedal vd., 2004: 19). Kültürel yaklaşıma göre riskin, tehlikelerin meydana geldiği bağlamdan bağımsız olarak ölçülecek nesnel bir varlık olmadığını, sosyal ve kültürel bir yapı olduğunu belirtmektedir (Zhai ve Suzuki, 2009: 153).

Kültür teorisi, insanların çevrelerindeki dünyayı nasıl algıladığını ve nasıl davrandığını açıklamayı amaçlamaktadır. Daha spesifik olarak teori, bunun büyük ölçüde sosyal yönler ve kültürel bağıllık tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Kültür teorisinin temeli Douglas'ın grid grubu tipolojisidir (Douglas, 1978; Thompson vd., 1990; Oltedal vd., 2004: 17).

Afet araştırmalarındaki kültürel yaklaşım genellikle risk algısını bir grup insanda normların, değerlerin ve kültürel uygulamaların uygulanması süreci olarak ele alır. Temelde ilgi kültürel olarak farklı alt gruplara veya gruplara (tüm uluslar dahil), riske ilişkin inanç ve uygulamaların bu gruplardaki insanlar tarafından nasıl oluşturulduğuna ve yansıtıldığına ilişkindir (Jones vd., 2013: 7-8).

Kültür teorisinin temel ilkesi, insanın risk algılamasına yönelik tutumlarının homojen olmadığı, ancak kültürel önyargılara göre sistematik olarak değiştiği yönündedir. Genellikle, risk algısının bireyin ötesine geçtiğini ve onun değerlerini, sembollerini, tarihini ve ideolojisini yansıtan sosyal ve kültürel bir yapı olduğunu ifade etmektedir. İnsan davranışlarını şekillendirmede kültürün önemine odaklanır. Farklı kültürlerin, sosyal bağlam veya ilişkiler tarafından kontrol edilen değerler ve inançlar tarafından yönetilen risklere farklı tepki verdiğini varsayar. Sosyal faktörlere verilen değer önemlidir çünkü, algılanan risk tehlikelere karşıdır (Shrestha, 2017: 15).

Çalışmalar, riskin insani değerlendirmesinin durumun nesnel bir değerlendirmesinden değil, yaklaşan tehdidin bir dizi öznel, ağırlıklı olarak kültür temelli değerlendirmesinden güçlü bir şekilde etkilendiğini göstermiştir (Berse, 2015).

Wildavsky ve Dake (1990) ve Dake (1991) kültürel teoriyi ampirik olarak doğrulamaya çalışmışlardır. Hiyerarşik, eşitlikçi ve bireysel yaşam biçimlerinin geniş bir risk algısı modeli öngörebileceğini iddia etmişlerdir. Kadercilik lçlerinin bu çalışmalarda ampirik olarak test edildiği bildirilmemiştir. Kadercilik ve risk algısı arasındaki ilişki araştırmacılar tarafından sınırlı ilgi görmüştür (Marris vd., 1998), ancak Rippl (2002) dört dünya görüşünün tamamını test etmiş ve bu boyutu önemli bulmuştur. Kadercilikle ilgili sorular açık deniz endüstrisinde çalışan insanlara yöneltilmiş ve iyi işlev gördüğü tespit edilmiştir. Risk algısı teknoloji ve çevre sorunları, savaş, sosyal sapma ve ekonomi ile ilişkili olarak ölçülmüştür (Rundmo, 1995; Oltedal vd., 2004: 21).

Douglas (1978) kültürel teoriyi tanımlamak için iki boyut kullandı: grup ve grid. Grup boyutu, grubun bir birey üzerindeki etkisini, grid boyutu ise bireyin grup bağlamında sahip olduğu özgürlük seviyesini ifade eder. Hapishane, yüksek grup, düşük grid durumunun bir örneğidir. Çünkü bu durumdaki bireyler başkaları tarafından oldukça kontrol edilir ve sınırlı miktarda özgürlüğün tadını çıkarır. İki boyutun farklı kombinasyonları dört dünya görüşünü oluşturur; hiyerarşik (yüksek grup / yüksek grid),

eşitlikçi (yüksek grup / düşük grid), bireyciler (düşük grup / düşük grid) ve kaderci (düşük grup / yüksek grid). Hiyerarşistler suç ve sosyal gösteriler gibi bu düzeni tehdit eden şeylerden korkarlar. Japon toplumu gibi eşitlikçi bir toplum geleneksel değerlere ve grubun birey üzerindeki iyiliğine odaklanır ve sistemin eşitliğini bozmakla tehdit eden her şeyden korkar. Birçok Amerikalı gibi bireyciler, toplumdaki diğer insanlardan bağımsızdır, özgürlüğüne güvenirlir ve bu özgürlüğün önüne geçen şeylerden korkarlar. Kaderciler toplumdaki rolleriyle kısıtlanmış ve durumlarını değiştirmeye çaresiz hissederler, bu nedenle toplumda aktif olarak yer almazlar. Kaderciler risk konusunda endişe etmedikleri için tehlikeler üzerinde hiçbir kontrolleri olmadığına inandıklarından tipik olarak kültürel teori çalışmalarının dışında tutulurlar (Gierlach, 2008: 10-11).

Kültürel Teori yaklaşımı psikolojik olmaktan çok sosyolojiktir. Sosyoloji ve antropoloji alanlarındaki çalışmalar, riskin algılanması ve kabul edilmesinin kökeninin sosyal ve kültürel faktörlere sahip olduğunu göstermiştir. Douglas ve Wildavsky (1982) tarafından dile getirilen bu yaklaşım aynı zamanda deneysel testi ve nitel yöntemleri için eleştirilerle de karşı karşıya kalmıştır. Yaklaşım ayrıca zayıf metodolojik yaklaşımı, belirsiz deneysel testler ve operasyonelleştirilmesinin zor olması nedeniyle de eleştirilmektedir (Armaş ve Avram, 2008: 149; Ainuddin vd., 2014: 166).

1.4. Afet Risk Algısı

Afetler, risk koşullarının gerçekleşmesidir. Risk koşulları, öznel, nesnel veya sistemler arasındaki ilişki ve bunları önemli ölçüde etkileyebilecek, tehlike olarak adlandırılan dış faktörler tarafından oluşturulur. Bu tehlikeler doğal fenomenlerden kaynaklanabilir (jeolojik, hidro-meteorolojik, iklimsel veya biyolojik), antropojenik (teknolojik, silahlı çatışma, sosyal huzursuzluk veya terörizm) veya bunların doğal olaylarla insan yapımı eylem (heyelanlar, ormansızlaşma ve orman yangınları) etkileşimi şeklinde bir karışımı olabilir (Castro vd., 2017: 413).

Mileti, risk algısını “bir çevresel aşırılık tehdidinin ciddiyetine ilişkin biliş ya da inanç ve ayrıca zarar verici bir çevresel aşırılık yaşamının öznel olasılığı” olarak tanımlamıştır. Afet riskinin azaltılması ve tehlikelerin azaltılmasının daha geniş alanlarında risk algılamanın rolü vurgulanmıştır (Mileti, 1980’den aktaran, Adelekan ve Asiyanbi, 2016: 448).

Risk algılama ve değerlendirme, risk yönetimi kararlarını ve dolayısıyla yönetim faaliyetlerini değiştirerek önemli bir unsur haline getirir. Bazı araştırmacılar (Slovic, 1987; Sjöberg vd., 2004) afet risk algısının başlangıç adımlarını, önleyici faaliyetlerin motivasyon kaynağı olarak açıklamışlardır (Ardaya vd., 2017: 227; Becker vd., 2014: 17).

Afet Risk Algısının tanımı çeşitli yaklaşımlara dayanmaktadır. Akılcı bir yaklaşımdan, maliyetlerin (kazançlar ve kayıplar) karşı faydaların değerlendirilmesinden, risk algısını toplumlar tarafından dayatılan ve şekillenen dinamik bir uygulama olarak tanımlayan ve birçok unsurun dikkate alınması gerektiğini gösteren bir yapılandırmacı yaklaşıma kadar (Ardaya vd., 2017: 228). Risk algısı, belirli bir kaza türünün gerçekleşme olasılığının ve sonuçlarla ne kadar ilgili olduğumuzun öznel değerlemesidir (Sjöberg vd., 2004: 8). Riski algılamak, olasılığın değerlendirilmesinin yanı sıra olumsuz bir durumun sonuçlarını da içerir. Bu nedenle, afet yönetimi için önceliklerin belirlenmesi bakımından risk algısının anlaşılması önemlidir (Adelekan ve Asiyanbi, 2016; Khan vd., 2017: 90).

Yapılan tanımlara göre afet risk algısı, bireylerin yaşadıkları bölgedeki doğa ve insan kaynaklı tehlikeler hakkındaki öznel değerlendirme ölçütü olarak ifade edilebilir.

1970’li yıllarda başlayıp, 1990’lı yıllarda varlığını hissettiren sosyal bilimlerin afet araştırmaları için en büyük katkılardan biri psikoloji alanında gerçekleşmiştir. “Why Study Risk Perception” adlı makalesinde Slovic vd. (1982), insanların risk algılarının, risklerin azaltılması ve afetlerin önlenmesi bağlamında önemli bir parametre olduğuna dikkat çekmiştir (Kundak, 2017).

Risk algısı, bireyler ve onları çevreleyen çevresel tehditler arasındaki ilişkiyi anlamak için kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Böylece son yıllarda, halkın tehlikelerle ilgili davranışını anlamak için algılama analizi tekniklerinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Doğal afetlerin sıklıkla görülmesi sonucunda, doğal afetlere kamu hazırlığı ve müdahale davranışları önemli ölçüde artmıştır. Doğal afetlerle ilişkili risk algısı ve müdahale davranışları üzerine yapılan çalışmaların kapsamlı bir disiplinler arası incelemesinde risk algısının, doğal afetlere hazırlanmak için bireysel motivasyonlarda anahtar rol oynadığını bulunmuştur (Bronfman vd., 2016: 311).

Risk algısı, afet risk yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır. İnsanların belirli bir riski zayıf algıladıkları veya hiç algılamadıkları durumlarda, tepkileri uygunsuz,

hatta zararlı olabilir. Örneğin, sele eğilimli alanlarda ev inşa etmek. Risk algısının tarihsel ve sosyal olaylarla çerçeveslendiği diğer durumlarda risk farkındalığı ve algısı yüksektir. İnsanlar ve kurumlar potansiyel zararları azaltmak için detaylı bir hazırlık çalışması gösterirler. Literatür, risk algısının risk yönetimini büyük ölçüde etkilediğini ve bu nedenle risk yönetiminin savunmasızlığı azaltmada başarılı olup olmadığını belirlediğini göstermektedir (Mañez vd., 2016: 52).

Risk algılama çalışmaları uzmanların objektif risk algılarıyla sıradan insanların sezgisel risk algıları arasında önemli farklılıklar gözlenmesi sonucu başlamıştır. Bu nedenle, insanların risk algısını ve bunun belirleyici faktörlerini anlamak, risk iletişimini geliştirmek ve etkin zarar azaltma politikaları tasarlamak için gereklidir (Ho vd., 2008: 635).

Risk algısı ve bilgisi yerel halkın davranışını belirleyen temel unsurlardan biridir. Acil durum öncesinde, sırasında ve sonrasında insanların aldığı kararların araştırılması, afetlerin sosyal maliyetlerinin en aza indirilmesi için önemlidir. Bu nedenle, insanların nadir görülen doğal tehlikeleri çevreleyen belirsizlik koşulları altında nasıl hazırlanacağı üzerindeki kişisel, sosyal ve kültürel etkileri araştırmak önemlidir. Risk algılama çalışmaları büyük ölçüde insanlara odaklanmış olsa da bu kişilerin afetlerden kaynaklanan riski algılamasına daha az dikkat edilmiştir. Artan belirsizlik ve tehlike riskiyle karşı karşıya olan bir dünyada, yerli halklar en savunmasız gruplar arasındadır (Roder vd., 2016: 643).

Risk algılaması alanında daha iyi bilgi, sonuç olarak toplum yoluyla kararların kalitesini ve etkisini artırabilir. Bu nedenle, afet yöneticileri kamuoyunun risk algısını dikkate almalı, toplumun bilgi güvenini, kabulünü artıran ve böylece afet riskleri hakkında önleyici tedbirler almasını sağlayan bilgi alışverişine yardımcı olmalıdır (Nordenstedt ve Ivanisevic, 2010: 342; Renn, 2004: 112; Alshehri vd., 2013: 1815-1816).

1.5. Kültür

Kültür konusunda literatürde birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Kültür, toplumda belirli bir grubun üyeleri ile paylaşılan onları diğer gruplardan farklı kılan değerler, inançlar, semboller ve davranışlar bütünü olarak tanımlanır (Şekerli ve Gerege, 2011: 20).

Kültür bireyin üzerinde yarattığı etki ile bireyin davranış biçimini yönlendirip, bireyden belirli davranışları göstermesini ister. Türkiye’de büyüklerin yanında sigara içilmez şeklindeki öğüt veya beklenti bireyde baskı unsuru yaratır (Tutar, 2016: 52).

Hofstede vd. (2010)’ne, göre kültür her zaman kolektif bir olgudur. Kültür sosyal oyunun yazılı olmayan kurallarından oluşur. Hofstede kültürü, bir grup ya da insan kategorisinin üyelerini diğerlerinden ayıran zihnin kolektif programlaması olarak tanımlamaktadır.

Kültür kavramı, bir toplumun anlayışı ve yaşayışı ile ilgili değerlerin hepsini kapsamaktadır. Her kültür, kendine özgü toplum/dünya görüşünü yansıtmaktadır. Kişiler içinde yer aldıkları ortamı sahip oldukları kültürel bilgi ve birikimle anlamlı hale getirmektedir (Özkoç ve Özgül-Katlav, 2015:116).

Kültürü toplumların tarihlerinden devrıldıkları maddi ve manevi mirasların birikimi olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamadaki miras ile anlatılmak istenen mimari yapılar, ilim, teknik yöntem ve aletler, idari mekanizma ve yapı, sanat eserleri vb. manevi miras ile anlatılmak istenen ise fikir ve düşünce sistemleri, inançlar, örf ve adetler, değer hükümleri, teşkilatlanma usulleri, sanat ve eğlence anlayışları gibi sıralanabilir (Doğan, 2014: 424).

1.5.1. Kültürün Öğeleri

- **Temel Varsayımlar (İnançlar):** Örgüt kültürünün özünü meydana getiren unsurlardan biri olan temel varsayımlar, bir örgütün üyelerinin kendilerini, başkalarını yani kısaca dünyayı algılayıp, yorumlama biçimi olarak ifade edilir. Bunlar bir grubun üyelerine bazı faktörleri algılama, hissetme, yorumlama ve yargılamada temel algı dayanağını ve referans çerçevesini meydana getirmektedir. Bir örgütün kültürünün incelenmesinde ilk olarak örgütün üyesi olan bireylerin paylaştıkları bu algı

dayanaklarına bakılması gerekir. Çünkü bunlar kültürün iç dünyasını, özünü, temelini meydana getirir (Şişman, 2014: 85).

- **Değerler:** Değerler neyin doğru, neyin yanlış olduğunu neyin iyi, neyin kötü olduğunu belirleyen unsurlar olarak tanımlanabilir. İnançlar kültürün en derin yönünü meydana getirirken değerler, inançlara nazaran daha yüzeysel yönünü meydana getirir. Değerler de esas itibarıyla soyut öğelerdir ve dışarıdan gözlenmesi zordur, ancak davranışlar içinde sezilebilir (Şişman, 2014: 4).

Değerler durağan değil, dinamik olgulardır. Feodalizimden kapitalizme geçiş, din reformları ve modern çağdaki politik olan devrimler gibi zorlu geçen uzun dönemlerde çoğu alanda değişimler gerçekleşmiştir. Değişim ekonomiye, sosyal ve siyasal yönleri etki etmektedir. Buna paralel olarak ekonomi, teknolojik gelişmeler, siyasal ve sosyal hayat biçimleri kişisel yaşam kültürlerinde de değişimler meydana gelmektedir. Değerler değişime uğrarsa değer yargıları da değişime uğrar. Sadece kişisel ve toplumsal anlamda değişim yaşanmaz, aynı zamanda örgütsel değerlerde de değişim yaşanır (Vurgun ve Öztö, 2011: 218).

-**Normlar:** Normlar, bireylerin davranış şekillerini belirleyen ve değerlere göre oluşan yazılı olmayan kurallar olarak tanımlanır. Norm, Latince kökenli ‘norma’ kelimesinden gelmekte olup düzgü, kural ya da ölçü anlamında kullanılır. Bireylerin katıldığı toplumsal durumlarda davranışlarını yöneten bir ölçüt olarak ifade edilen toplumsal normlar ise, kişilerin üzerinde psikolojik ve sosyolojik baskı yaratırlar ve kişiler de bu normlara uygun davranıp, tutum alırlar. Normlar gündelik hayatta bireylerin gerçekleştirecekleri her türlü eylem ve faaliyetlerine kılavuzluk eder, tercihlerini belirler (Şişman, 2014: 4; Ersoy, 2014: 93).

-**Hikâyeler ve Kahramanlar:** Hikâye ve efsaneler örgüt kültürü için değerli olan ve çoğunlukla örgütün geçmişine yönelik olayların gösterişli bir şekilde aktarılması neticesinde oluşan kültür taşıyıcılarıdır (Büte, 2018: 47).

Bireyler, toplumsal hayatta birtakım görüşlerini pekiştirmek ve bunlara durumlara açıklık getirmek için bazı hikâyeye, efsane, anı, fıkra, deyim, atasözü, geçmişte başarılı olan örnek insanların hayatlarından, davranış ve görüşlerinden örnekler verip, bunlardan faydalanırlar. Kahramanlar örgüt açısından vasıflı, ideal niteliklere sahip olan bireylerdir. Bu kişiler örgüt içinde örnek gösterilen ve örgüt çalışanları tarafından rol model alınırlar (Şişman, 2014: 98-99).

-Törenler: Toplumsal hayatta önemli yeri olan önemli günler, haftalar, bayramlar, törenler/kutlamalar, partiler/kabul günleri, gösteriler/merasimler, ritüeller, karşılama/uğurlama törenleri, balolar, kokteyller, toplu piknikler, mezuniyet ve emeklilik etkinlikleri, spor müsabakaları bu kapsamda söz edilebilecek başlıca kültürel öğeler arasında bulunmaktadır (Şişman, 2014: 100). Seromoniler özel faaliyetlerdir. Bu etkinliklerin gerçek anlamı belli bir mesajı vermek ya da daha özel bir amaç için bir araya gelmektir. Bu özel olay esnasında örgütün bireyleri örgütsel kültürün bir unsuru olan kahramanlara, mitlere ve sembollere ait kutlamalar gerçekleştirirler (Büte, 2018: 45).

-Dil: Dil bir toplumdaki kültürel faktörlerin, bir nesilden diğerine aktarılmasında aracılık görevi görmektedir. Herhangi bir kültür ve bu kültürün değerlerinden bahsedilirken dilin mutlaka incelenmesi gereklidir (Altay, 2004: 303).

Dil hem bir iletişim aracı hem de kültürün önemli bir unsurudur. Ülkelerin hepsinin bir ana dili olmasının yanı sıra örgütlerin de kendilerine has dili bulunmaktadır. Kültürün en önemli unsurlarından ve taşıyıcılarından biri olan dil, kültürün tüm unsurlarını nesilden nesile taşınmasına, bireylerin kendi aralarındaki iletişimine ve sosyal ilişkileri sağlamaktadır (Büte, 2018: 47-48).

1.5.2. Kültür Modelleri

Çalışma kapsamında kültür değişkeni Hofstede (1980)'nin kültürel boyutlarından Belirsizlikten kaçınma ve Kolektivizm ele alındığı için, ulusal kültür çalışmaları yapan Trompenaars (1994)'ın ve Triandis (1989)'in kültürel çalışmalarına kısaca değinilecek ve Hofstede'nin kültürel boyutları ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.5.2.1. Trompenaars'ın Kültürel Boyutları

Trompenaars (1994) ulusal kültürel farklılıkları yedi boyutla ele almıştır. Bu yedi boyutun beşi bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri ile ilgilidir. Bu boyutlar; bireyci-kolektivist, spesifik-dağınık, evrensel-özgün, tepkisiz-duygusal ve başarıma-atfetme olarak isimlendirilmiştir. Altıncı boyut zaman yönelimi boyutu, yedinci ve son boyut ise içsel ve dışsallıktan meydana gelen çevre ile ilişki boyutu olarak ele alınmıştır (Can vd., 2015: 381)

1.5.2.2. Triandis'in Kültürel Boyutları:

Kültür unsurları, paylaşılan standart çalışma prosedürleri, ifade edilmemiş varsayımlar, araçlar, normlar, değerler, çevrenin örneklenmesi ile ilgili alışkanlıklar ve benzerleridir. Kültürler, nelere dikkat edileceği ve örneklenen öğelerin ne kadar ağırlıklandırılacağı konusunda sözleşmeler geliştirir (Triandis, 2001: 908).

Triandis (1989), Kuzey ve Batı Avrupa ve Kuzey Amerika gibi bireyci kültürlerdeki insanların, kişisel benliğin yüksek olasılık unsurları ile örnek aldıklarını iddia etmiştir (örneğin, "Meşgulüm, kibarım"). Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi kolektivist kültürlerden insanlar çoğunlukla kolektif benliğin unsurlarını örnekleme eğilimindedir. Örneğin, "ailem çok meşgul olduğumu düşünüyor, iş arkadaşlarım kibar olduğumu düşünüyor" (Triandis ve Suh, 2002: 136). Triandis kültürel boyutları dört başlıkta ele almıştır, bu boyutlar:

- **Karmaşıklık:** Kültürler karmaşıklık bakımından farklılık gösterir. En fazla karışıklık avcılar / toplayıcılar ve bilgi toplumları arasında bulunur.
- **Gerginlik:** Sıkı kültürlerde kurallar sıkıca uygulanır, gevşek kültürlerde kurallardan sapma tolere edilir.
- **Kolektivizm:** Kolektivist kültürlerde insanlar kendi gruplarına (aile, kabile, ulus, vb.) bağımlıdırlar, kendi gruplarının hedeflerine öncelik verirler, davranışlarını öncelikle grup içi normlara göre şekillendirirler.
- **Bireycilik:** Kültürel analiz düzeyinde, bireycilik kolektivizmin diğer tarafıdır (Triandis ve Suh, 2002: 139-140).

1.5.2.3. Hofstede'nin Kültür Boyutları

Kültür konusunda, önemli seviyede atıf yapılan Hofstede, örgüt kültürünün hem ulusal kültürden tamamıyla ayrı kendine has mental programları olan yapıda; hem de bir yönüyle toplamda ulusal kültürü temsil eden özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda örgüt kültürü bir bakıma ulusal kültürün alt kültürünü oluşturmaktadır (Kılıç, 2015: 235).

Ülke toplumlarının kültürel değerlerinin çoğu o ülkede faaliyet gösteren örgütlere yansımaktadır. Toplumsal değerlerin dışında bulunan birtakım değerler ise o örgütün kendine ait alt kültürlerini oluşturmanın yanı sıra yoğun bir şekilde örgüte, içinde yer aldığı toplum etki etmektedir. Bundan dolayı farklı ülkelerdeki örgütlerin

yapıları da kültürlerinin farklı olmasından dolayı çeşitlilik göstermektedir. Geert Hofstede (1984)'nin çalışması ulusların kültürel değerlerinin farklı boyutlarda araştırılmasından elde edilen sonuçları kapsamaktadır (Büte, 2018: 63).

1.5.2.3.1. Güç Mesafesi Boyutu

Güç mesafesi, bir ülkedeki kurum ve kuruluşların daha az güçlü üyelerinin gücün eşit olmayan bir şekilde dağılmasını beklediği ve kabul ettiği boyut olarak tanımlanmaktadır (Hofstede vd., 2010: 61). Güç mesafesinin yüksek olduğu örgütlerde, üstler ve astlar birbirleriyle eşit seviyede olmadıklarını baştan kabullenirler, bu örgütlerde yüksek seviyede merkezileşme ve otokratik liderlik vardır. Kademeler arasındaki ücret dengesinde büyük farklılıklar bulunur. Astlar yapılacak işler için talimat beklerler. Güç mesafesinin düşük olduğu örgütlerde kişiler hiyerarşik sistem içerisinde sadece rollerin bağlı bir eşitsizliğin bulunduğunu ve bu rollerin kolay bir şekilde değişebileceğine inanmaktadırlar (Kılıç, 2015: 239).

**Tablo 1. Düşük ve Yüksek Güç Mesafeli toplumlar Arasındaki Temel Farklılıklar
(Genel Normlar, Aile, Okul)**

Düşük Güç Mesafesi	Yüksek Güç Mesafesi
İnsanlar arasındaki eşitsizlikler en aza indirilmelidir.	İnsanlar arasında eşitsizlikler beklenir.
Sosyal ilişkiler dikkatle ele alınmalıdır.	Statü kısıtlama ile dengelenmelidir.
Daha az güçlü insanlar ve daha güçlü insanlar birbirine bağımlı olmalıdır.	Daha az güçlü insanlar bağımlı olmalıdır.
Daha az güçlü insanlar karşılıklı bağımlılık konusunda duygusal olarak rahattır	Daha az güçlü insanlar bağımlılık ve karşı bağımlılık arasında duygusal olarak kutuplaşırlar.
Ebeveynler çocuklara eşit davranırlar.	Ebeveynler çocuklara itaat öğretir

Tablo 1. (Devamı)

Düşük Güç Mesafesi	Yüksek Güç Mesafesi
Çocuklar ebeveynlere ve yaşlı akrabalarına eşit davranırlar.	Ebeveynlere ve yaşlı akrabalarına saygı temel ve yaşam boyu bir erdemdir.
Çocuklar, ebeveynlerinin yaşlılık güvenliğinde rol oynamazlar.	Çocuklar ebeveynler için yaşlılık güvenliği kaynağıdır.
Öğrenciler öğretmenlere eşit davranırlar.	Öğrenciler, sınıf dışında bile öğretmenlere saygı gösterir.
Öğretmenler sınıftaki öğrencilerden inisiyatif beklerler.	Öğretmenler sınıftaki tüm inisiyatifleri almalıdır.
Öğretmenler kişisel olmayan gerçekleri aktaran uzmanlardır.	Öğretmenler kişisel bilgeliği aktaran gurulardır.
Öğrenmenin kalitesi öğrencilerin iki yönlü iletişime ve mükemmeliyetine bağlıdır.	Öğrenmenin kalitesi öğretmenin mükemmeliyetine bağlıdır.
Daha az eğitilmiş kişiler, daha eğitilmiş kişilere göre daha otoriter değerlere sahiptir.	Daha eğitilmiş ve daha az eğitilmiş kişiler eşit derecede otoriter değerler göstermektedir.
Eğitim politikası ortaöğretim okullarına odaklanmaktadır.	Eğitim politikası üniversitelere odaklanmaktadır.

Kaynak: (Hofstede vd., 2010: 72)

1.5.2.3.2. Erillik-Dışılık Boyutu

Duygusal cinsiyet rolleri açıkça farklı olduğunda bir topluma eril denir. Bu kültürde erkeklerin iddialı, sert ve maddi başarıya odaklanması gerekirken, kadınların daha mütevazı, ılımlı ve yaşam kalitesi ile ilgili olması gerekir. Toplumsal, duygusal cinsiyet rolleri eşitlendiğinde dişil olarak adlandırılır. Bu kültürde hem erkeklerin hem de kadınların mütevazı, hassas ve yaşam kalitesi ile ilgili olması gerekir (Hofstede vd., 2010: 140).

Her toplumda birçok davranış ve tutum erkek ya da kadınlara özgü bir şekilde algılanmaktadır. Ancak bunların erkekler tarafından mı kadınlar tarafından mı yapılacağı toplumlar arasında farklılık göstermektedir. Bireyler biyolojik farklılıklara

sahip oldukları için kadın-erkek şeklinde ayrılırken, toplumlar ise sosyal ve kültürel roller için eril-dişil şeklinde ayrılmaktadır (Okuşluk-Şenesen, 2018: 301)

Erillik özelliği baskın olan örgütlerde kadınlar nitelikli ve yüksek maaşlı işlerde az sayıda bulunur. Yaşam koşulları işe bağlı olarak şekillenir, yöneticiler, karar veren ve değerlendiren pozisyonundadır. Dişilik özelliği baskın olan örgütlerde nitelik ve ücret açısından yüksek işte istihdam edilen kadın sayısı çoğunluktadır, iş yaşama göre şekillenir, yöneticiler astlarına inisiyatif verip onlarla fikir alışverişinde bulunur, eşitlik yaşam kalitesi ve dayanışma konusu önemlidir (Kılıç, 2015: 239).

Tablo 2. Eril ve Dişil Toplumlar Arasındaki Farklılıklar (Genel Norm ve Aile)

Dişil	Eril
İlişkiler ve yaşam kalitesi önemlidir.	Zorluk, kazanç, tanınma ve ilerleme önemlidir
Hem erkekler hem de kadınlar mütevazı olmalıdır.	Erkekler iddialı, hırslı ve sert olmalıdır.
Hem erkekler hem de kadınlar hassas olabilir ve ilişkilere odaklanabilir.	Kadınların hassas olması ve ilişkilere dikkat etmesi gerekiyor.
Ailede hem babalar hem de anneler gerçeklerle ve duygularla ilgilenir.	Ailede babalar gerçeklerle, anneler duygularla ilgilenir.
Kızların güzellik idealleri en çok baba ve anneden etkilenir.	Kızların güzellik idealleri en çok medyadan ve ünlülerden etkilenir.
Ebeveynler kazanç ve şefkatli rolleri paylaşır.	Standart kalıp babanın kazanması ve annenin koruyucu olması
Hem erkek hem de kızların ağlamasına izin verilir, ancak ikisi de kavga etmemelidir.	Kızlar ağlar, ama erkekler ağlamaz; erkekler kavga etmeli ve kızlar hiç kavga etmemeli.
Erkekler ve kızlar aynı nedenlerle oynarlar.	Erkekler rekabet etmek için oynarlar; kızlar birlikte olmak için oynarlar.
Aynı standartlar damat ve gelinler için geçerlidir.	Gelinler iffetli ve çalışkan olmalı; damat değil.
Kocalar erkek arkadaş gibi olmalı	Kocalar sağlıklı, zengin, anlayışlı aynı zamanda eğlenceli olmalı.

Kaynak:Hofstede vd., 2010: 155

Hofstede (1980)'nin çalışmasında Türkiye dışılık özelliği gösteren ülkeler arasında bulunmaktadır. İlk bakışta Türk toplumunda dışıl değerlerin ve kültürün benimsenmesi hakkında ortaya çıkan araştırma neticeleri yadırganmakta ve erkek egemen toplum şeklinde görünen toplumumuzun kimi kesimlerince aşağılayıcı bile bulunsa da dışıl kültür kavramı olumlu nitelikleri belirtmektedir (Okuşluk-Şenesen, 2018: 301).

1.5.2.3.3. Belirsizlikten Kaçınma Boyutu:

Belirsizlikten kaçınma, bir kültürün üyelerinin belirsiz veya bilinmeyen durumlar tarafından ne kadar tehdit altında hissettikleri olarak tanımlanabilir (Hofstede vd., 2010: 191) Belirsizlikten kaçınma oranı yüksek olan kişiler, sonucun açıkça öngörülemediği durumlardan kaçınırlar (Karl, 2018: 132). Belirsizlikten kaçınma, belirsiz sonuçlardan rahatsız olma eğilimi olarak kabul edilir ve bu tür durumların farklı kültürlerde daha fazla veya daha az tolere edildiği kabul edilir (Arshad ve Ibrahim, 2019: 23).

Belirsizlikten kaçınma seviyesi yüksek olan topluluklar görece daha çok duygusallık gösterme eğiliminde olmaktadır. Belirsizlikten kaçınma seviyesi düşük topluluklar ise stres seviyeleri daha düşük ve daha zayıf süper egoya sahip olup, fikir ayrılığını kabul etme seviyeleri yüksek olmaktadır. Bunlara ek olarak belirsizlikten kaçınma düzeyi düşük olan kültürler risk almaya daha eğilimlidir (Korkut ve Keskin, 2015: 37).

Bu boyut kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bazı kültürlerde bireyler belirsiz şartlardan nispeten uzak durmakta, gelecek ile ilgili olayları öngörmedeki güçsüzlüklerini kabullenip, bilinmeyen şartlardan kaçınmaktadırlar. Bu boyutun yüksek olduğu toplumlarda bireyler çoğunlukla istikrar istemekte, belirsiz olan, açıklayıcı olmayan ve yazılı kurallarda yer edinmeyen, şüpheli ve riskli durumlardan korkup, çekinmekte; otorite, hiyerarşi, yazılı ve formal kurallara sıkıca bağlı kalıp, kendilerini güvenceye almayı amaçlamaktadır (Şişman, 2014: 64).

Belirsizlik ile başa çıkamama, sonuçta belirsizlikten kaçınmayı ortaya çıkaracaktır. Belirsizlikten kaçınma seviyesi fazla olan kültürler değişik düşünce ve davranışlara itiraz edip, değişmeyen doğruların arkasından gidecektir. Hofstede (1984), tarafından ifade edilen belirsizlikten kaçınma boyutuna ait puanı açısından Türkiye

belirsizlikten kaçınma seviyesinin yüksek olduğu ülkeler arasında bulunmaktadır (Sıgır ve Tıgılı, 2006: 331).

Tablo 3. Belirsizlikten Kaçınma Boyutu Arasındaki Farklılıklar
Genel Normlar ve Aile

Düşük Belirsizlikten Kaçınma Boyutu	Yüksek Belirsizlikten Kaçınma Boyutu
Belirsizlik yaşamın normal bir özelliğidir ve her gün geldiği gibi kabul edilir.	Yaşamın doğasında olan belirsizlik, mücadele edilmesi gereken sürekli bir tehdittir.
Düşük stres ve düşük endişe	Yüksek stres ve yüksek endişe
Saldırganlık ve duygular gösterilmemelidir.	Saldırganlık ve duygular uygun zamanlarda ve yerlerde açığa çıkarılabilir
Kişilik testlerinde, uyumluluk konusunda daha yüksek puanlar	Kişilik testlerinde nevroitiklik üzerine daha yüksek puanlar
Belirsiz durumlarda ve bilinmeyen risklerde rahat	Belirsiz durumlardan ve bilinmeyen risklerden korkar.
Çocuklar için kirli ya da yasak olan şeylere yumuşak kurallar	Çocuklar için kirli ya da yasak olan şeylere sıkı kurallar
Zayıf süper ego	Güçlü süper ego
Farklı diğer kişiler için benzer adres modları	Başkaları için farklı adres modları
Farklı olan şey tuhaftır	Farklı olan şey tehlikelidir
Aile hayatı rahattır	Aile hayatı streslidir

Kaynak: Hofstede vd., 2010: 203

1.5.2.3.4. Bireysellik-Kolektivcilik

Birbirlerine karşıt anlam taşıyan bireysellik ve kolektivizm, felsefe başta olmak üzere sosyoloji, siyaset, din, yönetim ve eğitim bilimleri gibi alanların başlıca tartışma konularından biri olmaktadır (Kahveci vd., 2019: 3).

Bireycilik, bireyler arasındaki bağların gevşek olduğu toplumlarla ilgilidir. Herkesin kendisine ve yakın ailesine bakması beklenir. Bunun tersi olarak kolektivizm, doğuştan itibaren insanların güçlü ve uyumlu gruplara entegre edildiği toplumlarla

ilgilidir. Bu, insanların yaşamları boyunca sorgulamayan sadakat karşılığında onları korumaya devam eder (Hofstede vd., 2010: 92).

Sanayi devrimi ve Fransız ihtilali ile başlayan sürecin yol açtığı dünyadaki büyük toplumsal değişimlerden yola çıkarak, bu dönemden önceki topluma geleneksel toplum, dönemin sonrasındaki ise modern toplum olarak adlandırılmaktadır. Bireycilik modern topluma hâkim olan ana unsurlardan biridir. Geleneksel toplumlarda birinci dereceden ilişki ve topluluk ruhu baskınken, modern toplumlarda birey ön planda yer almaktadır (Ağçoban, 2018: 55). Ekonomik anlamda gelişmiş bölgelerde bağımsız davranışlar önemliyken, kırsal alanlarda ya da ekonomik olarak gelişmemiş kentsel alanlarda topluma bağlılık davranışları ön plandadır (Sayar ve Dinç, 2019: 157).

Başarı, tercih, amaç, mülkiyet, bireyci insanlarda bireysel anlamda değer kazanır. Tutumlarda kişisel fayda ön plana alınır. Başka insanlarla olan farklar vurgulanır, ilişkilerde eşitlik ve esneklik söz konusudur. Kolektivist tutumlarda sosyal kategoriler değerlidir, içinde bulunulan grubun başarısı, grubun amaçları, kuralları, otoriteye itaat ve ortak mülkiyet ön plandadır. Kişiler arasındaki ilişkilerde hiyerarşi ön plana çıkar. Bireyci kişi kendini merkeze alarak benliğini geliştirirken, kolektivist kişi içinde bulunduğu grubu merkeze alır (Kahveci ve Sever, 2016: 77).

Tablo 4. Kolektivist ve Bireyci Toplamlar Arasındaki Farklar
Genel Normlar ve Aile

Kolektivist	Bireyci
İnsanlar, sadakat karşılığında onları korumaya devam eden geniş ailelerde veya diğer gruplarda doğarlar.	Herkes sadece kendisine ve yakın (çekirdek) ailesine bakmak için büyür.
Çocuklar düşünmeyi “biz” olarak öğrenirler.	Çocuklar düşünmeyi “ben” cinsinden öğrenirler.
Değer standartları gruplar ve gruplar arasında farklılık gösterir: dışlayıcılık.	Aynı değer standartlarının herkes için geçerli olduğu varsayılır: evrensellik.
Uyum daima korunmalı ve doğrudan çatışmalardan kaçınılmalıdır	Kişinin zihninden bahsetmek dürüst bir insanın özelliğidir.

Tablo 4. (Devamı)

Kolektivist	Bireyci
Arkadaşlıklar önceden belirlenmiştir	Dostluklar isteğe bağlıdır ve teşvik edilmelidir.
Kaynaklar akrabalarla paylaşılmalıdır.	Çocuklar için bile kaynakların bireysel sahipliği.
Yetişkin çocuklar ebeveynleri ile yaşar.	Yetişkin çocuklar ebeveynlerinden ayrılırlar.
Yüksek bağlam iletişimi hakimdir.	Düşük içerikli iletişim hakimdir.
Halka açık yerlerde sık sosyalleşme.	Benim evim benim kalem.
Günahlar kişi ve grup için utanç kaynağıdır	Günahlar, suçluluk ve özsaygı kaybına yol açar.
Gelinler genç, çalışkan ve iffetli olmalıdır; damatlar daha yaşlı olmalı.	Eşler için kriterler önceden belirlenmemiştir.
Kızların güzellik idealleri üzerindeki en güçlü etki kız arkadaşlarıdır.	Kızların güzellik idealleri üzerindeki en güçlü etki genel olarak erkeklerdir.

Kaynak: Hofstede vd., 2010: 113

Hofstede (2001)'nin çalışmasında Türk kültürünün yüksek kolektivist eğiliminin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Türk kültürü geleneksel anlamda bireyler arasındaki yakın ilişkileri kapsamaktadır. Türk kültüründe aile, akraba ve komşuluk ilişkilerin bir hayli önemli olduğu görülmekte, geleneksel sosyalleşme sürecinde kişilerin bağımsızlık eğilimlerinden ziyade, itaat, yakın ilişkiler ve ebeveynlere sadakat gibi yaklaşımlar öne çıkmaktadır (Şekerli ve Gereade, 2011: 22).

1.5.2.3.5. Uzun Dönem-Kısa Dönem Yönelimi Boyutu

Zamana ilişkin varsayımlar, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Bu sayılılar bireyin çevresi ve diğer bireylerle ilişkilerini belirlemekte, zaman ile ilgili algı ve davranışlar açısından toplum ve kültürler birbirine göre farklılık gösterebilmektedir. Farklı kültürler açısından zaman çevrimsel/devirli veya doğrusal; sınırlı veya sınırsız bir şekilde algılanabilir. Bazı kültürler zamanı daha çok geçmişe yönelik algılarken, bazı kültürler ise zamanı daha çok gelecek odaklı algılamaktadır (Şişman, 2014: 68)

Uzun vadeli yönelim, gelecekteki ödüllere, özellikle de azim ve tasarrufa yönelik erdemlerin teşvik edilmesini ifade eder. Onun zıt kutbu, kısa vadeli yönelim, geçmiş ve şimdiki erdemlerin, özellikle de geleneğe saygı ve sosyal yükümlülüklerin yerine getirilmesinin desteklenmesini ifade eder (Hofstede vd., 2010: 239).

Zaman, kişiler ve örgütler açısından sahip olunan kıt bir kaynaktır. Batı toplumlarında zaman dilimlenmiş, düzenli, standart, tekdüze, ölçülebilir, nesnel ve doğrusal bir şekildedir. Kısa dönem odaklı kültür, statik, şimdiki veya geçmiş zamana odaklanan daha dar bir bakış açısına sahipken; uzun zaman odaklı kültür, dinamik ve geleceğe dönük olarak daha geniş bir perspektife sahiptir (Kılıç, 2015: 241-242)

Tablo 5. Kısa-Uzun Dönem Eğilimli Topluluklar Arasındaki Farklılıklar
Genel Norm ve Aile

Kısa Dönem Eğilimli Topluluklar	Uzun Dönem Eğilimli Topluluklar
Harcamalara karşı sosyal baskı	Tasarruf, kaynaklardan korunmak
Çabalar hızlı sonuçlar üretmelidir.	Azim, yavaş sonuçlara yönelik sürekli çabalar
Sosyal sorumluluk ve statü yükümlülükleri	Bir amaç için kendini boyun eğme isteği
Geleneklere saygı	Koşullara saygı
Kişisel istikrar konusunda endişe	Kişisel uyumluluğa önem verme
Evlilik ahlaki bir düzenlemedir.	Evlilik faydacı bir düzenlemedir
Yasalarla yaşamak sorun kaynağıdır.	Yasalarla yaşamak normaldir.
Genç kadınlar sevgiyi bir erkek arkadaşıyla ilişkilendirir.	Genç kadınlar sevgiyi bir kocayla ilişkilendirir.
Alçakgönüllülük sadece kadınlar içindir.	Alçakgönüllülük hem erkekler hem de kadınlar içindir
Yaşlılık mutsuz bir dönemdir, ancak geç başlar.	Yaşlılık mutlu bir dönemdir ve erken başlar.
Okul öncesi çocuklar başkaları tarafından bakılabilir.	Annelerin okul öncesi çocukları için zamanları olmalıdır.
Çocuklar eğlence ve sevgi için hediyeler alırlar.	Çocuklar eğitim ve gelişim için hediyeler alırlar.

Kaynak: Hofstede vd., 2010: 243

1.5.2.3.6. Hoşgörü ve Kısıtlama Boyutu:

Hoşgörü, hayattan zevk alma ve eğlenme ile ilgili temel ve doğal insan arzularının nispeten serbest bırakılmasına izin verme eğilimindedir. Onun karşısı olan kısıtlama, böyle bir tatminin katı sosyal normlar tarafından durdurulması ve düzenlenmesi gerektiği inancını yansıtmaktadır. Kültürel bir boyut olarak, kısıtlamaya karşı hoşgörü, çok spesifik olguları ölçen açıkça tanımlanmış araştırma öğelerine dayanmaktadır. Hoşgörü tarafındaki arzuların tatmin edici katkısının, genel olarak insan arzularını tatminkâr değil, yaşamdan zevk almayı ve eğlenmeyi ifade etmektedir (Hofstede vd., 2010: 281).

Tablo 6. Hoşgörü ve Kısıtlama Boyutu Arasındaki farklılıklar
Genel Norm, Kişisel Duygular ve Sağlık

Hoşgörü	Kısıtlama
Çok mutlu insanların oranı daha yüksek	Çok mutlu insanların oranı daha düşük
Kişisel yaşam kontrolü algısı	Çaresizlik algısı: başıma gelen şey benim yaptığım şey değil
Boş zamanın daha yüksek önemi	Boş zamanın daha az önemi
Arkadaş edinmenin önemi	Arkadaş edinmenin daha az önemi
Tasarruf çok önemli değil	Tasarruf önemlidir.
Serbest toplum	Sıkı toplum
Olumlu duyguları hatırlama olasılığı daha yüksektir	Olumlu duyguları hatırlama olasılığı daha az
Daha az ahlaki disiplin	Ahlaki disiplin
Olumlu davranış	Alaycılık
Daha dışa dönük kişilikler	Daha fazla nevrotik kişilik
Sağlıklı hissedenenlerin daha yüksek yüzdeleri	Sağlıklı hissedenen insanların daha düşük yüzdeleri
Daha yüksek iyimserlik	Daha kötümserlik
İyi eğitilmiş nüfusu olan ülkelerde, yüksek doğum oranları	İyi eğitilmiş nüfusu olan ülkelerde düşük doğum oranları
Kardiyovasküler hastalıklardan daha düşük ölüm oranları	Kardiyovasküler hastalıklardan daha yüksek ölüm oranları

Kaynak: Hofstede vd., 2010: 291

1.6. Kişilik

Kişilik, bireyin kendini ve başkalarını tanımlamak amacıyla kullanılan kavramdır. İngilizce ifadesi “personality” olan bu kavram kişi anlamına gelen “person” sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük İngilizceye latince “persona” sözcüğünden geçmiş ve anlamı Antik Roma’da tiyatro sanatçılarının oyunlarda yüzlerine taktıkları maskeden gelmektedir. Oyuncuların oyunlardaki karakter, rol, kişi ve kişilikleri bu maskeyle anlatılmaya çalışılmıştır (Toplu-Demirtaş, 2019: 2).

Kişilik kavramı hakkında uzlaşılan bir tanımla bulunmamasına rağmen, genel bir ifadeyle bireyi diğerlerinden ayıran, onu diğerlerine göre farklı kılan ayırt edici özellikler bütünüdür (Horzum vd., 2017: 399). Duygular, yetenekler, güdüler, mizaç (huy), sosyal, fiziksel, psiko-motor ve bilişsel özellikler, karakter ve değerler, inançlar, tutumlar, görüşler vb. özelliklerin tümü kişiliği meydana getirir. Kişilik, bireyin davranışlarının bütün yönlerini içine alan bir kavramdır (Senemoğlu, 2020: 78).

Kişilik kavramı olarak basit bir şekilde “bireyin ayırıcı özelliği” şeklinde ifade edilebilir. İnsanları birbirinden ayıran, temel özelliklerdir. Kültür nasıl bir toplumun yaşam tarzını nasıl yansıtıyorsa, kişilik de bireyin yaşam tarzını, özel yanını belirtmektedir (Sarioğlu-Uğur, 2018: 6-7)

İnsanlar yaşam tarzı olarak hem bilinçli hem de bilinç dışı yollardan geliştirdiği kalıplaşmış davranış biçimlerine sahiptir. Kişilik, bireyin kendine has ve ayırt edici davranışlarının bütünüdür. Kişilik bireyin belli bir süreçte gösterdiği tutarlı davranış kalıpları olarak ifade edilir. Bu tanım başlıca iki unsura sahiptir. Birincisi, tutarlı davranış kalıplarıdır, burada önemli olan kişiliğin tutarlılığıdır ve tutarlı davranış kalıpları her durumda gözlenebilir. Diğeri ise kişiliğin bir sürecin sonunda oluşmasıdır. Bu süreçler bireysel farklılıklara sebep olur (Tutar, 2018: 292).

Erken yaşlarda oluşmaya başlayan kişiliğin, gelişimi ve değişimi hayat boyu sürer. Değişim hızı kişiliğin oturduğu yaştan sonra azalmaya başlar. Belli bir yaşa geldikten sonra artık radikal değişiklikler görülmez (Can vd., 2015: 71).

1.6.1. Kişiliğe İlişkin Kavramlar

- Karakter:

Çoğunlukla kişilik ile benzer anlamda kullanılan karakter, kişiliğin ahlaki ve sosyal nitelikleri olarak tanımlanır. Karakter kişiliğin önemli bir unsurudur (Tutar, 2016: 47).

Karakter, içsel süreçlerin baskın olduğu, nasıl düşünüp, nasıl davranılacağını belirlerken içinde yaşanan kültürden ve toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği iyi-kötü şeklinde yorumlarda yapılan kişiliğin ahlaki yanıdır. Örneğin, tutkulu bir yapıda olmak, insanlara yardımcı ve hoşgörülü olmak, empatik, anlayışlı, dürüst, kendine güvenilen, sorumluluk sahibi biri olmak, yeniliğe açık, insanlara saygı gösteren, bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlı olmak gibi özellikler gelişimsel süreç içinde kazanılan özelliklerdir (Toplu-Demirtaş, 2019: 6).

-Mizaç (Huy):

Kişiliği oluşturan ikinci faktör olan mizaç, kişiye ait olan bazı temel ve ayırt edici özellikleri açıklamaktadır. Mizaç kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin ortaya konan biçimidir. Bazı araştırmacılar mizacı, algı ve tepki biçimleri, duyguların hızlı uyanıp uyanmaması, sürekli ve yoğun olup olmaması, derin duyulup duyulmaması ve kişisel özelliklerin tümü olarak ifade etmektedirler (Tutar, 2018: 295). Kişilikle ilgili sözcüklerden biri olan mizaç, kişiliğin değişmediğine dikkat çeken kişiliğin biyolojik yönü ve kişiliğe doğuştan itibaren getirilenlerdir (Toplu-Demirtaş, 2019: 5).

-Benlik:

Kişiliğin temel özelliklerini veren "Ben" ya da "Benlik" olarak adlandırılan katman, son yıllarda psikologların en fazla araştırma yaptıkları alanlardan biri haline gelmiştir. Benlik ve kişilik arasında gelişme ve yapı açısından kesin bir ayrım yapmak kolay değildir. Benlik ile kişilik iç içe olmalarının yanında, benlik kişilikten farklı özelliklere sahiptir. İnsan, kişiliğinin dışarıya yansıyan ve başkaları tarafından değerlendirilen yönlerini bilmez, tanımaz. Benlik, bireyin kendisi hakkında kanılarının toplamı, bireyin kendisini tanıma ve değerlendirme şeklidir. Özet olarak, benlik,

kişiliğin öznel yanı olarak tanımlanır (Köknel, 1985: 64'den aktaran, Yegül ve Koruç, 1997: 19-20).

-Yetenek:

Yetenek, kişilerin bazı olgu, olay ve ilişkileri algılayıp, özümseyip, çözüm yolları yaratmasıyla ilişkili birtakım zihinsel nitelikler ve bunları pratikte uygulayabilme konusunda fiziksel nitelikleri kapsamaktadır. Bu açıdan ele alındığında yetenek, kişinin beden ve zihinsel bakımdan sahip olduğu nitelik ve özelliklerdir. Kişilerin bedensel ve zihinsel niteliklerinden dolayı başkalarına karşın farklılığı, pratikte yetenek farklılığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Sarıtaş, 1997: 35).

Yetenek içe dönüklük, heyecanlılık, kavgacılık, canlılık, sosyal girginlik, sosyal uyum, baskınlık gibi özellikler olarak ifade edilir. Sosyal yön kişiliği tanımlamada baskın rol oynamaktadır. Fiziksel yapı gibi zekâ ve yetenekler de bireyi tanımlayan niteliklerdir. Yetenek sadece kişiliği meydana getiren bir özellik değil, aynı zamanda kişiliğin biçimlenmesinde de önemli bir etkidir (Tutar, 2018: 295).

1.6.2. Kişilik Oluşumunu Etkileyen Faktörler

1.6.2.1. Kalıtım Faktörü

“Anasının oğlu çok dışadönük”, “babasına çekmiş, ağırbaşlı”, “aynı anneannesi çok cana yakın” gibi sözleri çevremizde duymaktayız. Kişilik özelliklerinin bazılarının çocukların ebeveynlerinden miras aldığı düşüncesi Türkiye’ de de yaygın olmakta ve kabul görmektedir. Bu bakış açısına göre sadece bireyin boyu, gözünün ve saçının rengi gibi dışarıdan görülen özellikler değil, kişiliğimizin birtakım özellikleri de kalıttan etkilenir (Toplu-Demirtaş, 2019: 11).

Kişilikle ilgili birçok teorik yaklaşımda, kişiliğin davranışsal özelliklerinin ortaya çıkarılması, kalıtım ve kalıtıma bağlı olarak psikolojik niteliklere dayandırılmıştır. Kişiliğin başlıca belirleyicileri olan yeteneklerin doğum öncesi edinilen ancak çevre etkisiyle şekillendirilen önemli kişilik özellikleri olduğu düşünülmektedir. Örneğin, kalıtım yoluyla edinilen yetenekler, güdülenmeyi gerçekleştirir ve özel bir yeteneği olan kişi, bu yeteneği sürekli denemeyi ve kullanmayı ister (Tutar, 2016: 51).

Kişiliğin ne kadarının kalıtımla ilgili ne kadarının çevresel şartlarla ilgili olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Günlük hayatta kişiliğin, genlerden taşındığını gösteren çalışmalar olduğu gibi, kişiliğin bireylerin çevre ile karşılıklı etkileşimi sonucu edinildiğini bulan çalışmalar da bulunmaktadır (Can vd., 2015: 71).

1.6.2.2. Aile Faktörü

İnsanlığın en köklü kurumu, anne, baba ve çocuklardan oluşan ailedir. Anne ve baba kalıtsal ya da biyolojik açıdan değil, aynı zamanda psikolojik, zihinsel ve duygusal açıdan da çocuğa etki etmektedir. Aile bir çocuğun ilk kültürel çevresini meydana getirir. Çocuk büyüdükçe ailenin dışına yani sosyal çevreye yönelir ve bu çevresel faktörlerin tümü çocuğun kişiliğinin oluşmasına etki eder (Tutar, 2016: 53).

Aile çevresel etkenlerin başında gelmektedir. Herkes bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelir, bu ailenin içinde sosyallik kazanır, sonra daha büyük topluluklara katılır ve onların üyesi olur. Ailemiz ve yakın çevremizdekiler aracılığıyla davranışlarımız, bağlı bulunduğumuz kültürel değerlere uygun olarak gelişir. Bireyin kişilik oluşumu ailenin değerleri, büyüklüğü, maddi durumu, eğitim durumu, politik düşünceleri, dini inançları gibi etkenler tarafından başlatılır (Can vd., 2015: 72).

Daha dar bir açıdan incelendiğinde, ebeveynlerin evlenme ve çocuk sahibi olma yaşı, ailedeki çocukların sayısı, çocukların doğum sırası, cinsiyetleri, anne-babanın yokluğu (ölüm, terk etme, boşanma, ayrı yaşama, öz/üvey evlat olma) gibi sebepler, ailenin büyüklüğü (geniş/çekirdek aile), anne ve baba arasındaki çocuk yetiştirme anlayışlarının uyum derecesi gibi etkenler çocuğun kişiliğinin gelişim döneminde etkili olmaktadır (Toplu-Demirtaş, 2019: 14).

1.6.2.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Bireyleri en çok etkileyen faktör sosyo-kültürel faktörlerdir. Bu faktörler kişinin yaşadığı toplumun sosyo-kültürel özelliklerini meydana getirir. Her insan belirli bir kültürel yapı içerisinde yaşar ve bu yapıyla etkileşimi sürekli. Kişinin idealleri ve ilgileri bu kültürel ortamda oluşur. Bu idealler ve ilgiler kişiliğin oluşumunda önemli etkenlerdir (Tutar, 2016: 52).

Dünya çapında değişik toplumlar tarafından zaman içerisinde gelişmiş birbirlerine göre farklılık gösteren çok sayıda kültürel yapı bulunmaktadır. Her kültürel

yapının kendine has değerleri ve davranış biçimleri bulunmaktadır. Bunlar, toplumdaki insan ilişkilerinin temelini meydana getirirler. Böylece kültür, toplumsallaşma süreci ile kişiliğin gelişmesine etki eder. Kültür, insana, öğreneceği şeyin ne olduğunu ve bunun nasıl olacağı konusunda kılavuzluk yapar ve kişiyi buna zorlar. Bu bağlamda, kültür ve kişiliğin karşılıklı etkileşim içinde olan kavramlar olduğu söylenilebilir (Arslan, 2017: 27).

1.6.2.4. Coğrafi ve Fiziki Faktörler

Bireylerin, çevrelerinin bir ürünü oldukları bir ölçüde kabul edilmelidir. Aslında bireyin biyolojik yapısını yaşadığı coğrafya oluşturmaktadır. Coğrafi ve fiziki çevre etkenleri ile sosyo-kültürel çevresel etkenler sürekli etkileşim durumundadır ve bunların ikisi birlikte kişinin davranışları ve kişiliğinde etkili olmaktadır. Beşeri coğrafyacılara her bölgenin kendine has insan karakterlerine değinmişlerdir. Başka bir söylemle, fiziksel ve coğrafi şartların kendi insan tiplerini oluşturduğu üzerinde durmuşlardır. Türkiye’de Karadeniz bölgesinin kendine özgü kişilik özelliklerinden bahsediliyorsa bu fiziksel ve coğrafi şartların kişiliğe etkisinden dolayıdır (Tutar, 2016: 54).

Kişiliğin gelişiminde coğrafi faktörler arasında, yörenin iklimi, tabiat ve hatta fiziki koşulları bu yöre halkı üzerinde önemli derecede etken olmaktadır. Kara bölgelerde ve dağlık bölgelerde yaşayan bireylerle kıyı kesiminde yaşayan bireyler arasında kişilik farklılıkları olmasına karşın, yine aynı şekilde de sıcak veya soğuk iklim özelliğine sahip bölgelerde yaşayan bireylerin kişilik özellikleri farklılık göstermektedir. Şöyle ki, soğuk iklim şartlarında yaşayan bireylerin daha sert ve donuk mizaçlı, buna karşın sıcak iklim ve kıyı kesiminde yaşayan bireylerin daha çabuk değişebilen duygusal tutumları, daha yumuşak ve gevşek mizaçları olduğu söylenebilir (Çetin ve Beceren, 2007: 116-117).

1.6.3. Kişilik Kuramları

Kişilik kuramlarından Psikodinamik Kuramlar, Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar, Araştırma Odaklı kuramlar ve İnsancıl/Varoluşçu Kuramlar (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015) bulunmaktadır. Bu bölümde çalışma kapsamında kullanılan Araştırma Odaklı Kuramlardan Beş Faktör Kişilik Kuramı ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.6.3.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Allportt (1937)'un kişilik özelliği teorisi beş faktör kişilik özellikleri modelinin temelini oluşturur (Boyacı ve Güven, 2017: 64). Allportt ile başlayan kişiliğin temel boyutlarını belirleme araştırmaları Paul Costa ve Robert McCrae'nin çalışmaları ile 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında yeni bir boyuta ulaşmıştır. Kişiliğin yapısı ve sürekliliğini araştırmak amacıyla faktör analizi kullanan bu araştırmacılar, ilk olarak dışadönüklük ve nevrotizm boyutlarına odaklanmış, daha sonra yeniliğe açıklık boyutunu keşfetmişlerdir. 1985 yılına kadar üç faktörlü modeli savunan bu iki araştırmacı 1983-1985 yılları arasında kişiliğin 5 temel boyutu olduğunu keşfetmiş ve bu boyutları ölçmeyi sağlayan bir ölçme aracı ortaya çıkarmışlardır. Bu yeni beş faktörlü ölçek 1992 yılında tekrar gözden geçirilerek kişiliğin 5 boyutunu ölçen ve yaygın bir şekilde kullanılan bir ölçme aracı olmuştur. Bu beş faktör ilk zamanlarda sadece kişilik özelliklerinin sınıflandırılması için kullanılmış, zamanla kişilik kuramı haline gelmiştir. Bu beş kişilik özelliği dışadönüklük, öz-disiplin, nevrotizm, uyumluluk ve yeniliğe/deneyime açıklıktır (Costa ve McCrea, 1992; Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015: 286-287).

Tablo 7. Beş Faktör Kişilik Modeli

	Yüksek Puan	Düşük Puan
Dışa Dönüklük	Konuşkan Sevecen Eğlenceyi seven Katılımcı Tutkulu Aktif	Sessiz Uzak/soğuk Ağırbaşlı Yalnız Duygusuz Pasif
Uyumluluk	Hoşgörülü Yumuşak kalpli İyi huylu Uysal Cömert Güvenen	Eleştirici Acımasız Asabi Muhafif Paragöz Şüpheli

Tablo 7. (Devamı)

Nevrotizm	Savunmasız Kendine acıyan Duygusal Endişeli İçine kapanık Huysuz	Güçlü Kendinden memnun Duygusal olmayan sert Sakin Rahat Hassas
Sorumluluk/Öz-Disiplin	Düzenli Dakik Sorumlu Hırslı Sıkı çalışan Azimli	Dağınık Geç alan İhmalkâr Amaçsız Tembel Üzerinde durmayan
Deneyime/Yeniliğe Açıklık	Meraklı Yaratıcı Hayal gücü kuvvetli Özgün Liberal Çeşitlilikten hoşlanan	İlgisiz Yaratıcı olmayan Hayal gücü zayıf Basmakalıp Muhafazakâr Rutini tercih eden

Kaynak: Şahin, 2019: 533

1.6.3.1.1. Dışadönüklük

Dışadönüklük faktörü, konuşkanlık, atılganlık ve aktivite seviyesi gibi özellikleri sessizlik, pasiflik ve çekingenlik gibi özelliklerle karşılaştırır (Goldberg, 1993: 27). Dışadönükler sosyal temasın başlatılmasında başarılıdır (Costa ve McCrae, 1992: 234). Bu insanlar başkalarıyla bir araya gelmekten ve sosyal etkileşimden hoşlanırlar. Partileri sever, grup lideri olabilirler. Oldukça yüksek bir enerji seviyesine sahip, neşeli ve iyimser olma eğilimindedirler. Böyle insanları tanıyanlar onları aktif, konuşkan ve sosyal olarak tanımlayacaklardır (Costa ve McCrae, 1992: 243). Dışadönük kişiler güçlü ve baskın, takipçi olmak yerine grup lideri olmayı tercih eder. Birey yüksek enerjiye sahip olarak tanımlanır, aktif ve meşgul olmayı sever. Coşku, uyarılma ve heyecan onun için fazla çekicidir ve sık sık güçlü mutluluk ve sevinç duyguları yaşar (Costa ve McCrae, 1992: 244).

Bu faktör esas olarak düşünce ve fikirlerin iç dünyasında veya olay ve eylemlerin dış dünyasında enerjinin çoğunun nereye yönlendirildiğini gösterir. Dışadönüklüğün özü doğal olarak, çoğu kişisel ve sosyal koşulda, hatta sınırlı koşullarda bile rahat olma fikri ile ilişkili görünmektedir (Chauvin vd., 2007: 173).

Dış etkenler tarafından harekete geçirilip, çevreleri tarafından oldukça fazla etkilenen dışadönük bireyler, insanlara kolay yaklaşır, yabancı oldukları ortamlarda bile kendine güvenen, sosyal bireylerdir. Çevresindeki insanlarla anlaşmazlık yaşadıklarında bile, kenara çekilip, içe kapanmak yerine tartışıp, çevresindekileri kendi düşüncelerine göre yeniden şekillendirmeyi isterler. İçedönüklüğün baskın olduğu bireyler ise, kendisiyle ilgili derin düşünme eğiliminde, öznel deneyimlere yönelen ve iç dünyalarıyla oldukça meşgul olan kişilerdir. Aynı zamanda, çekingen, sosyalliği zayıf, bireylere ve nesnelere karşı güvensiz olan kişilerdir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015: 80-81).

Dışa ve içe dönüklük tutumundan biri kişinin yaşamında daha baskın olmaktadır, ancak bu herkeste sadece bir tutumun olduğu anlamına gelmez. Bir bireyde hem içe dönüklük hem de dışa dönüklük bulunabilir. Başka bir deyişle bir birey bazen içe dönük bazen dışa dönük olabilir, fakat her iki tutum aynı anda bilinç düzeyinde yer almaz (Derin, 2019: 128).

1.6.3.1.2. Uyumluluk

Uyumluluk/Yumuşak başlılık boyutu, şefkat, güven ve sıcaklık gibi özellikleri düşmanlık, bencillik ve güvensizlik gibi özelliklerle kıyaslar (Goldberg, 1993: 27). Uyumluluk boyutu, her bireyin başkalarıyla olan davranış biçimiyle açıkça ilişkili bir faktördür. Goldberg (1999) bu faktör için anlayış, sıcaklık, ahlak, hoşluk, empati, iş birliği, sempati, hassasiyet ve fiziksel veya duygusal olarak doyurma şeklinde dokuz faktörü önermiştir. Bu faktörün özü, doğal olarak şiddetsizlik, başkalarına ve çevreye ilgi kavramlarıyla ilişkili görünmektedir (Chauvin vd., 2007: 173).

Uyumluluk aynı zamanda benlik imajını da etkiler ve sosyal tutumları ve yaşam felsefesini şekillendirmeye yardımcı olur. Güven, doğruluk, özgecilik, uyum, alçakgönüllülük ve yumuşak başlılık olarak uyumluluğun yönleri olarak belirlenmiştir. Uyum, çatışmalar ortaya çıktığında görülen kişilerarası bir tarzıdır; uyumlu bireyler başkalarıyla kavgaya etmeyi tercih etmezler, uysal ve ılımlıdır. Yumuşak başlılık,

özellikle sempati duyulan duygular tarafından yargılama ve tutum oluşturmada yönlendirilme eğilimini ifade eder (Costa vd., 1991: 888-889).

Uyumluluk seviyesi yüksek olan kişiler güvenilir, fedakâr, saygılı, nazik, yardımsever, alçak gönüllü, bağışlayıcı, dürüst, esnek, iş birliğine meyilli, açık sözlü vb. şeklinde ifade edilmektedir. Uyumluluk seviyesi düşük olan kişilerde ise yarışmayı seven, inatçı, güvenilmez, kötümser, merhametsiz, şüpheli, kaba, iş birliğine kapalı ve sinirli kişilik özellikleriyle ilişkilendirilmektedir (Kılıç, 2013: 41).

1.6.3.1.3. Sorumluluk/Öz Disiplin

Sorumluluk boyutu, organizasyon, titizlik ve güvenilirlik gibi özellikleri; dikkatsizlik, ihmal ve güvenilmezlik gibi özelliklerle karşılaştırır (Goldberg, 1993: 27). Sorumluluk boyutunun önerilen yönleri yetkinlik, düzen, sorumluluğunu bilme, başarı çabası, öz disiplin ve tedbirli olma olarak belirtilmiştir (Costa vd., 1991: 889). Bu faktör, bireyin kendi çevresinde düşünme ve hareket etme biçimine sahip organize, kontrollü, kararlı ve etkili bir durumla ilgilidir. Bu faktörün özü, doğal olarak önlem ve öngörü kavramlarıyla ilişkili gibi görünmektedir (Chauvin vd., 2007: 173).

Sorumluluk seviyesinin yüksek olduğu kişiler planlı bir şekilde iş yapan, düzene dikkat eden, tedbiri elden bırakmayan, ihtiyatlı, titiz, detaycı, hazzı erteleyen, sabırlı, sorumluluk sahibi, rekabeti seven, güvenilen biri, örgütlenme yeteneği yüksek, amaca yönelik olan, yetenekli, aklını kullanabilen ve yüksek derecede iç kontrol odaklı kişiler şeklinde ifade edilebilir (Kılıç, 2013: 6).

Bu boyuttaki özellikleri gelişen birinin hiyerarşik yapı içerisinde aldığı görevlerde başarılı olma ihtimali yüksektir, ayrıca yapılan çeşitli çalışmalarda bu özellikleri gelişen yöneticilerin başarı seviyelerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutun diğer tarafında disiplinsiz, sorumsuz, dikkatsiz ve dağınık kişiler bulunur (Tutar, 2018: 308).

1.6.3.1.4. Nevrotiklik/Duygusal Denge

Nevrotizm boyutu, sinirlilik, huysuzluk ve mizaç gibi özellikleri içerir (Goldberg, 1993: 27). McCrae ve Costa'ya göre, nevrotiklik boyutu, kaygı, düşmanlık, depresyon, öz-bilinç, dürtüsellik ve kırılganlık özelliklerinden oluşur (McCrae ve Costa, 1985: 712). Nevrotik birey genellikle endişeli ve endişeye meyilli olarak algılanır. Sık sık

başkalarına sinirli ve öfkeli hisseder, dürtülerini ve arzularını kontrol etmede zayıf olur ve stresi iyi idare edemez (Costa ve McCrae, 1992: 244).

Nevrotizm bir bireyin yaşadığı depresyon, kızgınlık, sıkıntı, endişe, güvensizlik ve düşünmeden hareket etmeyi açıklar. Nevrotik eğilim belirtileri olan bireyler, uyuyamama, iştahsızlık, baş ağrısı, kronik yorgunluk, görme güçlükleri vb. gibi çeşitli psikosomatik belirtilerin birinden veya birkaçından şikâyet ederler. Bu boyuttaki bireyler duygusal çatışmalarını genellikle fiziksel yollarla göstermektedir. Ayrıca, nevrozizm eğilimli olan bireyler, eleştiriyi kabul etmeme, mükemmeliyetçi olma, benliğini olduğu gibi kabul edememe vb. davranışları da kapsar (Tatlilioğlu, 2013: 136).

Nevrotizm sözcüğü, geleneksel anlamda nevrozik rahatsızlık anlamına gelmemelidir. Bu boyutta bir kişi yüksek puan alsa da nevrozik bir belirti veya hastalığa sahip olmayabilir. Ancak bu boyutta yüksek puan alan kişilerin stresli durumlarda nevrozik rahatsızlık yaşama eğilimi daha çoktur. Nevrotizm boyutundan düşük puan alan kişilerin aşırı stresli durumlarda bile nevrozik rahatsızlıklara direnme kapasitesi vardır (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015: 279).

1.6.3.1.5. Yeniliğe/Deneyime Açıklık

Yeniliğe/Deneyime Açıklık boyutu hayal gücü, merak ve yaratıcılık gibi özellikleri sıklık ve yetersizlik gibi özelliklerle karşılaştırır (Goldberg, 1993: 27). Deneyime Açıklık, bilincin genişliği, derinliği, geçirgenliği ve tekrarlanan deneyimi genişletme ve inceleme ihtiyacı ile kendini gösterir (McCrae, 1996: 323). Yeniliğe/deneyime açıklık, orijinal, yaratıcı, geniş ilgi alanları ve cesurluk ile karakterizedir (McCrae ve Costa, 1987: 87).

Bu faktör büyük ölçüde bireyin dünyayı algılama biçimi ile ilgilidir. Goldberg (1999) bu faktör için akıl, yaratıcılık, yansıma, yeterlilik, çabukluk, iç gözlem, yaratıcılık, hayal gücü ve derinlik yönlerini önermiştir. Bu faktörün özü doğal olarak merak ve entelektüel kavramlarıyla ilişkili görünmektedir (Chauvin vd., 2007: 174).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SAHA ARAŞTIRMASI

2.1. Araştırma problemi

Türkiye, birçok farklı doğa ve insan kaynaklı olaylara maruz kalmakta ve bu olaylar afete dönüşmektedir. Bireylerin afetler hakkında bilgisizlikleri, farkındalıklarının olmaması ya da risk algılarının düşük olması, bu olayların afetlere yol açmasına, can ve mal kayıplarının fazla olmasına sebebiyet verebilmektedir. Çalışma kapsamında geliştirilecek afet risk algısı ölçeğiyle;

- Afet risk algısı, çalışma evrenine alınan şehirlerde ne ölçüdedir?
- Afet risk algısı, cinsiyete, yaşa, medeni duruma, eğitim durumuna, gelir düzeyine, yaşanılan şehre ve afet yaşanmışlık sayısına göre farklılaşır mı?
- Afet risk algısına, kültür ve kişilik etki etmekte midir? Sorularına yanıt aranmaktadır.

2.2. Çalışmanın Amacı

Afet risk algısı ile ilgili literatür incelendiğinde risk algısının finans (Nguyen vd., 2019), turizm (Cui vd., 2016), gibi farklı alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Afetler bağlamında yapılan incelemede, deprem (Shrestha vd., 2018) başta olmak üzere, sel (Lechowska, 2018) ve heyelan (Alcántara-Ayala ve Moreno, 2016) risk algısı çalışmalarının yaygın olarak kullanıldığı, ancak genel bir afet risk algısı ölçeği çalışmasının çok sınırlı sayıda kaldığı görüldü. Türkiye'deki risk algısı çalışmalarının az sayıda olduğu ve bunların deprem (Özdemir ve Yılmaz, 2010) ağırlıklı çalışmalar olduğu görüldü. Çalışma kapsamında literatürdeki eksiklikten dolayı genel bir afet risk algısı ölçeği geliştirilmesi amaçlandı. Daha sonra yine literatür incelemesinde risk algısı ile kültür ve kişilik kavramları ilişkilerini konu alan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmesi üzerine kültür ve kişilik boyutlarının afet risk algısı ile ilişkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmak amaçlandı. Geliştirilecek afet risk algısı ölçeği aracılığıyla,

Çalışma evrenine alınan Muğla ve Van illerinin afet risk algılarının ölçülmesi, çalışma kapsamında kullanılacak olan Hoftede (1980)'nin kültür lğinin belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutları ile Costa ve McCrae (1992)'nin Beş Faktör Kişilik Kuramı boyutlarından Dışadönüklük, Uyumluluk, Nevrotizm, Sorumluluk ve Yeniliğe açıklık boyutlarının, afet risk algısı boyutlarıyla ilişkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmak amaçlandı. Ayrıca alışma evreni için seçilen iller arasında kolektivizm ve belirsizlikten kaçınma boyutları açısından incelenmesi ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı vermesi amaçlandı.

2.3. Çalışmanın nemi

Türkiye, birçok farklı afete maruz kalan ve afetler konusunda tecrübelere sahip ülkelerden biridir. Risk algılama ve değerlendirme, risk yönetimi kararlarını ve dolayısıyla yönetim faaliyetlerini değiştirerek önemli bir unsur haline getirir (Ardaya vd., 2017: 227). Risk algısı, afet risk yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır. Literatür, risk algısının, risk yönetimini büyük ölçüde etkilediğini ve bu nedenle risk yönetiminin savunmasızlığı azaltmada başarılı olup olmadığını belirlediğini göstermektedir (Mañez vd., 2016: 52). Afetlerle etkin bir mücadele için, bireylerin çevrelerinde afete yol açabilecek tehlikelerin farkındalıklarının bilinmesi önemlidir. Bu bağlamda bireylerin afet risk algılarını ölçmek, çalışma evrenine alınan şehirlerde yapılacak afet eğitimleri, tatbikatlar, afet sigortası işlemleri, afete dirençli toplum vb. alışmalara ışık tutacaktır. Ayrıca kültür ve kişilik ölçekleri aracılığıyla, afet risk algısına etki edebilecek etmenlerin olup olmadığının tespiti açısından önem arz etmektedir.

2.4. Çalışmanın Varsayımları

Çalışmanın varsayımları; risk algısı kişiden kişiye farklı bir şekilde değerlendirilebilir. Araştırmaya katılan kişilerin anket maddelerine doğru yanıt verdikleri, ölçeklerin çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

2.5. Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında, afetler ve afet yönetimi, afet risk/kriz yönetimi, afet risk algısı, kişilik ve kültür konusunda ikincil verilerden literatür çalışması yapıldıktan

sonra, çalışma evrenine alınan Muğla ve Van illeri ile ilgili bilgi toplayarak kavramsal çerçeve oluşturuldu. Afet risk algısı konusunda geliştirilen afet risk algısı ölçeğinden, kişilik konusunda beş faktör kişilik analizi ölçeğinden ve kültür konusunda da Hofstede (1980)'nin kültür ölçeğindeki belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutlarından yararlanarak anket maddelerinin çerçevesi belirlendi. Çalışma Evrenini Türkiye’de Muğla ve Van illeri oluşturmaktadır. Ölçek geliştirme aşamasında her iki şehirde yaşayan 100’er kişi olmak üzere 18 yaş ve üstü 200 kişiye pilot uygulama yapıldı. Ana çalışma için örneklem ise, bu şehirlerde yaşayan ve her iki ili temsil niteliği sağlayacak şekilde tüm ilçelerinde kolayda örnekleme yoluyla yüz yüze anket uygulandı. Ana çalışma her iki il için 18 yaş ve üstü bireylerle, toplam 900 kişiyle yapılacak yüz yüze anketle sınırlandırıldı. Kişilik, beş faktör kişilik ölçeği, kültür ise, belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutlarıyla sınırlandırıldı.

2.6. Çalışmanın Özgün Değeri ve Literatüre Katkısı

Çalışma kapsamında geliştirilen afet risk algısı ölçeği özgün bir çalışma olarak literatürde yerini alacaktır. Ayrıca afet risk algısının kültür ve kişilik bağlamında ilişkisinin ele alınması da çalışmayı özgün kılmaktadır.

Literatürde afet risk algısı ile ilgili çok az sayıdaki çalışma olmasından dolayı, geliştirilen afet risk algısı ölçeği bu alanda literatüre katkı sağlayacaktır. Afet risk algısına etki edebilecek etmenler açısından afet risk algısıyla, kültür ve kişilik boyutlarının etkisinin/ilişkisinin ortaya çıkarılması da literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışma kapsamında kültür ve kişilik ile ilgili elde edilen bulgular, bu alanlarda çalışma yapacak olan araştırmacılara ışık tutacak ve literatüre katkı sağlayacaktır.

2.7. Hipotezler

2.7.1. Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilik ile İlişkisi Adlı Çalışma Kapsamında Geliştirilen Hipotezler

Çalışma kapsamında hipotezler geliştirilmeden önce ilgili literatür incelendi ve hipotezler literatüre dayanılarak geliştirildi. Literatürde risk algısı kavramının finans, ulaşım, inşaat, işletme, turizm, deprem, sel, heyelan, iklim değişikliği, salgın hastalıklar, nükleer risk algısı gibi birçok farklı alanda kullanıldığı görülmektedir.

Kültürün risk algısı ile ilişkisi konusunda bazı çalışmalara rastlanmıştır, Mary Douglas (1966, 1978) ve Douglas ve Wildavsky (1982) tarafından başlatılan kültürel teori, risk algısı ve risk yorumları tartışmasında önemli olmuştur (Oltedal vd., 2004:1). Risk algısı ile ilgili kültürel teorilerin varlığı ayrıca yapılan araştırmalar neticesinde kültür ve risk algısı arasında ilişkilerle ilgili çalışmalar (Kim vd., 2016; Habibnezhad ve Esmaceli, 2016; Matanggaran, 2017) kültür ve afet risk algısı ile ilgili hipotezlere yazınsal dayanak olmaktadır. Ayrıca kültür ile ilgili birçok model mevcuttur, çalışma kapsamında kültür değişkeni olarak kullanılan Hofstede (1980)'nin geliştirmiş olduğu ulusal kültür ölçeği, risk algısı çalışmalarında sınırlı sayıda ele alınmıştır.

Öte yandan, afet araştırmalarındaki kültürel yaklaşım genellikle risk algısını bir grup insanda normların, değerlerin ve kültürel uygulamaların uygulanması süreci olarak ele alır. Temel olarak, ilgi kültürel olarak farklı alt gruplara veya gruplara (tüm uluslar dahil) ve riske ilişkin inanç ve uygulamaların bu gruplardaki insanlar tarafından nasıl oluşturulduğuna ve yansıtıldığına ilişkindir. Yine de bu alana olan ilgi, belirli bir nüfusun belirli bir tehlike için risk algısından ziyade, genel bir nüfusun tehlikeli olarak algıladığı şeydir (Jones vd., 2013: 7-8).

Matanggaran (2017), çalışmasında iklim değişikliği risk algısını kültürel bağlamda ele almış ve Hofstede (2011)'nin kültür ölçeğinde belirsizlikten kaçınma, kolektivizm ve uzun dönem odaklılık değişkenleri açısından incelemiştir. Yazara göre, belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm, kişisel tercihler isteyen maddeler olarak bireysel düzeyde kolayca ölçülebilir.

Kişilik konusu da kültür gibi farklı disiplinlerde kendine yer edinmiştir. Literatür incelendiğinde, çalışmada kullanılan beş faktör kişilik ölçeği ve risk algısı arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar (Chauvin vd., 2007; Fyhri ve Backer-Grøndahl, 2012; Fang ve Yu, 2015; Wang vd., 2016; Oehler ve Wedlich, 2018; Man ve Chan, 2018; Jozi vd., 2018) mevcuttur. Bu tür çalışmalar oluşturulacak hipotezlere yazınsal dayanak olmaktadır.

Risk algısı, belirli bir afet türünün gerçekleşme olasılığının ve sonuçlarla ne kadar ilgili olduğunun öznel değerlemesidir. Riski algılamak, olasılığın değerlendirilmesinin yanı sıra olumsuz sonuçlarını da içerir (Sjöberg vd., 2004: 8; Khan vd., 2017: 90).

Çalışmada geliştirilen afet risk algısı boyutları Tehdit, Kontrol edebilirlik, Kadercilik ve Endişe olarak isimlendirildi.

Tehdit boyutundaki ifadeler olası bir afetin meydana geldiğinde, kişinin yaşadığı bölge ile ilgili olumsuz sonuçları belirten yargılardan oluşmuştur.

Kontrol edebilirlik boyutunun ifadeleri, olası bir afetin etkilerinin, zararlarının azaltılması konusunda tutumları, afet bilgi ve bilinç seviyesini belirtmektedir.

Endişe boyutundaki maddeler, olası bir afet hakkında bireylerin, kendisi ve yaşadığı bölgedeki insanlar için korku, kaygı gibi tutumlarını belirten ifadelerden oluşmaktadır.

Kadercilik boyutu ise afetlere, alınan önlemlerden bağımsız bir şekilde bireylerin maruz kalacağı inancının göstergeleri olan ifadeler yer almaktadır.

Allah'ın ezelden ebede kadar gerçekleşmiş ve gerçekleşecek olan şeylerin zaman ve mekânını, sıfatlarını ve bütün özelliklerini bilmesi, ezelde de o surette takdir etmesi olarak tanımlanan kader ile ilgili İslamiyette Mu'tezile (bireyin başına gelen iyi-kötü her konudan insan sorumludur, Allah neyin iyi neyin doğru olduğunu ayırt etmesi için insanlara akıl vermiştir), Cebriye ve Ehl-i Sünnet (insanın elinde olan ve olmayan şeyler vardır, bireyin eylemine geçmeden önce Allah, bireyin ne yapacağını bilmesinin yanında bireye seçim yapabilme özgürlüğü yani irade tanımıştır) birbirinden farklı yaklaşımlara sahiptir. Cebri görüşteki kader inancına sahip olan kişi, olay ve davranışın hiçbirinin kendi imkânı dahilinde olmadığını düşünür. Gerçekleşecek olanın engellenemeyeceği düşüncesi, kişinin olumsuz durumlar karşı mücadeleden vazgeçmesine sebep olabilir. Başa gelecekler daha öncesinden bellidir ve gerçekleşecek olana müdahale edilemez. Böyle bir durumda kişiler, kendilerini olayın akışına bırakarak gayret sarf etmeyecektir (Albayrak ve Akdümbek Atan, 2019: 130-134). Çalışmada kadercilik boyutundaki maddeler cebri görüşü yansıtmaktadır.

Ortadoğu topluluklarında var olan farklı dinlerde kadercilik, politik, kültürel, ekonomik ve tarihsel bağlam gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilir. Bu nedenle kadercilik, toplulukların koruyucu madalyalar ve fedakârlıklar gibi körü körüne kendinden emin bir şekilde korunmasına ve sonuç olarak güvenlik prosedürlerini ihmal edip önerilen tedbirlere daha az duyarlı olarak risk almaya yol açabilecek bir tutum haline gelir (Baytiyeh ve Öcal, 2016: 57; Kouabenan, 1998: 251).

Kaderciler toplumdaki rolleriyle kısıtlanmış ve durumlarını değiştirmeye çaresiz hissederler, bu nedenle toplumda aktif olarak yer almazlar. Kaderciler risk konusunda endişe etmedikleri için tehlikeler üzerinde hiçbir kontrolleri olmadığına inanırlar (Gierlach, 2008: 10).

Literatür araştırması sonucu geliştirilen afet risk algısı ölçek boyutları çerçevesinde oluşturulan hipotezlerde kişilik (dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve yeniliğe açıklık) ve kültür (belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm) alt boyutlarının, afet risk algısı alt boyutlarıyla (tehdit, kontrol edebilirlik, endişe ve kadercilik) ilişkilerinin olması beklenmektedir.

2.7.1.1. Belirsizlikten Kaçınma ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Belirsizlikten kaçınma, bir kültürün üyelerinin belirsiz veya bilinmeyen durumlar tarafından ne kadar tehdit altında hissettikleri olarak tanımlanabilir (Hofstede vd., 2010: 191). Bireylerin açık ve belirli olmayan durumlarda kendilerini tehdit altında hissetmesi ve bu durumdan kaçınmak için garantili işlere (Örneğin, Türkiye’de kamu sektörüne) yönelmesi, daha çok biçimsel kural oluşturması yüksek seviyede belirsizliğin göstergeleridir (Kılıç, 2013: 48-49). Belirsizlik yaşayan bireyler kaygı, endişe duyar, kendini tehdit altında hisseder ve huzursuzluk yaşarlar (Erkenekli, 2013; Doğan, 2007’den aktaran, Uzuntarla vd., 2016: 208). Risk algısı, bireyler arasında büyük farklılıklar gösteren, risk ve belirsizlik altında karar vermenin önemli bir yönüdür (Bontempo vd., 1997: 481). Belirsizliğin önlenemediği toplumlarda, bireyler belirsizliğin toplum üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için inandıkları yaratıcı güce yönelirler. Yükselen İslam ideolojisi, geleneklere derin bağlılık ve Türk toplumunun kaderci yapısı, belirsizlikten kaçınmanın azaltılması için bir araç olarak görülmektedir (Akdeniz ve Aytemiz Seymen, 2012: 202).

Literatür incelemesi sonucunda belirsizlikten kaçınma boyutunun yüksek olduğu bireylerin Afet Risk Algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

H1. Belirsizlikten kaçınma boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.

H2. Belirsizlikten kaçınma boyutuyla endişe boyutu arasında ilişki vardır.

- H3. Belirsizlikten kaçınma boyutuyla kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır.
- H4. Belirsizlikten kaçınma boyutuyla kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.

2.7.1.2. Kolektivizm ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Kolektivizm, doğuştan itibaren insanların güçlü ve uyumlu gruplara entegre edildiği toplumlarla ilgilidir. Bu, insanların yaşamları boyunca sorgulamayan sadakat karşılığında onları korumaya devam eder (Hofstede vd., 2010: 92).

Kişilerin kolektivist ya da bireyci olması, kişilerin risk alma eğilimlerinde büyük etkiye sahiptir. Sahip olunan kültürel yapının toplulukçu veya bireyci olmasına bağlı olarak bireylerin risk alma eğilimleri de farklılık gösterebilmektedir. Kolektivist toplumlarda yetişmiş bireyler toplumla beraber hareket etmekte ve daha az risk alma eğilimindeyken; bireyci kültürlerde, bireyler daha bağımsız hareket ederken kendi kararlarını uygulamaya ve risk almaya daha yatkın olmaktadır (Alparslan vd., 2018: 470). Hem literatür incelemesi hem de kolektivizm kavramı açısından bakıldığında insanların bağlı bulundukları toplum için risk algısının yüksek olacağı düşünülerek Afet Risk Algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

- H5. Kolektivizm boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.
- H6. Kolektivizm boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır.
- H7. Kolektivizm boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır.
- H8. Kolektivizm boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.

2.7.1.3. Kişiliğin Dışadönüklük ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Dışadönüklük, gündelik yaşamda yaygın bir şekilde kullanılan bir özelliktir. Bu özelliğe sahip bireyler daha çok çoğunluğun tutumunu benimsemektedirler. Gruplara, insanlara sevgi gösteren, genelde etkin yapıda ve başkalarına yardımcı olmayı seven, bireylere karşı ilgili ve bağlı olan kişiler olarak ifade edilebilirler (Jung, 2009'den aktaran, Derin, 2019: 128). Dışadönüklük temelde, psişik enerjinin dış dünyaya yönelmesidir. Dışadönük bir bireyin algısı, duygu ve düşünceleri etrafında bulunan birey, nesne, koşul ve olaylara yöneliktir. Dışadönük bireyleri dış unsurlar harekete geçirir ve çevreleri oldukça etkiler (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015: 80).

Literatür incelemesi sonucunda dışadönük bireylerle ilgili afet risk algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

H9. Dışadönüklük boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.

H10. Dışadönüklük boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır.

H11. Dışadönüklük boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır.

H12. Dışadönüklük boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.

2.7.1.4. Uyumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Uyumluluk boyutu bireyleri uysallık ile acımasızlık arasında bir yere koyar. Uyumluluk seviyesi yüksek olan kişiler iyi kalpli, olumlu huyları olan, güvenen, başkalarına yardımcı olmayı seven, affedici yapıda olan ve açık sözlü olarak ifade edilirler (Şahin, 2019: 534).

Uyumluluk özelliği kişiyi riskli durumlara daha az maruz bırakır ve bu insanlar farklı şekillerde sosyal desteklerden yararlanır, bu da onların daha az riskli durum yaşamasını sağlar (Jozi vd., 2018: 83).

Uyumluluk düzeyi yüksek olan bireyler başkalarına daha fazla sempati ve empati gösterir ve bu nedenle bazı tehditleri daha riskli ve istenmeyen olarak görme eğilimindedir (Wang vd., 2016: 1297).

Literatür incelemesi sonucunda uyumluluk düzeyinin yüksek olduğu bireylerle ilgili Afet Risk Algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

H13. Uyumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.

H14. Uyumluluk boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır.

H15. Uyumluluk boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır.

H16. Uyumluluk boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.

2.7.1.5. Sorumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Sorumluluk duygusu yüksek bireylerin özellikleri arasında disiplinli, güvenilir, çalışkan, özdenetimci, dakik, doğru, düzenli, heyecanlı ve sabırlı olmak yer alır. Bu nedenle, sorumluluğu yüksek olan insanlar disiplin ve planla yaşarlar. Böyle bir özellik bu insanları riskten uzaklaştırır. Risk algılaması yüksek olan insanlar, tehlikeli düşünce ve davranışların sonuçlarını felaket ve telafi edilemez olarak değerlendirir ve tahmin

eder. Bu sonuçlara yakalanmamak için önceden yüksek riskli davranışları önlerler ve bu tür eylemlerde bulunurlarsa, kendi başlarına çıkmak için güçlü bir motivasyon geliştirirler (Jozi vd.,2018: 85).

Sorumluluk sahibi bireyler özellikle tedbirli yaklaşmayı ön planda tutmaktadırlar. Bu özellikteki bireyler alışverişlerinde tedbirli olmayı tercih eder ve ortaya çıkabilecek riskleri azaltmaya çalışırlar (Deniz ve Erciş, 2008: 325).

Daha yüksek düzeyde sorumluluk sahibi olan bireylerin riskli sağlık davranışlarına katılmamalarının daha olası olduğu ve ayrıca sorumluluk boyutunun risk alma davranışlarıyla olumsuz ilişkili olduğu bulunmuştur. Genel olarak, insanlar daha yüksek bir risk algısına sahip olduklarında risk almamaları daha olasıdır (Man ve Chan, 2018). Literatür taraması neticesinde sorumluluk duygusu yüksek olan bireylerle ilgili afet risk algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

H17. Sorumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.

H18. Sorumluluk boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır.

H19. Sorumluluk boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır.

H20. Sorumluluk boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.

2.7.1.6. Yeniliğe Açıklık ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki

Yeniliğe açıklık, entellektüel faaliyetlere katılma, yeni duygu ve düşüncelere açıklık eğilimini temsil etmektedir. Yeniliğe açıklık bir bakıma, entellektüel ilgi, estetik duyarlılık, hayal gücü, esneklik ve geleneksel olmayan tutumlarla ilişkilidir. Yeniliğe açıklığı yüksek olan bireyler tutucu olmama özelliğine sahiplerdir. Yeniliğe açık kimseler genellikle çeşitlilik ve yeni yaşantıları tercih eden ve entelektüel anlamda meraklı bireylerdir (Horzum vd., 2017: 400).

Yeniliğe açıklık, bireylerin dünyayı algılama biçimleriyle yakından ilgilidir. Merak ve entelektüel kavramları bu boyuttaki açık özelliklerin yanı sıra önemli özelliklerdir. Daha açık bireyler, bazı karmaşık tehlike türlerini daha iyi anlama ve bu nedenle belirli teknolojik riski daha az riskli olarak görme eğilimindedir. Ayrıca, bireysel farklılıklar belirsizlik tahammülü ve kontrol etme arzusu gibi risk algılama değişkenlerini tahmin etmek önemli olabilir. Bu boyutta yüksek puan alanlar yeni

şeyleri daha kolay kabul edebilir ve belirsizliğe daha fazla tolerans gösterebilir (Wang vd., 2016: 1297).

Literatür taraması sonucunda çalışma için yeniliğe açıklığı yüksek olan bireylerin Afet Risk Algısı tanımı ve alt boyutlarının açıklamalarına göre aşağıdaki hipotezler öne sürülmüştür.

H21. Yeniliğe açıklık boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır

H22. Yeniliğe açıklık boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır

H23. Yeniliğe açıklık boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır

H24. Yeniliğe açıklık boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır

2.7.2. Demografik Değişkenler İçin Hipotezler

Risk algısını etkileyen yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu vb. sosyo-demografik özelliklerin, doğal tehlikelerin risk algısını şekillendirmede önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. Doğrudan veya dolaylı olarak bir tehlikeyle ilgili önceki deneyimler, insanların risk algısına katkıda bulunduğu şeklinde de sıklıkla dile getirilmiştir (Fernandez vd., 2018: 140).

Cinsiyet konularının deprem risk algısını ve depreme hazırlıklı olmayı etkilediğini vurgulayan çalışmalar vardır (Marincioni vd., 2012; Armaş, 2008) ve kadınların yeterli hazırlık önlemleri almadan risk alma ve riski kabul etme konusunda erkeklerden daha çok deprem risk algısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Parsizadeh vd., 2015: 464).

Bireylerin risk algısı ile afete hazırlıklı olma arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalarda bireylerin tehlikeli olay deneyimlerinin daha yüksek afet risk algısı öngördüğünü ortaya çıkarmıştır (Han vd., 2017a; Han vd., 2017b; Siegrist vd., 2005; Cui ve Han, 2018).

Türkiye’de 81 ilde yapılan çalışmada toplulukçuluk puanları açısından bölgeler ve şehirlerde farklı puanlara ulaşılmıştır (Marcus vd., 2019).

Demografik bilgilerden elde edilen neticeler sonrasında cinsiyet, medeni durum, yaşanılan şehir, afet yaşanmışlık değişkenleri açısından hipotezler öne sürülmüştür.

Literatür araştırması neticesinde çalışmanın demografik ve kişisel bilgiler bölümü ile ilgili şu hipotezler öne sürülmüştür.

H25. Afet Risk Algısı, cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H26. Afet Risk Algısı, medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H27. Afet Risk Algısı, bireylerin yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H28. Afet Risk Algısı, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H29. Afet Risk Algısı, afet yaşanmışlığına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H30. Afet Risk Algısı, gelir durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

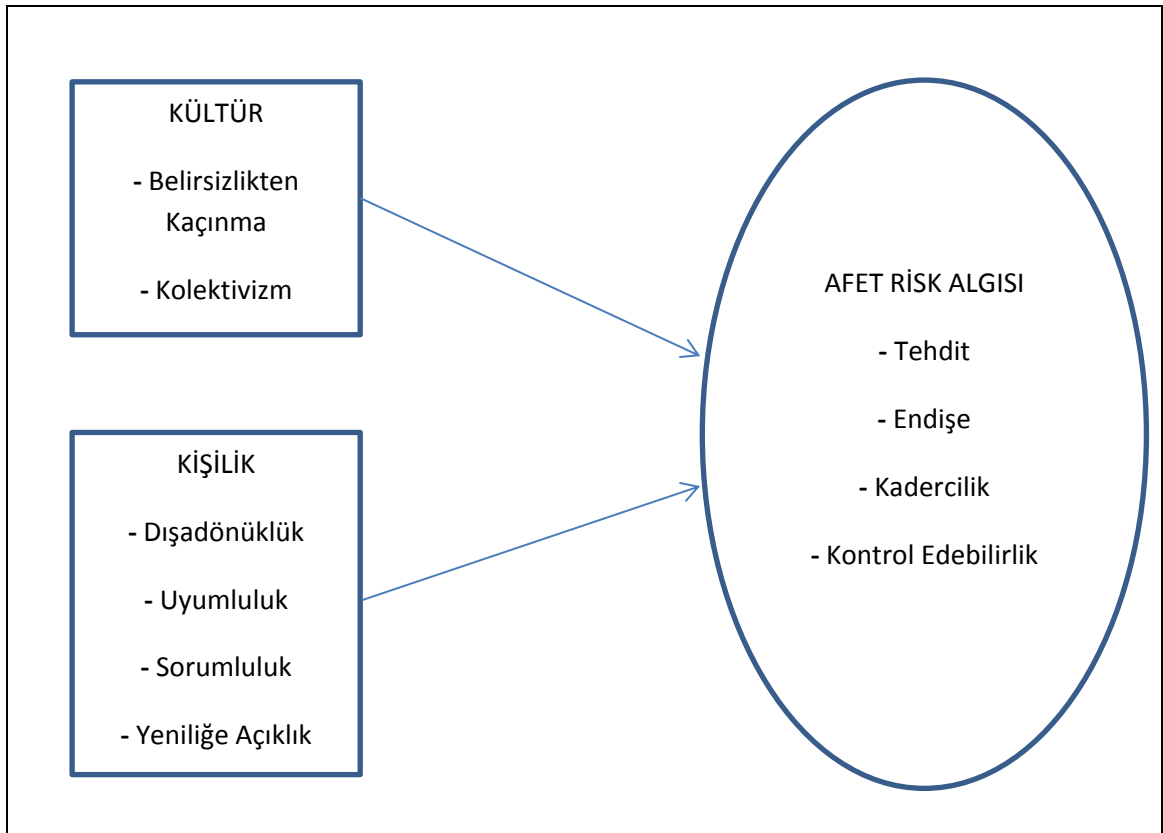
H31. Belirsizlikten kaçınma düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

H32. Kolektivizm düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

2.7.3. Çalışma Modeli

Çalışma modelinde kişilik ve kültürün boyutlarının, afet risk algısı boyutları ile ilişkisi şeklinde belirlenmiştir. Önerilen çalışma modeli Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Önerilen Çalışma Modeli

2.8. Çalışmanın Yöntemi

Türkiye, afet riski yüksek olan ülkeler arasındadır. Deprem, sel, heyelan, çığ, dolu, fırtına, salgın hastalıklar gibi doğal afetlerin yanı sıra, ulaşım kazaları, terör olayları, kitlesel olaylar ve göç gibi insan kaynaklı afetler de görülmektedir. Bireylerin afetlere yeterli hazırlığı yapmaları ve afet zararlarının azaltılması çalışmalarına destek verebilmeleri algıladıkları afet riski ile ilişkili olabilmektedir. Bu açıdan Türkiye’de afet yönetiminin en önemli paydaşlarından biri olan toplumun risk algısı önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında yurt içi ve yurt dışı literatür incelendiğinde ağırlıklı olarak deprem başta olmak üzere, sel ve heyelan gibi ölçeklerin kullanıldığı çalışmalar mevcutken kapsamlı ve genel bir afet risk algısı ölçeği çalışmalarına ise nadiren rastlanmasından dolayı afet risk algısı ölçeği geliştirme yoluna gidildi (Baytiyeh ve Öcal, 2016; Ho vd., 2008; Xu vd., 2018b; Özdemir, 2018). Afet risk algısına etki edebilecek ya da ilişkili olabileceği varsayımıyla, afet risk algısının kültür ve kişilik ile ilişkisini ortaya koymak amaçlandı. Afet risk algısı ölçeği geliştirme aşamasında literatür incelenip, Slovic vd. (1982), Xu vd. (2018a), Xu vd. (2018b), Yong vd. (2017), Baytiyeh ve Öcal (2016) ve Özdemir (2018)’ in çalışmalarından faydalanıldı.

Kişilik ölçeği Benet-Martinez ve John (1998)’un geliştirdiği; Türkçe’ye Sümer, vd. (2005) tarafından uyarlanan yabancı yazında ve Türkiye’de birçok çalışmada geçerlilik ve güvenilirliği test edilen, 44 maddelik kişilik ölçeği kullanıldı. Kültür ölçeği ise Yoo vd. (2011) tarafından Hosftede (1980 ve 2001)’nin beş boyutlu kültür ölçeğini bireysel kültürel değerler ölçeği olarak geliştirdikleri bireysel kültürel değerler ölçeği kullanıldı. Kültür ölçeği için Benli (2019)’nin çalışmasından faydalanıldı. Kültür boyutlarından bireysel kültürel değerler için belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutlarının risk algısıyla ilişkili olabileceği ve diğer kültür boyutlarının daha çok örgütsel anlamda maddeler olduğu düşünüldüğü için bu iki boyut kullanıldı.

Çalışmanın evreni için Türkiye’de iki şehir olarak belirlendi. Değişkenlerden biri kültür olduğu için şehirlerin belirlenme kriterlerinde Marcus vd. (2019) tarafından yapılan ve Türkiye’nin 81 ilinde bireycilik-toplulukçuluk çalışmasında ortaya çıkan sonuçlara göre toplulukçuluk puanı yüksek ve düşük olan iller gruplandırıldı. Ayrıca Kandilli Rasathanesi internet adresinden 1900 yılından 2020 tarihleri arasında 4,0 ve üzeri büyüklüğündeki deprem sayıları, AFAD’ın Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri yayınından faydalanarak 01.01.1950 – 01.06.2018 tarihleri

arasında Türkiye’de heyelan/kaya düşmesi, sel/su baskını olay sayılarının il bazında verileri göz önüne alındı. Hem afetsellik verileri hem de kültür bağlamında Muğla ve Van illerinden, Muğla toplulukçuluk puanı düşük olan iller arasında yer aldı. Van ili ise toplulukçuluk puanı yüksek olan iller arasında yer almış ve çalışma evreni için seçilecek şehirler bu kriterlere göre belirlendi.

Çalışma kapsamında Muğla ve Van illerinde 18 yaş ve üstü bireylere kolayda örnekleme yoluyla, yüz yüze anket yöntemi uygulandı. Çalışma, ilk olarak ölçek geliştirme aşamaları ve pilot çalışma, daha sonra ölçeğin son şeklinin verildiği, değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği ana çalışma aşaması olarak açıklanacaktır. Çalışma kapsamında, ilk olarak ölçek geliştirme aşamasında taslak ölçek maddelerinin anlaşılabilirliğini ölçmek için 20 kişiye, daha sonra Van ve Muğla illerinde yaşayan 18 yaş üstü kişilere kolayda örnekleme yöntemi aracılığıyla 200 kişiye yüz yüze anket uygulandı. Daha sonra ana çalışmaya geçilerek Türkiye İstatistik Kurumundan (bilgi@tuik.gov.tr) bilgi edinme kapsamında e- mail aracılığıyla 22.01.2020 tarihinde alınan verilere göre her iki şehirde 18 yaş ve üstü bireylerin ilçelere göre dağılımı yapıldı ve 450 Muğla, 450 Van ili olmak üzere 5’li likert ölçeğine göre hazırlanan anket çalışması 900 kişiye yüz yüze uygulandı.

2.9. Çalışma Evreni ve Örnekleme:

“Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle ilişkisi” adlı çalışma Muğla ve Van illerinde 15.02.2020 – 15.03.2020 tarihleri arasında planlandı. Muğla ve Van illeri için ilçeler bazında Türkiye İstatistik Kurumundan bilgi edinme kapsamında E-mail yoluyla 18 yaş ve üstü vatandaş sayıları alınarak nüfusa göre her ilçeye kaç örneklem düştüğü belirlendi ve her iki il için 450’şer anket formu hazırlandı. Gümüşhane Üniversitesi Etik Kurul onayı alındı ve her iki il valiliklerinden gerekli izinler alındı. Örneklem sayısı için, 100.000 – 10.000.000 evren sayısına 384 örneklem yeterli görülmektedir (Coşkun vd., 2017: 144). Çalışma evreninden her iki il için de 384 örneklemin yeterli olduğu anlaşıldı ve katılımcı sayısı her iki il için daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesi amacıyla 450’şer olarak belirlendi. %95 güven aralığına göre örneklem sayıları Tablo 8.’de gösterildi ve çalışmaya her iki ilin ilçelerini de kapsayacak şekilde örneklem sayıları belirlendi.

Tablo 8. Muğla ve Van İlleri İçin İlçelere Göre 18 Yaş ve Üstü Örneklem Sayıları

MUĞLA		VAN	
İlçe	Örneklem Sayısı	İlçe	Örneklem Sayısı
Bodrum	80	Başkale	21
Datça	11	Çatak	8
Fethiye	71	Erciş	66
Köyceğiz	17	Gevaş	13
Marmaris	44	Gürpınar	14
Milas	65	Muradiye	18
Ula	12	Özalp	24
Yatağan	21	Bahçesaray	5
Dalaman	19	Çaldıran	22
Ortaca	22	Edremit	52
Kavaklıdere	5	Saray	8
Menteşe	54	İpekyolu	131
Seydikemer	29	Tuşba	68
Toplam	450	Toplam	450

2.9.1. Çalışma Evreni Olarak Seçilen İller Hakkında Bilgiler

Çalışma evreni olarak Türkiye’den Muğla ve Van illeri seçildi. Her iki il için genel bilgiler verildi.

2.9.1.1. Muğla

Türkiye’nin en kalabalık 24. ili olan Muğla, büyükşehir statüsünde bir ildir. Muğla ilinin 2019 itibarıyla 983.142 nüfusu vardır. Ege bölgesinde yer almakta olan Muğla’nın topraklarının küçük bir kısmı Akdeniz Bölgesinde bulunmaktadır. Muğla’nın 13 ilçesi vardır. Bunlar; Bodrum, Dalaman, Datça, Fethiye, Kavaklıdere, Köyceğiz, Marmaris, Menteşe, Milas, Ortaca, Seydikemer, Ula ve Yatağan ilçeleridir. Muğla

maden yatakları açısından zengin bir ildir. Tarımsal ürün çeşitliliği dikkat çekicidir. Bodrum, Marmaris, Datça, Ortaca, Fethiye, Köyceğiz, Dalaman gibi dünyaca ünlü tatil bölgelerine sahiptir (Wikipedia, 2020b).

01.01.1900-01.01.2020 yılları arasında Muğla’da 4,0 ve üzerinde 269 deprem meydana gelmiştir (KRDAE, 2020).

Son dönemlerde Muğla ilinde meydana gelen en büyük depremlerden biri; AFAD verilerine göre, 21.07.2017 günü, Türkiye saati ile 01: 31’de Ege Denizi (Muğla-Bodrum Açıkları) merkezli bir deprem meydana gelmiştir. AFAD – TDVMS (Türkiye Deprem Veri Merkezi Sistemi)’nden elde edilen verilerle yapılan inceleme neticesinde elde edilen büyüklük 6,5 olarak hesaplanmıştır. Deprem başta Muğla il merkezi, ilçeleri ve Ege Bölgesinde hissedilmiş olup, herhangi bir can kaybına sebebiyet vermemiştir. Alınan bilgilere göre meydana gelen deprem, yaklaşık 10 - 30 cm tsunamiye sebep olmuş ve yaklaşık 1-1.5 metre civarında tırmanma seviyesi ile deniz taşması oluşmuştur (AFAD, 2017).

01.01.1950-01.06.2018 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen heyelan/kaya düşmesi olayları incelendiğinde Muğla ilinde 65 olay meydana gelmiştir. Aynı tarihler arasında sel/su baskını olayları incelendiğinde Muğla ilinde 34 olay meydana gelmiştir (AFAD, 2018: 50-53).

Meteorolojik afetler 2018 değerlendirmesinde Muğla, Antalya ve Balıkesir illeri ile birlikte Sonbaharda en fazla sel afetinin gözlendiği yerlerden biridir. 2018 yılı kış aylarında Türkiye’de 82 fırtına afeti gerçekleşmiş, Muğla 4 fırtına olayı ile bu afetin en çok görüldüğü illerden biri olmuştur. Türkiye’de hortum afetinin en çok görüldüğü iller Antalya, Mersin ve Muğla illeridir (MGM, 2019: 93-106).

Orman Yangını afeti açısından Türkiye’de 1950-2010 yılları incelendiğinde, Muğla’da 244 orman yangını meydana gelmiştir. Bu konuda ilk sırada yer alan Antalya’dan sonra İzmir ile birlikte yer almaktadır (Dölek, 2015: 341).

2.9.1.2. Van

Türkiye’nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Van ili Türkiye’nin en kalabalık on dokuzuncu şehri konumundadır. Dünya’nın hâlâ yaşanılan en eski kentlerinden biri konumundadır. Bölgenin nüfus olarak en büyük ilidir. 2019 sonu itibarıyla 1.136.757 nüfusa sahiptir. Bahçesaray, Başkale, Çaldıran, Çatak, Edremit, Erciş, Gevaş, Gürpınar,

İpekyolu, Muradiye, Özalp, Saray, Tuşba olmak üzere 13 ilçeye sahip, Büyükşehir statüsünde bir ildir. Batıdan Bitlis, kuzeyden Ağrı, güneybatıdan Siirt, güneyden Hakkâri illeriyle, doğudan da İran ile sınırı vardır. Anadolu'nun en büyük kapalı havzası olan Van Gölü kıyısında, verimli topraklarıyla, bol akarsuları, iklim koşulları oldukça elverişli olan bir yerleşim merkezidir. Van, yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük 5. şehridir. Büyük kısmı yüksek, engebeli ve dağlık alanlardan oluşan Van'da yerleşime elverişli alanlar sınırlıdır. Van ilini etkisi altında tutan sert iklim, başlıca ekonomik uğraş olan tarımsal üretimin çeşitlenip gelişimine imkân vermemektedir. Karasal bir iklime sahiptir ve kış mevsimi sert geçer. Kar etkisi yoğun bir şekilde görülmektedir. Kar örtüsü yılın yaklaşık 90 gününde yerde kalmaktadır. Yılda yaklaşık 90 gün yağış görülmektedir (Wikipedia, 2020c).

01.01.1900-01.01.2020 Van ilinde 4,0 ve üzeri büyüklükte 381 deprem meydana gelmiştir. Bunların 29'u Van Gölünde meydana gelmiştir (KRDAE, 2020).

Van ilindeki 23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde meydana gelen depremler hakkında bilgiler Türkiye'de afetler başlığı altında verildiği için bu bölümde bu afetlere değinilmedi.

01.01.1950-01.06.2018 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen heyelan/kaya düşmesi olayları incelendiğinde Van ilinde 266 olay meydana gelmiştir. Aynı tarihler arasında sel/su baskını olayları incelendiğinde Van ilinde 265 olay meydana gelmiştir. Aynı tarihlerde Van ilinde 50 çığ olayı meydana gelmiştir (AFAD, 2018: 50-53-56).

Meteorolojik afetlerin 2018 yılı değerlendirmesine göre; Türkiye'de 2018 yılı boyunca elde edilen verilere göre, 245 fırtına afeti olmuştur. Van ilinde 13 fırtına olayı gerçekleşmiştir. Van-Bahçesaray'da 2018 yılı Aralık ayında çığ olayı meydana gelmiş, yol trafiğe kapanmış ve ekipler tarafından çığ temizlenmiştir (MGM, 2019: 102-126).

“2020 Van çığ faciası, 4-5 Şubat 2020 tarihlerinde meydana gelen ve 42 kişinin ölümüyle sonuçlanan iki çığ düşmesi olayıdır. İlk çığın ardından olay yerine giden kurtarma ekibinin üzerine ikinci çığ düştü. İlk olayda 7, ikinci olayda 35 kişi öldü” (Wikipedia, 2020d).

2.10. Ölçek Geliştirme Aşamaları ve Pilot Çalışma Bulguları

Çalışmaya ilk olarak hem yurtiçi hem de yurtdışı literatür incelemesi yapıldı. Konunun kavramsal çerçevesi belirlendi ve madde havuzunun oluşturulması

aşamasında ilgili literatürden faydalanıldı. Madde havuzu oluşturma aşamasında hedef gruptan 10 kişiyle yüz yüze görüşme yapıldı. Madde havuzu oluştururken hedeflenen madde sayısının yaklaşık 2 katı soru hazırlandı. Madde havuzu oluşturma aşamasında alanda çalışmaları bulunan akademisyen ve sahada çalışan uzmanlardan görüş alındı. Ayrıca ölçek geliştirme ile ilgili çalışmaları olan uzmandan görüş alındı.

İlk etapta taslak ölçekte madde havuzu 49 maddeden oluşturuldu, daha sonra birbirine yakın anlamlı maddeler çıkarıldı ve taslak ölçek 35 maddeye indirildi. Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için uzman görüşlerine başvuruldu.

Kapsam geçerliliği, testi oluşturan maddelerin ölçülmek istenen tanımlanmış davranışlar evrenini ölçme konusunda ne kadar temsil ettiğine örneklediğine ilişkin olarak değerlendirilmesidir (Büyüköztürk vd., 2016: 117). Ölçülmek istenen niteliği mümkün olduğunca üst seviyede ölçebilen ölçme araçlarının kapsam geçerliği yüksektir ve birey hakkında verilecek olan kararlar bu ölçme aracından elde edilen bilgiler sayesinde daha sağlıklı olacaktır (Seçer, 2018: 19). Uzman görüşü almak için alanda çalışmaları olan 13 öğretim elemanı (Afetler ile ilgili çalışmaları olan ve bu alanla ilgili birimlerde görev yapan akademisyenler) ve sahada deneyimi olan 1 şube müdürünün (AFAD çalışanı) görüşü için mail aracılığıyla taslak ölçek paylaşılmış, toplam 7 kişi uzman görüşü için taslak ölçekteki maddeleri değerlendirerek çalışmaya katkıda bulundu.

Tablo 9. Çalışmaya Katılan Uzmanların Unvan ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Unvan		Prof. Dr.	Doç. Dr.	Dr. Öğr. Üyesi	Arş.Gör.	Uzman (Şube Müd.)	Toplam
Cinsiyet	Erkek	1	1	0	1	1	4
	Kadın	2	0	1	0	0	3
Toplam		3	1	1	1	1	7

Kapsam Geçerlik Oranları (KGO), herhangi bir maddeyle ilgili olarak “Gerekli” görüşünü belirten uzman sayılarının, maddeye ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile elde edilir. Yurdugül (2005), konu ile ilgili olarak, Veneziano ve Hooper (1997)’in “Sağlıkla ilgili ölçeklerin kapsam geçerliğini değerlendirmek için bir yöntem” başlıklı çalışmasına dayandırarak; 7 uzman için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde kapsam geçerlik oranlarının asgari değeri 0,99* olarak belirtmiştir.

Tablo 10. $\alpha=0,05$ Anlamlılık Düzeyinde KGO’ları için Minimum Değerler

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	0,99	13	0,54
6	0,99	14	0,51
7	0,99*	15	0,49
8	0,78	16	0,42
9	0,75	17	0,37
10	0,62	18	0,33
11	0,59	19	0,31
12	0,56	20	0,29

Uzman görüşü alınması sonucu Lawshe (1975) tekniğinde maddelerin her biri için “madde hedeflenen yapıyı ölçüyor”, “madde yapı ile ilişkili ancak gereksiz” ve “madde hedeflenen yapıyı ölçmüyor” olarak belirtilen uzman görüşleri için üçlü derecelendirilme, “uygun”, “uygun ancak düzeltilmeli” ve “çıkartılmalı” olarak düzenlenen (Yeşilyurt ve Çapraz, 2018: 255) teknik kullanıldı ve Tablo 10.’daki $\alpha=0,05$ Anlamlılık Düzeyinde Kapsam Geçerlik Oranları (KGO) için minimum değerler tablosuna göre 3 madde çıkarıldı ve çeşitli düzenlemelerle taslak ölçek 32 maddeye indirildi.

Ölçeğin uygulama yönergesi oluşturuldu. Hazırlanan maddeler dil ve yazım bilgisi açısından Türkçe uzmanı tarafından incelendi ve herhangi bir hatalı sözcük bulunmadı. 5’li likert ölçeğine göre hazırlanan ölçek, maddelerin anlaşılabilirliğini ölçmek için gönüllü 20 kişiye uygulandı. Maddelerde anlam ve yazım bilgisi açısından herhangi bir problem olmadığı tespit edildi.

Ana çalışma Van ve Muğla illerinde 18 yaş ve üstü bireylere uygulanacağı için bu illerden 100’er kişi olmak üzere toplam 200 kişi, pilot uygulama için örnekleme alındı. Pilot uygulama, ölçülmek istenen niteliğin gerçeğe en yakın yapısını elde etmek için ihtiyaç olan verileri toplama ve analiz etmeyi amaçlar. Pilot uygulamada ölçekte yer alan madde sayısı 30 ve üzerindeyse ölçek madde sayısının 2 ya da 3 katı büyüklüğünde bir örnekleme ulaşmak yeterli görülebilir (Seçer, 2018: 59). Örneklem büyüklüğü için 200 kişi pilot uygulamaya alındı. Afet risk algısı taslak ölçeği ile ilgili 32 madde 5’li likert ölçeği formatında aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 11. Afet Risk Algısı Taslak Ölçek

1	Yaşadığım bölgede 10 yıl içerisinde afet olacağını düşünüyorum
2	Yaşadığım bölgede olası bir afette işsizlik artacaktır
3	Yaşadığım bölgede olası bir afette yaşam kalitemiz düşecektir
4	Yaşadığım bölgede olası bir afet sonrası hayatın normale dönmesi yıllarca sürecektir
5	Ülkemizde olası bir afet ekonomik sorunlara yol açacaktır
6	Yaşadığım yerde olası bir afet psikolojik sorunlara yol açacaktır
7	Diğer bölgelere kıyasla yaşadığım yerde afet riski fazladır
8	Afete maruz kaldığımızda can kayıplarının olmasından korkuyorum
9	Afetin mal varlığımız için büyük risk olduğunu düşünüyorum
10	Bölgemde afet olacağını düşününce huzursuz oluyorum
11	Afetlerin yaşadığım bölge için büyük bir tehdit olduğunu düşünüyorum

Tablo 11. (Devamı)

12	Televizyondan afet haberleri izlediğimde yaşadığım bölge için de tedirgin oluyorum
13	Çevremdeki insanların afetler hakkındaki tedirginliği beni de etkiler
14	Olası bir afette bölgemdeki evlerin hasar göreceğini düşünüyorum
15	Kaderimizde yazılı ise afete maruz kalırız
16	Afetlere karşı her ne kadar önlem alsak da kaderimizde yazılı ise afetten zarar göreceğiz
17	İnsanoğlu afetleri önleyemez
18	Afetlerin etkileri alınacak önlemlerle azaltılabilir
19	Binaların afetlere direnci konusunda yetkililerin denetleme yapmaları önemlidir.
20	Ev satın alacağım ya da kiralayacağım zaman evin afete dirençli olup olmadığına dikkat ederim
21	Afete hazırlık devletin sorumluluğundadır
22	Kentsel dönüşümün afetlere hazırlık için çok önemli olduğunu düşünüyorum
23	Afetler hakkında bilgi seviyemin yeterli olduğunu düşünüyorum
24	Afetler hakkında ülkemdeki insanların yeterince eğitilmediğini düşünüyorum
25	Afete karşı ilk yardım eğitiminin çok önemli olduğunu düşünüyorum
26	Yaşadığım yerde afet olduğunda arama-kurtarma ekiplerinin hemen yardıma geleceğini düşünüyorum
27	Ülkemizde yaşanan büyük afetlerin yıldönümlerinde afetlere karşı bilincin arttığını düşünüyorum
28	Sosyal medyanın afetlere karşı farkındalığı arttırdığını düşünüyorum
29	Afetlere hazırlık sadece Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD'ın) sorumluluğundadır
30	Afetlerden zarar görüp görmeyeceğimiz afet esnasındaki davranış şeklimize bağlıdır
31	Afetlere karşı ev ve iş yerlerini sigortalatmak çok önemlidir
32	Çevremdeki insanlarla olası bir afet esnasında ne yapmamız gerektiği hakkında konuşuruz

01.11.2019-15.11.2019 tarihleri arasında 18 yaş ve üstü bireylere kolayda örnekleme yoluyla yüz yüze uygulanan pilot çalışma neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki tablolarda gösterildi ve ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach Alpha değeri 0,859 olarak bulundu. Özellikle anket geliştirme çalışmalarında sıklıkla başvurulanan bir yöntem olan Cronbach Alpha değeri ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında incelenmesi gerekli olan bir güvenirlik aracıdır. Ölçek çalışmalarında Cronbach Alpha değeri ile ilgili genel kabul bu değer en az 0,70 ve üzeri olması yönündedir (Seçer, 2018: 30).

Açımlayıcı faktör analizinde örneklem büyüklüğünün yeterliliği hakkında en çok başvurulanan teknik Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) tekniğidir. KMO değeri 0 ile 1 arasında bir değer ortaya koymakta ve bu değer 1'e yaklaşması örneklem büyüklüğünün yeterliliği hakkında fikir verir. KMO değerinin 0,70 ve üzeri, faktör analizi için en ideal değer ise 0,80 ve üzerindeki değerler kriter olarak görülebilir (Seçer, 2015: 155-156). Korelasyon matrisindeki ilişkilerin anlamlı olup olmadığına Bartlett'in küresellik testi aracılığıyla bakılır. Bartlett Küresellik Testi neticesinde $p < 0,05$ anlamlı olmalıdır (Bursal, 2019: 185).

Tablo 12. Afet Risk Algısı Pilot Çalışma KMO ve Bartlett Testi

KMO ve Bartlett Testi		
Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,830
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	2608,613
	Serbestlik Derecesi	496
	Önem Derecesi (p)	0,000

Hem Cronbach Alpha hem de KMO ve Bartlett değeri sonuçları neticesinde pilot çalışmada ölçeğin güvenirlik ve örneklem büyüklüğü açısından uygun olduğunu göstermiştir.

2.11. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilmeden önce anketlerde eksik sayıda geri dönüş, eksik sayfa ve hatalı işaretlemeler olan anketler ayıklandı ve 811 adet anket ile veriler analize alındı.

Verilerin analizinde hem SPSS 25 paket programı hem de yapısal eşitlik LISREL programından faydalanıldı.

2.11.1. Demografik Verilerin Analizi

Demografik veriler incelendiğinde, 811 katılımcı arasında Muğla ve Van illerinde ankete katılan kişilerin oranları birbirine yakın görünmektedir. Demografik değişkenler ile ilgili ayrıntılı bilgilerin olduğu tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 13. Yaşanan Şehir

Şehirler	Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Muğla	396	48,8	48,8	48,8
Van	415	51,2	51,2	100,0
Toplam	811	100,0	100,0	

Yaşanan şehir açısından Muğla ve Van illerinden çalışmaya katılanlar birbirine yakın görünmektedir.

Tablo 14. Cinsiyet

Cinsiyet		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	Kadın	377	46,5	46,5	46,5
	Erkek	434	53,5	53,5	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde, erkeklerin oranı % 53,5 olarak kadın katılımcılardan fazla görünmektedir.

Tablo 15. Yaş

Yaş		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	18-24	266	32,8	32,8	32,8
	25-31	220	27,1	27,1	59,9
	32-38	156	19,2	19,2	79,2
	39-45	96	11,8	11,8	91,0
	46 ve üstü	73	9,0	9,0	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, 18-24 ve 25-31 yaş grubunun toplam gruplar içindeki oranı %59,9 olarak ön plana çıkmıştır. Yaş grubu içinde en az katılım ise %9 oranla 46 ve üstü yaş grubu oluşturmaktadır.

Tablo 16. Medeni Durum

Medeni Durum		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	Evli	403	49,7	49,7	49,7
	Bekar	408	50,3	50,3	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Medeni durum değişkeni incelendiğinde, birbirine çok yakın oranlar görülmekte ve %50,3 oranı bekâr katılımcılardan oluşmaktadır.

Tablo 17. Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	Okuryazar	17	2,1	2,1	2,1
	İlkokul	65	8,0	8,0	10,1
	Ortaokul	107	13,2	13,2	23,3
	Lise	195	24,0	24,0	47,3
	Ön lisans	171	21,1	21,1	68,4
	Lisans	228	28,1	28,1	96,5
	Lisansüstü	28	3,5	3,5	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Öğrenim durumu değişkeni incelendiğinde, en fazla katılımcının lisans mezunu (%28,1) grubu oluşturmaktadır.

Tablo 18. Gelir Durumu

Gelir Durumu		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	2000TL ve altı	331	40,8	40,8	40,8
	2001TL-3000TL	198	24,4	24,4	65,2
	3001TL-4000TL	98	12,1	12,1	77,3
	4001-TL-5000TL	68	8,4	8,4	85,7
	5000TL ve üstü	116	14,3	14,3	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Gelir durumu değişkeni açısından incelendiğinde, 2000 TL ve altı (%40,8) en yüksek orana sahiptir.

Tablo 19. Afet Yaşanmışlığı

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
	Hiç Yaşamadım	271	33,4	33,4	33,4
	1 Kez yaşadım	305	37,6	37,6	71,0
	2 Kez Yaşadım	145	17,9	17,9	88,9
	3 Kez Yaşadım	45	5,5	5,5	94,5
	4 ve daha fazlası	45	5,5	5,5	100,0
	Total	811	100,0	100,0	

Afet yaşanmışlık değişkenine göre incelendiğinde hiç afet yaşamayanların oranı %33,4 olduğu anlaşılmaktadır.

2.11.2. Afet Risk Algısı Verilerinin İncelenmesi:

Çalışma kapsamında ilk etapta Afet Risk Algısı ölçeği geliştirileceğinden dolayı afet risk algısı maddelerinin normallik, güvenirlik ve KMO ve Bartlett sonuçlarına bakılmıştır.

Afet Risk Algısı ölçeği normallik dağılımı incelendiğinde;

Skewness değeri: -0,113, Kurtosis değeri de -0,272 olarak bulunmuştur. Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,0 ile +1,0 arasında olması normal dağılım için kabul görmektedir (Huck, 2012: 27).

Tablo 20. Afet Risk Algısı KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,885
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	9130,586
	Serbestlik Derecesi	496
	Önem Derecesi (p)	0,000

Tablo 20. Afet Risk Algısı KMO ve Bartlett Testi Sonuçları incelendiğinde KMO testi 0,885 bulundu. Bartlett Testi $p < 0,05$ olarak anlamlı bulundu. Bu sonuç neticesinde değerlerin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

Güvenirlilik analizi sonucu Tablo 21.'de gösterilmektedir.

Tablo 21. Afet Risk Algısı Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik Analizi (Reliability Statistics)	
Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
0,867	32

Tablo 21. Afet Risk Algısı Güvenirlilik analizi incelendiğinde 32 maddelik ölçeğin güvenirliliğinin 0,867 ile genel kabul edilen Cronbach Alpha katsayısının kabul edilebilir seviyenin üstünde olduğu görülmektedir.

Ölçek maddelerinin iç tutarlılığı madde-toplam puan korelasyonu aşağıdaki tablo 22.'de gösterilmiştir.

Tablo 22. Afet Risk Algısı Ölçeği Madde-Toplam Puan Korelasyon

No	Ölçek Maddesi	Madde-Toplam Puan Korelasyonu
1	Yaşadığım bölgede 10 yıl içerisinde afet olacağını düşünüyorum.	0,376
2	Yaşadığım bölgede olası bir afette işsizlik artacaktır.	0,520
3	Yaşadığım bölgede olası bir afette yaşam kalitemiz düşecektir.	0,518
4	Yaşadığım bölgede olası bir afet sonrası hayatın normale dönmesi yıllarca sürecektir.	0,454
5	Ülkemizde olası bir afet ekonomik sorunlara yol açacaktır.	0,425
6	Yaşadığım yerde olası bir afet psikolojik sorunlara yol açacaktır	0,561
7	Diğer bölgelere kıyasla yaşadığım yerde afet riski fazladır.	0,478
8	Afete maruz kaldığımızda can kayıplarının olmasından korkuyorum.	0,576
9	Afetin mal varlığımız için büyük risk olduğunu düşünüyorum.	0,505
10	Bölgemde afet olacağını düşününce huzursuz oluyorum.	0,553
11	Afetlerin yaşadığım bölge için büyük bir tehdit olduğunu düşünüyorum.	0,544
12	Televizyondan afet haberleri izlediğimde yaşadığım bölge için de tedirgin oluyorum.	0,590
13	Çevremdeki insanların afetler hakkındaki tedirginliği beni de etkiler.	0,544
14	Olası bir afette bölgemdeki evlerin hasar göreceğini düşünüyorum.	0,554
15	Kaderimizde yazılı ise afete maruz kalırız.	0,251
16	Afetlere karşı her ne kadar önlem alsak da kaderimizde yazılı ise afetten zarar göreceğiz.	0,215
17	İnsanoğlu afetleri önleyemez.	0,228
18	Afetlerin etkileri alınacak önlemlerle azaltılabilir.	0,345

Tablo 22. (Devamı)

No	Ölçek Maddesi	Madde-Toplam Puan Korelasyonu
19	Binaların afetlere direnci konusunda yetkililerin denetleme yapmaları önemlidir.	0,431
20	Ev satın alacağım ya da kiralayacağım zaman evin afete dirençli olup olmadığına dikkat ederim.	0,471
21	Afete hazırlık devletin sorumluluğundadır.	0,208
22	Kentsel dönüşümün afetlere hazırlık için çok önemli olduğunu düşünüyorum.	0,372
23	23.Afetler hakkında bilgi seviyemin yeterli olduğunu düşünüyorum.	0,267
24	Afetler hakkında ülkemdeki insanların yeterince eğitilmediğini düşünüyorum.	0,398
25	Afete karşı ilk yardım eğitiminin çok önemli olduğunu düşünüyorum.	0,414
26	Yaşadığım yerde afet olduğunda arama-kurtarma ekiplerinin hemen yardıma geleceğini düşünüyorum.	0,243
27	Ülkemizde yaşanan büyük afetlerin yıldönümlerinde afetlere karşı bilincin arttığını düşünüyorum.	0,188
28	Sosyal medyanın afetlere karşı farkındalığı arttırdığını düşünüyorum	0,210
29	Afetlere hazırlık sadece Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD'ın) sorumluluğundadır.	0,093
30	Afetlerden zarar görüp görmeyeceğimiz afet esnasındaki davranış şeklimize bağlıdır.	0,234
31	Afetlere karşı ev ve iş yerlerini sigortalatmak çok önemlidir.	0,482
32	Çevremdeki insanlarla olası bir afet esnasında ne yapmamız gerektiği hakkında konuşuruz.	0,361

Madde-Toplam puan korelasyonu, test maddelerinde elde edilen puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar. Genel olarak madde-toplam puan

korelasyonu 0,30 ve üstü olan maddelerin bireyleri daha iyi ayırt ettiği, 0,20 ve 0,30 arasında kalan maddelerin zorunlu görüldüğü takdirde teste alınabileceği ve 0,20'nin altında olan maddelerin ise teste alınmaması gerektiği söylenir (Büyüköztürk, 2018: 183). Bu durumda yapılan incelemede, 15,16 ve 17. maddeler 0,20 ile 0,30 arasında olmalarına rağmen bu 3 maddenin bir faktörde toplanacağı düşünülmüş ölçekte kalması uygun görüldü.

Afetlere hazırlık devletin sorumluluğundadır (Madde 21), Afetler hakkında bilgi seviyemin yeterli olduğunu düşünüyorum (Madde 23), Yaşadığım yerde afet olduğunda arama- kurtarma ekiplerinin hemen yardıma geleceğini düşünüyorum (Madde 26), Ülkemizde yaşanan büyük afetlerin yıldönümlerinde afetlere karşı bilincin arttığını düşünüyorum (Madde 27), Sosyal medyanın afetlere karşı farkındalığı arttırdığını düşünüyorum (Madde 28), Afetlere hazırlık sadece Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD' ın) sorumluluğundadır (Madde 29) ve Afetlerden zarar görüp görmeyeceğimiz afet esnasındaki davranış şeklimize bağlıdır (Madde 30) maddeleri, madde-toplam korelasyon katsayılarının düşük olması sebebiyle ölçekten çıkarıldı.

Ölçekten çıkarılan maddelerden sonra 25 madde için Cronbach Alpha değeri: 0,882 ye çıktı ve ölçeğin güvenilirliği arttı.

Örneklem büyüklüğü bakımından faktör analizi için veri yapısının uygunluğunu test etmeyi sağlayan ölçütlerden biri Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)'dir. Gözlenen korelasyon katsayılarının büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir test olan KMO değerinin yüksek çıkması, ölçekteki her bir değişkenin, diğer değişkenler tarafından mükemmel bir şekilde tahmin edebileceğini ifade eder. Örneklem büyüklüğü için KMO değerinin 0,50 den küçük olması halinde faktör analizine devam edilemeyeceği yorumu yapılır. Örneklem büyüklüğü için KMO değeri;

- 0,50-0,60 değerleri arası ise kötü
- 0,60-0,70 değerleri arası ise zayıf
- 0,70-0,80 değerleri arası ise orta
- 0,80-0,90 değerleri aras ise iyi
- 0,90 değeri üstü ise mükemmel olduğu söylenebilir (Çokluk vd., 2016: 207; Tavşancıl, 2005).

Tablo 23. Afet Risk Algısı 25 Maddelik KMO and Bartlett's Test sonuçları

Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,903
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	7666,698
	Serbestlik Derecesi	300
	Önem Derecesi (p)	0,000

Madde-Toplam korelasyon katsayı incelemesinden sonra 25 maddeye inen afet risk algısı ölçek maddelerinin KMO değeri 0,903 olarak bulundu. Bu değer çok iyi olduğu anlaşılmaktadır. Bartlett Testi de $p < 0,05$ olarak anlamlı bulundu.

2.11.2.1. Afet Risk Algısı Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi, aralarında ilişki bulunan çok sayıda değişkenden oluşan bir veri setine ait temel faktörleri ortaya çıkarıp, araştırmacının veri setinde yer alan kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay anlamasına yardımcı olmaktadır (Coşkun vd., 2017: 270).

Açımlayıcı faktör analizi, değişken azaltıp ortaya çıkan faktörleri adlandırmanın ötesinde, faktör analizi neticesinde oluşan faktörlerin, davranışın anlaşılmasına yardımcı olan kuramın yapıları (gözlenemeyen gizil/örtük değişkenler) ile benzeyip benzemediğini ortaya çıkarır (Çokluk vd., 2016: 177).

Açımlayıcı faktör analizi çalışmalarına 25 afet risk algısı ölçek maddesi ile başlanmıştır. SPSS 25 Paket programında Maksimum Olasılık Analizi (Maximum Likelihood) seçilmiş bu teknik, evrenden çekilen gözlenen korelasyon matrisi örneğinin en fazla hesaplanan yük değerleri olasılığında faktör yükleri için evren değerlerini tahmin etmektedir (Çokluk vd., 2016: 199). Ölçme aracında bulunan faktörlerin birbiriyle ilişkili olduğu varsayıldığında non-ortogonal döndürme teknikleri kullanılır. Eğik döndürme teknikleri olarak Promax ve Direct Oblimin tekniği gösterilir (Seçer, 2015: 169). Döndürme yöntemi de faktörlerin birbiriyle ilişkili olabileceği düşünülerek eğik döndürme yöntemlerinden Direct Oblimin seçilmiştir.

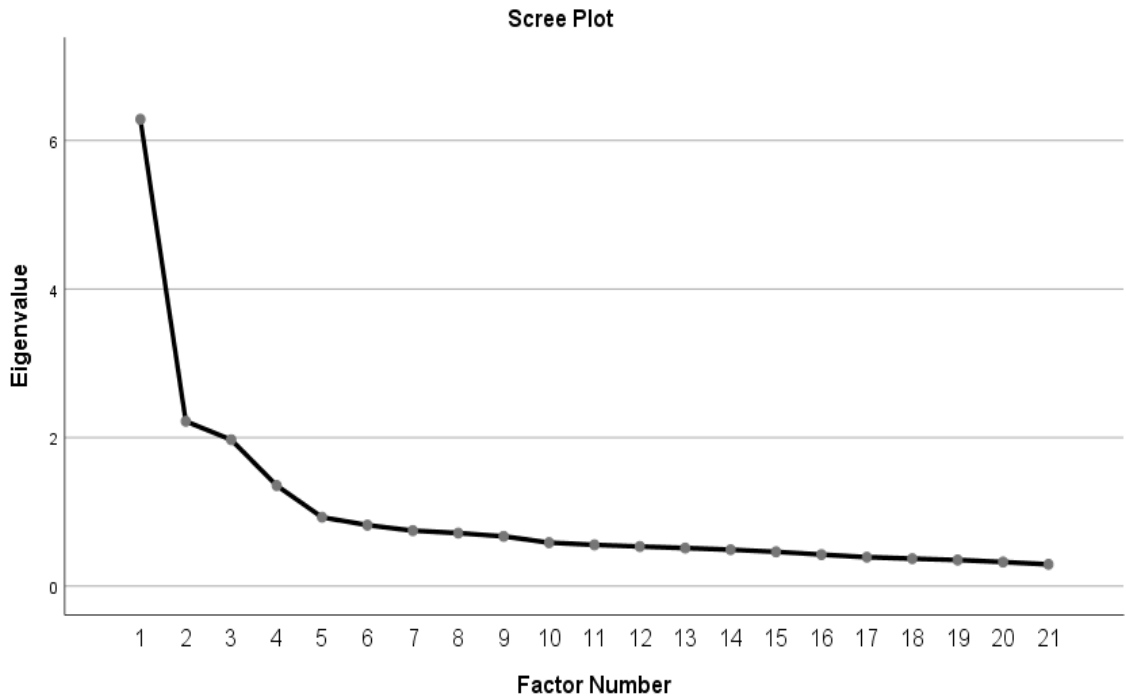
Pattern Matrix^a incelendiğinde maddelerin 5 faktör altında toplandığı görülmüş, madde 8 ve madde 32'nin hiçbir faktör altında toplanmadığı ve madde 9'un ise tek bir

madde olarak bir faktörü oluşturduğu görüldü. İlk olarak madde 8 ve 32 çıkarıldı, yapılan incelemede faktör sayısı 4'e indi. Madde 9 hiçbir faktör altına girmedi ve çıkarıldı. Her bir işlem tek tek yapıp analiz incelendi.

Ölçeğin 4 faktörden oluştuğu görüldü, faktördeki maddelerin kendi içinde anlamlılık düzeyine bakıldığında 24. maddenin bulunduğu faktörü tam olarak temsil edemediği anlaşıldı ve bu madde ölçekten çıkarıldı. Afet Risk Algısı Ölçeği 21 madde ve dört faktörden oluştu.

Scree Plot (Yamaç-Birikinti Grafiği) incelemesinde faktör sayısı, özdeğerler noktaları arasında çizilen çizgi grafiğinin yatay konum almadan önceki keskin düşüşlerin sayısına bakılarak karar verilebilir (Bursal, 2017: 160).

Grafik 4. Afet Risk Algısı Yamaç-Birikinti Grafiği

Afet Risk Algısı ölçek boyutları Scree Plot grafiği incelendiğinde dört faktörden oluştuğu, dördüncü faktörden sonra çizgi grafiğinin yatay bir görüntü sergilediği görülmektedir.

Tablo 24. Afet Risk Algısı Ölçeği Açıklanan Toplam Varyans

Açıklanan Toplam Varyans			
Faktör	Başlangıç Eigen Değerleri		
	Toplam	Varyans %	Toplam %
1	6,285	29,927	29,927
2	2,220	10,569	40,496
3	1,971	9,385	49,881
4	1,355	6,452	56,333

Ölçeğe ait öz değeri 1’den büyük 4 faktör olduğu ve toplam varyansın % 56,333’ini açıkladığı görülmektedir. Sosyal bilimlerde faktör analizinde açıklanan varyans oranlarının %40 ile %60 arasında değişmesi yeterli olarak görülmektedir (Başol, 2019: 325).

21 maddeden oluşan Afet Risk Algısı ölçeğinin KMO ve Bartlett’s değeri; Tablo 25.’de gösterilmektedir.

Tablo 25. Afet Risk Algısı Ölçeği KMO ve Bartlett’s Testi

Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,892
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	6244,016
	Serbestlik Derecesi	210
	Önem Derecesi (p)	0,000

Tablo 25. Afet Risk Algısının KMO değerleri incelendiğinde 0,892 olarak bulundu ve iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Bartlett Testi $p < 0,05$ olarak anlamlı bulundu.

Afet Risk Algısı ölçeğinin Cronbach Alpha değeri Tablo 26.’da gösterilmektedir.

Tablo 26. Afet Risk Algısı ölçeği Güvenirlik Testi

Cronbach Alpha Değeri	Madde Sayısı
0,861	21

Afet risk algısının güvenirlik analizi Cronbach Alpha katsayısına bakarak incelendi ve 0,861 olarak yeterli düzeyde bulundu.

21 maddeden oluşan Afet Risk Algısı Ölçeği maddeleri ve maddelerin ait olduğu dört faktör Tablo 27’de gösterilmektedir.

Tablo 27. Afet Risk Algısını Açıklayan Faktörler

	Faktör			
	1	2	3	4
R2. Yaşadığım bölgede olası bir afette işsizlik artacaktır.	0,764			
R3. Yaşadığım bölgede olası bir afette yaşam kalitemiz düşecektir.	0,761			
R4. Yaşadığım bölgede olası bir afet sonrası hayatın normale dönmesi yıllarca sürecektir.	0,676			
R5. Ülkemizde olası bir afet ekonomik sorunlara yol açacaktır.	0,584			
R6. Yaşadığım yerde olası bir afet psikolojik sorunlara yol açacaktır	0,572			
R1. Yaşadığım bölgede 10 yıl içerisinde afet olacağını düşünüyorum.	0,517			
R7. Diğer bölgelere kıyasla yaşadığım yerde afet riski fazladır.	0,506			

Tablo 27. (Devamı)

	Faktör			
	1	2	3	4
R15. Kaderimizde yazılı ise afete maruz kalırız.		0,829		
R16. Afetlere karşı her ne kadar önlem alsak da kaderimizde yazılı ise afetten zarar göreceğiz.		0,806		
R17. İnsanoğlu afetleri önleyemez.		0,604		
R19. Binaların afetlere direnci konusunda yetkililerin denetleme yapmaları önemlidir.			0,810	
R18. Afetlerin etkileri alınacak önlemlerle azaltılabilir.			0,651	
R25. Afete karşı ilk yardım eğitiminin çok önemli olduğunu düşünüyorum.			0,580	
R22. Kentsel dönüşümün afetlere hazırlık için çok önemli olduğunu düşünüyorum.			0,502	
R20. Ev satın alacağım ya da kiralayacağım zaman evin afete dirençli olup olmadığına dikkat ederim.			0,480	
R31. Afetlere karşı ev ve iş yerlerini sigortalatmak çok önemlidir.			0,473	
R12. Televizyondan afet haberleri izlediğimde yaşadığım bölge için de tedirgin oluyorum.				-0,829
R13. Çevremdeki insanların afetler hakkındaki tedirginliği beni de etkiler.				-0,784
R10. Bölgemde afet olacağını düşününce huzursuz oluyorum.				-0,719
R11. Afetlerin yaşadığım bölge için büyük bir tehdit olduğunu düşünüyorum.				-0,522
R14. Olası bir afette bölgemdeki evlerin hasar göreceğini düşünüyorum.				-0,390

Açımlayıcı faktör analizi neticesinde dört faktör olarak meydana gelen afet risk algısı ölçeği boyutları için literatür incelemesi ve uzman görüşüne başvuruldu. Belirlenen faktör isimleri Tablo 28.'de gösterilmektedir.

Tablo 28. Afet Risk Algısı Ölçeği Faktör İsimleri

1. Faktör: Tehdit Boyutu; 1.2.3.4.5.6.7. maddeler
2. Faktör: Kadercilik Boyutu; 15.16.17. maddeler
3. Faktör: Kontrol edebilirlik Boyutu;18.19.20.22.25.31 maddeler
4. Faktör: Endişe Boyutu; 10.11.12.13.14. maddeler

Afet Risk Algısı faktörlerinin güvenirlik analizi Cronbach Alpha tekniği ile yapılmış ve her bir faktörün güvenilirliğini gösteren Cronbach Alpha değeri aşağıdaki tablo 29.'da gösterilmektedir.

Tablo 29. Afet Risk Algısı Faktörlerinin Cronbach Alpha Katsayıları

Faktörler	Alpha Katsayısı
Tehdit	0,834
Kadercilik	0,786
Kontrol Edebilirlik	0,767
Endişe	0,853

Ölçek faktörlerinin güvenirlik analizi incelendiğinde her bir faktörün 0,70'in üzerinde ve yeterli düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Afet Risk Algısı Ölçeğinin her bir faktörü için normallik dağılımı aşağıdaki Tablo 30.'da gösterilmektedir ve faktörlerin normallik varsayımını sağladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 30. Afet Risk Algısı Faktörlerinin Normallik Testi

Faktörler	Skewness	Kurtosis
Tehdit	-0,541	-0,010
Kadercilik	-0,121	-0,940
Kontrol Edebilirlik	-0,835	0,875
Endişe	-0,422	-0,488

2.11.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Verilerin Analizi

Beş faktör kişilik ölçeği verilerin toplanmasından sonra maddeler ile ilgili ters kodlamalar yapılmış, K2, K5, K7, K9, K11, K14, K16, K19, K21, K22, K26, K28, K30, K32, K38, K43 nolu maddeler ters madde olarak kodlanmıştır. LISREL programında doğrulama işlemine geçmeden önce güvenirlik katsayısına bakıldı. Cronbach Alpha değeri: 0,807 olarak tespit edildi, ardından toplam madde korelasyon katsayıları incelendi.

Tablo 31. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Maddeleri ve Madde Toplam Korelasyon Katsayıları

No	Kişilik Ölçeği Maddeleri	Madde-Toplam Puan Korelasyon
1	Konuşkan biriyim	0,386
2	İçine kapanık biriyim	0,298
3	Coşku ve heyecan yaratırım	0,376
4	Enerji doluyum	0,379
5	Sessiz kalma eğilimindeyim	0,296
6	İddialı bir kişiliğe sahibim	0,332
7	Bazen utangaç ve çekingenim	0,066
8	Dışa dönük, sosyal biriyim	0,415
9	Başkalarının hatasını bulmaya yatkınım	0,152
10	Yardımsever ve özveriliyim	0,521
11	Başkaları ile ağız dalaşı/kavga başlatırım	0,275
12	Bağışlayıcıyım	0,325
13	Başka insanların güvendiği biriyim	0,454

Tablo 31. (Devamı)

No	Kişilik Ölçeği Maddeleri	Madde-Toplam Puan Korelasyon
14	İnsanlara karşı soğuk ve ilgisizim	0,446
15	Herkese karşı düşünceli ve saygılıyım	0,407
16	Bazen diğer insanlara kaba davranırım	0,322
17	Başkaları ile işbirliği yapmayı severim	0,303
18	Bir işi tam yaparım	0,454
19	Bazen dikkatsiz davranabiliyorum	0,038
20	Bir görevin verilmesi için güvenilir biriyim	0,468
21	Dağınık biriyim, çok derli toplu değilim	0,353
22	Tembel olmaya eğilimliyim	0,431
23	Bir işi bitirmeden, yarıda bırakmam	0,403
24	İşleri etkin ve verimli yaparım	0,513
25	Plan yapar ve bu planları uygulayım	0,459
26	Dikkatim çabuk dağılır	0,230
27	Gergin olabilen biriyim	-0,074
28	Duygusal olarak dengeliyim, kolay kolay mutsuz olmam	-0,097
29	Çabuk sinirlenirim	-0,064
30	Rahatım, strese girmem	0,087
31	Çok endişeli biriyim	-0,172
32	Gergin ortamlarda sakin kalabilirim	-0,076
33	Duygu durumum (modum) değişkendir	0,002
34	Karamsar, hüzünlü biriyim	-0,322
35	Sanatsal ve estetik şeylere önem veririm	0,319
36	Orijinal ve yeni fikirler ortaya koyarım	0,476
37	Hayal gücüm yüksektir	0,440
38	Rutin, tek düze şeyleri yapmayı tercih ederim	0,159
39	Sanat, müzik ve edebiyat konularına ilgiliiyim	0,279
40	Zekice ve derin düşünebilen biriyim	0,452
41	Pek çok şeyi merak ederim	0,418
42	Yaratıcıyım	0,443
43	Sanatsal şeylerle çok az ilgiliiyim	0,341
44	Fikirlerin benim için ne anlama geldikleri üzerinde düşünmeyi severim	0,402

Çalışmada kullanılan 44 maddeden oluşan Beş Faktör Kişilik Ölçeği boyutları ve boyutlara ait madde numaraları aşağıdaki Tablo 32.'de verildi.

Tablo 32. Beş Faktör Kişilik Ölçeği Boyutları

Dışadönüklük Boyutu: K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8
Uyumluluk/Yumuşak Başlılık Boyutu: K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17
Sorumluluk Boyutu: K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25, K26
Nevrotizm Boyutu: K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34
Yeniliğe/Deneyime Açıklık Boyutu: K35, K36, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K44

Tablo 32’de, faktör yükleri 0,30 ve altında olan (K2, K5, K7, K9, K11, K19, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K38, K39) maddeler analizden çıkarıldı. Beş faktörden oluşan ölçek, madde toplam korelasyon katsayılarının incelenmesi neticesinde Nevrotiklik boyutunu oluşturan K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, nolu maddeler 0,30 değerinin altında olduğu için çıkarıldı, K34 maddesinin değeri 0,30’un üstünde olmasına rağmen bir faktörde tek madde olarak kaldığı için o da çıkarıldı ve nevrotiklik boyutunu temsil eden madde kalmayınca bu boyut ölçekten çıkarıldı. Diğer boyutlardan da çıkarılan maddeler ile birlikte beş faktör kişilik ölçeği, dört boyut ve 27 madde şeklinde oluştu.

Yeniden yapılan güvenirlik analizinde Cronbach Alpha değeri 0,877 olarak bulundu. Madde analizleri sonucu oluşan kişilik boyutları Tablo 33.’te gösterilmektedir.

Tablo 33. Kişilik Boyutları

Dışadönüklük: K1, K3, K4, K6, K8
Uyumluluk: K10, K12, K13, K14, K15, K16, K17
Sorumluluk: K18, K20, K21, K22, K23, K24, K25,
Yeniliğe açıklık: K35, K36, K37, K40, K41, K42, K43, K44

Veri analizi neticesinde dört boyut 27 maddeden oluşan kişilik ölçeğinin alt boyutlarının güvenirlik testi Cronbach Alpha aracılığıyla yapıldı ve tablo 34.'te gösterildiği gibi boyutların Cronbach Alpha değerlerinin en az 0,70 üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 34. Kişilik Ölçeği Boyutlarının Güvenirlik Analizi Sonuçları

Kişilik Boyutları	Cronbach Alpha
Dışadönüklük	0,763
Uyumluluk	0,719
Sorumluluk	0,765
Yeniliğe Açıklık	0,775

27 madde dört boyuttan oluşan kişilik ölçeğinin KMO ve Bartlett testi Tablo 35.'te gösterilmektedir.

Tablo 35. Kişilik Ölçeği KMO ve Bartlett Testi

Örnekleme Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,897
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	6005,346
	Serbestlik Derecesi	351
	Önem Derecesi (p)	0,000

Kişilik ölçeğinin KMO değeri 0,897 olarak bulundu. Bu değer iyi olarak görülmektedir. Bartlett Testi $p < 0,05$ olarak anlamlı bulundu.

Kişilik ölçeğinin alt boyutlarının normallik dağılımı aşağıdaki Tablo 36.'da verilmiştir.

Tablo 36. Kişilik ölçeği Normallik Testleri

Kişilik Boyutu	Skewness	Kurtosis
Dışadönüklük	-0,309	0,002
Uyumluluk	-0,217	-0,053
Sorumluluk	-0,153	-0,307
Yeniliğe Açıklık	-0,161	0,076

Normallik dağılımı incelendiğinde, bu verilere göre kişilik ölçeği faktörleri verilerinin Skewness ve Kurtosis değerlerinin normallik varsayımını sağladığı anlaşılmaktadır.

2.11.4. Kültür Ölçeği Verilerinin Analizi

Van ve Muğla illerinde 811 anket üzerinden yapılan ana çalışmada kültür ölçeği ile ilgili ilk etapta toplam madde korelasyon katsayıları, güvenirlik katsayısı ve KMO ve Bartlett's testi incelenmiştir.

Tablo 37. Kültür Ölçeği Madde-Toplam Puan Korelasyonu

No	Kültür Ölçeği Maddeleri	Madde-Toplam Puan Korelasyon
1	Benden bir iş yapmam istendiğinde, ne yapmam gerektiğini bilmem için verilecek talimatların detaylı olarak açıklanması önemlidir.	0,463
2	Yapılacak işlerde yol, yöntem ve talimatların sıkı bir şekilde takip edilmesi önemlidir.	0,566

Tablo 37.(Devamı)

3	Benden ne beklendiği konusunda beni bilgilendirdiği için kurallar ve düzenlemeler önemlidir.	0,567
4	Yapılacak işlerde standart çalışma, yol ve yöntemlerin olması önemlidir	0,511
5	Yapılacak işlerde açıklayıcı bilgilerin olması önemlidir.	0,593
6	Bireyler gerektiğinde toplum (grup, takım, ekip vb.) için kendi çıkarlarını feda etmelidirler.	0,569
7	Bireylerin tüm zorluklara rağmen toplum (grup, takım, ekip vb.) ile birlikte hareket etmeleri önemlidir.	0,639
8	Toplunun (grubun, takımın, ekibin vb.) refahı bireysel kazançlardan daha önemlidir.	0,667
9	Toplunun (grubun, takımın, ekibin vb.) başarısı bireysel başarıdan daha önemlidir.	0,667
10	Bireyler, ancak toplumun veya dahil olduğu grubun refahını da hesaba katarak kendi hedeflerinin peşine düşmelidirler.	0,547
11	Topluma sadakat (gruba, takıma, ekibe vb.), bireysel amaçlar zarar görse bile teşvik edilmelidir.	0,505

Kültür ölçeğinin madde-toplam puan korelasyonu incelendiğinde ölçeğin güvenilirliğini düşürecek herhangi bir maddeye rastlanmamıştır. Ölçek maddelerinin iç tutarlılığı yüksek görülmektedir.

Tablo 38. Kültür Ölçeği Güvenirlik Testi

Chronbach Alpha Testi	
Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
0,870	11

Tablo 38. kültür ölçeğinin güvenirlik analizi Cronbach Alpha katsayısına bakarak incelendi ve bu değer 0.870 olarak bulundu. Güvenirliğin yeterli düzeyde görülmektedir.

Tablo 39. Kültür Ölçeği KMO ve Bartlett Testi

Örneklem Yeterliliğinin Kaiser-Meyer-Olkin ölçümü		0,891
Bartlett Testi	Yaklaşık. Ki-kare Değeri	3792,832
	Serbestlik Derecesi	55
	Önem Derecesi (p)	0,000

Kültür ölçeğinin KMO değeri 0,891 olarak yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. Bartlett Testi $p < 0,05$ olarak anlamlı bulundu.

Kültür ölçeğinin güvenirlik analizi Cronbach Alpha testi aracılığıyla yapıldı ve Tablo 40’da gösterilmektedir.

Tablo 40. Kültür Boyutları Güvenirlik Testleri

Kültür Boyutları	Cronbach Alpha
Belirsizlikten Kaçınma	0,842
Kolektivizm	0,857

Kültür boyutunun belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm alt boyutlarının Cronbach Alpha katsayılarının 0,70 üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Kültür ölçeğinin alt boyutlarının normallik testi yapılmış ve aşağıdaki Tablo 41’de gösterilmiştir.

Tablo 41. Kültür Boyutları Normallik Testleri

Kültür Boyutları	Skewness	Kurtosis
Belirsizlikten Kaçınma	-0,503	-0,202
Kolektivizm	-0,345	-0,361

Tablo 41’de Kültür  l eğinin normallik testi için Skewness ve Kurtosis değerleri incelendiğinde normallik varsayımını sağladığı görülmektedir.

2.11.5. Ölçeklerin Doğrulatory Faktör Analiz Sonuçları

Doğrulatory faktör analizi, ölçek geliştirme ve uyarlama sürecinde daha önce açımlayıcı faktör analizi ile belirlenmiş olan bir modelin veya yapının test edilmesi ya da doğrulanıp doğrulanmadığının incelenmesidir (Seçer, 2015: 154).

Doğrulatory faktör analizi yapısal eşitlik LISREL modeli üzerinde yapılmıştır. İlgili yazında uyum iyilik değerleri için fikir birliğine varılamamış olsa da bazı kabul gören bilgiler bulunmaktadır. Öncelikle bir modele ilişkin kabul edilebilir değerler incelenirken birkaç farklı uyum değerine bakmak gerekmektedir. Yazında en çok kullanılan değerler Ki-Kare (χ^2), RMSEA, CFI ve NFI olarak değerlendirilmektedir (şimşek, 2007; Kılıç, 2013: 111).

Ki-Kare (χ^2): Yapısal Eşitlik Modelinde modelin veri ile uyum düzey derecesini anlamak için kullanılan uyum istatistiği değeridir. Ki-Kare değeri araştırmacının kuramsal olarak önermiş olduğu model ile örneklemden elde edilen verinin uyumunu test etmektedir. Alternatif modelleri karşılaştırmada kullanılan bir ölçüt olan Ki-kare değeri serbestlik derecesi ile beraber kullanılmaktadır. Bir modelde Ki-kare değerinin serbestlik derecesine olan oranının düşük olması iyi, yüksek olması da kötü bir uyumu işaret eder. Ki-Kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi sonucu değerin 3 ve altında olması modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu, 3-5 arasında olması durumunda modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Gürbüz ve şahin, 2017: 343; şimşek, 2007: 14; Kılıç, 2013: 112).

RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation/ Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü): Modelin örneklemlerle uyumlu olup olmadığını test etmektedir. Modelin karmaşıklık derecesine duyarlılığı fazladır. RMSEA 0,08 altında olması kabul edilebilir uyum, 0,05 altında olması ise m kemm l bir uyum değeri olarak kabul edilmektedir (Gürbüz ve şahin, 2017: 344; Seçer, 2018: 120).

CFI (Comparative Fit Index/Karşılaştırmalı Uyum İndeksi): Serbestlik derecesi ve örneklem büyüklüğünü dikkate alıp, teste tabi tutulan modeli temel modele göre kıyaslama yapar. CFI değerinin 0,95 üzerinde olması iyi uyumun, 0,90 üzerinde olması da kabul edilebilir uyum olduğu anlamına gelir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 343).

NFI (Normed Fit Index/Normlaştırılmış Uyum İndeksi): CFI'dan farklı olarak Ki-kare dağılımının gerektirdiği şartlara bağlı olmadan kıyaslama yapmaktadır. NFI değerinin 0,95 üzerinde olması iyi uyumun, 0,90 üzerinde olması da kabul edilebilir uyum olduğu anlamına gelir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 343).

Çalışma kapsamında LISREL programında hem doğrulayıcı faktör analizi hem de yol analizi kapsamında incelenecek uyum indeksleri yukarıdaki değerler baz alınarak değerlendirilecektir.

Çalışma kapsamında geliştirilen afet risk algısı ölçeğinin, açıklayıcı faktör analizi yapıldıktan sonra oluşan dört faktör ve 21 maddenin yapısal eşitlik LISREL 8.7 programında doğrulayıcı faktör analizine geçildi.

2.11.5.1. Afet Risk Algısı Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Afet risk algısı ölçeği ile ilgili doğrulayıcı faktör analizi, yapısal eşitlik modeli LISREL programında yapıldı. Tablo 42.'de yaygın kullanılan uyum indekslerine göre hazırlanan DFA sonuçlarının indeksleri gösterilmektedir.

Tablo 42. Afet Risk Algısı Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu

Uyum indeksi	Mükemmel uyum	Kabul edilebilir uyum	Afet Risk Algısı Ölçeği DFA
χ^2/df	$\chi^2/df < 3$	$\chi^2/df < 5$	3,64*
RMSEA	RMSEA < 0,050	RMSEA < 0,080	0,057*
CFI	CFI > 0,95	CFI > 0,90	0,97*
NFI	NFI > 0,95	NFI > 0,90	0,95*

Yapılan analiz neticesinde;

Kİ-Kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değer 3,64 olarak bulunmuş, bu değer tablodaki indekslerle kıyaslandığında kabul edilebilir bir uyum olduğunun göstergesidir.

RMSEA değeri 0,057 olarak bulunmuş ve tablo incelendiğinde bu değer kabul edilebilir bir değer olduğu anlaşılmaktadır.

CFI değeri 0,97 olarak bulunmuş ve tablo incelendiğinde bu uyum indeksinin mükemmel bir uyum gösterdiği anlaşılmaktadır.

NFI değeri 0,95 olarak bulunmuş, tablo incelendiğinde bu değer kabul edilebilir bir uyum olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışma neticesinde “Afet Risk Algısı Ölçeği” dört faktör ve 21 madde olarak DFA sonucunda doğrulandı.

2.11.5.2. Kişilik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi:

Kişilik ölçeği veri analizi neticesinde dört faktör olarak LISREL programında doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Uyum indeks kriterleri ve kişilik ölçeği uyum indeks sonuçları aşağıdaki Tablo 43.’de gösterilmektedir.

Tablo 43. Kişilik Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu

Uyum indeksi	Mükemmel uyum	Kabul edilebilir uyum	Kişilik Ölçeği DFA
χ^2/df	$\chi^2/df < 3$	$\chi^2/df < 5$	3,53*
RMSEA	RMSEA < 0,050	RMSEA < 0,080	0,056*
CFI	CFI > 0,95	CFI > 0,90	0,95*
NFI	NFI > 0,95	NFI > 0,90	0,93*

Kişilik ölçeğinin uyum indekslerinin karşılaştırıldığı tabloda;

Ki-Kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değer 3,53 olarak bulunmuş ve bu değer kabul edilebilir uyumun göstergesidir.

RMSEA değeri 0,056 olarak bulundu. Bu değer, kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir.

CFI değeri 0,95 olarak bulundu. Bu değer, kabul edilebilir bir uyum değeri olarak değerlendirilmektedir.

NFI değeri 0,93 olarak bulundu. Bu değer, kabul edilebilir bir uyum değeri olarak değerlendirilmektedir.

Yapılan DFA sonucunda kişilik ölçeği tabloda belirtilen kriterlere uygunluk gösterdi ve doğrulandı.

2.11.5.3.Kültür Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi:

İki faktör, 11 maddeden oluşan kültür ölçeğinin, LISREL 8.7 programında doğrulayıcı faktör analizi yapıldı. Aşağıdaki tabloda yaygın kullanılan uyum indekslerine göre hazırlanan Tablo 44.'de DFA sonuçlarının indeksleri gösterilmektedir.

Tablo 44. Kültür Ölçeği DFA Uyum İndeksleri Tablosu

Uyum indeksi	Mükemmel uyum	Kabul edilebilir uyum	Kültür Ölçeği DFA
χ^2/df	$\chi^2/df < 3$	$\chi^2/df < 5$	4.48*
RMSEA	RMSEA < 0,050	RMSEA < 0,080	0,066*
CFI	CFI > 0,95	CFI > 0,90	0,98*
NFI	NFI > 0,95	NFI > 0,90	0,97*

Kültür ölçeği DFA uyum indeksleri tablosu incelendiğinde;

Ki-kare değerinin serbestlik değerine bölünmesi sonucu elde edilen değer 4,48 olarak bulundu. Bu değer, kabul edilebilir bir değer olarak değerlendirilmektedir.

RMSEA değeri 0,066 olarak bulundu. Tablodaki değerler incelendiğinde bu indeks, kabul edilebilir uyum değeri olarak değerlendirilmektedir.

CFI değeri 0,98 olarak bulundu. Tablodaki uyum indeks değerleriyle kıyaslandığında, mükemmel bir uyum gösterdiği anlaşılmaktadır.

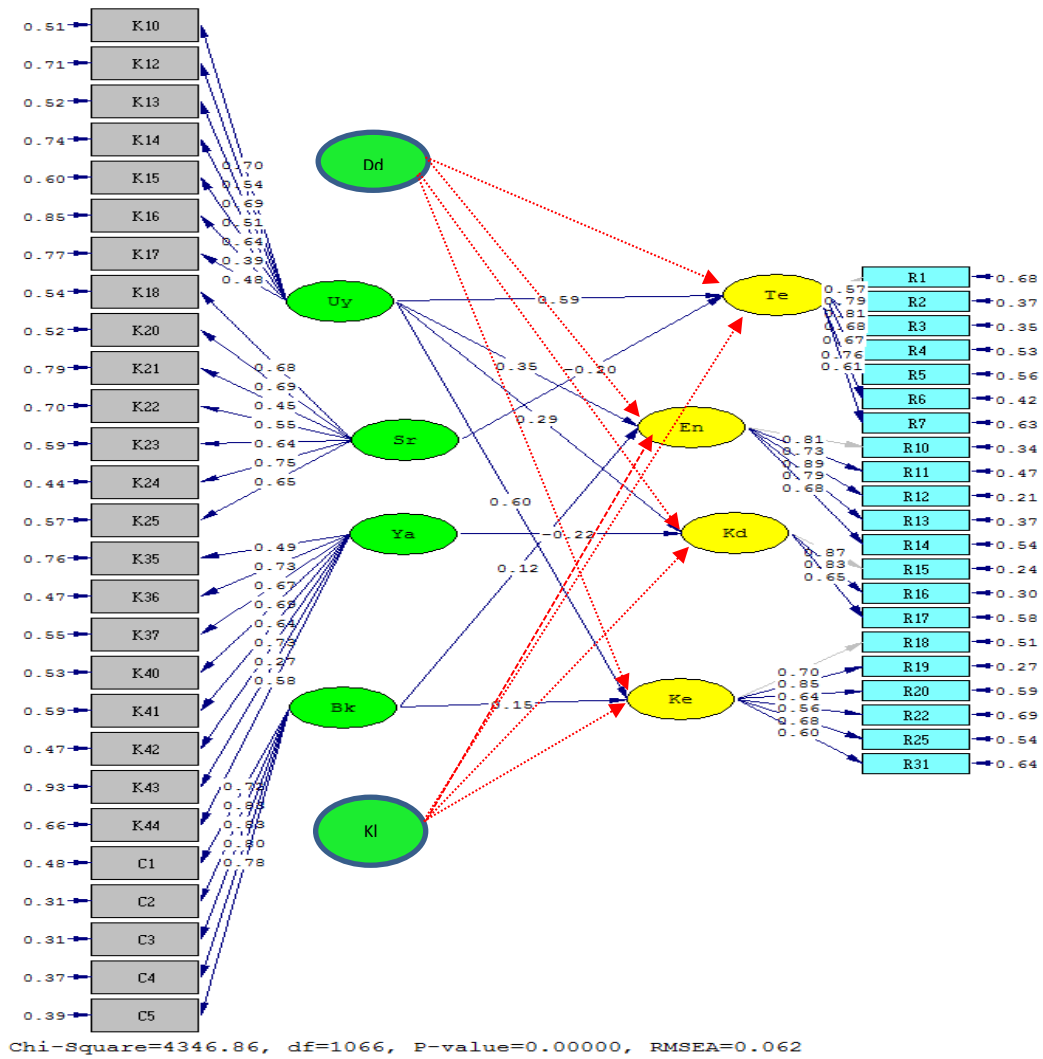
NFI değeri 0,97 olarak bulundu. Tablodaki uyum indeks değerleri ile karşılaştırıldığında, mükemmel bir uyum gösterdiği anlaşılmaktadır.

LISREL programında yapılan kültür ölçeği DFA belirtilen kriterlere uygunluk gösterdi ve doğrulandı.

2.11.6. Çalışma Modeli ile İlgili Bulgular

Çalışma modeli, hipotezler çerçevesinde yapısal eşitlik modeli LISREL programında analiz edildi. Afet risk algısı ölçeğinin tehdit, kontrol edebilirlik, endişe ve kadercilik boyutları bağımlı değişken, kültür ölçeğinin kolektivizm ve belirsizlikten kaçınma boyutu ve kişilik ölçeğinin dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve yeniliğe açıklık boyutları bağımsız değişken olarak belirlendi ve hipotezler sınandı.

Şekil 5. Çalışma Modeli

Yapılan analizler neticesinde, kişiliğin uyumluluk (Uy) boyutu ile afet risk algısının tehdit (Te), endişe (En), kadercilik (Kd) ve kontrol edebilirlik (Ke) boyutları

arasında, kişiliğin sorumluluk (Sr) boyutu ile afet risk algısının tehdit boyutu arasında, kişiliğin yeniliğe açıklık (Ya) boyutu ile afet risk algısının kadercilik boyutu arasında doğrudan ilişki bulundu. Kültürün belirsizlikten kaçınma (Bk) boyutu ile afet risk algısının endişe ve kontrol edebilirlik boyutları arasında doğrudan ilişki bulundu. Kişiliğin dışadönüklük (Dd) boyutu ve kültürün kolektivizm (Kl) boyutunun afet risk algısı boyutları ile bir ilişkisi bulunmadı. Çalışma modeli şekil 5.'te gösterilmektedir.

Çalışma modeli çerçevesinde yapılan analizler neticesinde uyum indeksleri Tablo 45.'de verilmiştir.

Tablo 45. Çalışma Modeli Uyum İndeksleri

Uyum indeksi	Mükemmel uyum	Kabul edilebilir uyum	Aracı Model
χ^2/df	$\chi^2/df < 3$	$\chi^2/df < 5$	4,07*
RMSEA	RMSEA < 0,050	RMSEA < 0,080	0,062*
CFI	CFI > 0,95	CFI > 0,90	0,94*
NFI	NFI > 0,95	NFI > 0,90	0,92*

Çalışma modeli çerçevesinde oluşturulan hipotezler ve model test edildi. Uyum indeksleri incelendiğinde;

Ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölüldüğünde oluşan değer 4,07 olarak tespit edildi. Bu değer kabul edilebilir uyum olduğunu göstermektedir.

RMSEA değeri 0,062 olarak tespit edildi. Tablodaki indeks değerleri incelendiğinde, bu değer kabul edilebilir olduğu anlaşılmaktadır.

CFI değeri 0,94 olarak tespit edildi. Bu değer, tablodaki indekslerle karşılaştırıldığında kabul edilebilir bir değer olarak anlaşılmaktadır.

NFI değeri 0,92 olarak tespit edildi. Bu değer tablodaki indeks değerleri ile karşılaştırıldığında, kabul edilebilir bir değer olduğu anlaşılmaktadır.

2.11.6.1. Çalışma Modeli Hipotez Sonuçları

Araştırma kapsamında oluşturulan model, yapısal eşitlik modeli LISREL programında test edildi. Hipotez sonuçları tablo 46.'da gösterilmektedir. Sonuçlar ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın tartışma ve sonuç bölümlerinde verilecektir.

Tablo 46. Çalışma Modeli ile İlgili Hipotez Sonuçları

No	Hipotez Adı	Sonuç	Yönü	R ²
H1	Belirsizlikten kaçınma boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır.	RED	-	-
H2	Belirsizlikten kaçınma boyutuyla endişe boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,12
H3	Belirsizlikten kaçınma boyutuyla kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,15
H4	Belirsizlikten kaçınma boyutuyla kadercilik boyutu arasında ilişki vardır.	RED	-	-
H5	Kolektivizm boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H6	Kolektivizm boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H7	Kolektivizm boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H8	Kolektivizm boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H9	Dışadönüklük boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H10	Dışadönüklük boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H11	Dışadönüklük boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H12	Dışadönüklük boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H13	Uyumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,59
H14	Uyumluluk boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,35

Tablo 46. (Devamı)

No	Hipotez Adı	Sonuç	Yönü	R ²
H15	Uyumluluk boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,60
H16	Uyumluluk boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Pozitif	0,29
H17	Sorumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Negatif	-0,20
H18	Sorumluluk boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H19	Sorumluluk boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H20	Sorumluluk boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H21	Yeniliğe açıklık boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H22	Yeniliğe açıklık boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H23	Yeniliğe açıklık boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır	RED	-	-
H24	Yeniliğe açıklık boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır	KABUL	Negatif	-0,22

2.11.7. T Testi Sonuçları

Afet risk algısı, belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm değişkenleri için demografik değişkenlerden cinsiyet, medeni durum ve yaşanan ile göre bağımsız örneklem T testleri yapıldı. Sonuçlar aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 47. Cinsiyete Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Değişken	Kadın Ortalama/ Standart Sapma	Erkek Ortalama/ Standart Sapma	Sig.
Afet Risk Algısı	3,86 / 0,56	3,79 / 0,55	0,057

Çalışma kapsamında yapılan bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre, Afet risk algısının cinsiyet değişkeni açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulundu.

Tablo 48. Medeni Duruma Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Değişken	Evli Ortalama/ Standart Sapma	Bekar Ortalama/ Standart Sapma	Sig.
Afet Risk Algısı	3,84/0,51	3,80/0,55	0,059

Çalışma kapsamında Bağımsız Örneklem T Testi sonucunda afet risk algısının, medeni durum değişkeni açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulundu.

Tablo 49. Yaşanan Şehre Göre Afet Risk Algısı Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Değişken	Muğla Ortalama/ Standart sapma	Van Ortalama/ Standart sapma	Sig.
Afet Risk Algısı	3,67/0,53	3,97/0,53	0,000*

Çalışma kapsamında yapılan Bağımsız Örneklem T Testi sonuçlarına göre, yaşanan şehre göre Muğla ve Van illeri arasında Afet Risk Algısı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu.

Tablo 50. Yaşanan Şehre Göre Kolektivizm Boyutu Bağımsız Örneklem T Testi Sonucu

Değişken	Muğla Ortalama/ Standart sapma	Van Ortalama/ Standart sapma	Sig.
Kolektivizm	3,75/0,83	3,84/0,77	0,082

Çalışma kapsamında kolektivizm boyutunun, yaşanan şehir açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı bulundu.

Tablo 51. Yaşanan Şehre Göre Belirsizlikten Kaçınma Boyutu Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Değişken	Muğla Ortalama/ Standart sapma	Van Ortalama/ Standart sapma	Sig.
Belirsizlikten Kaçınma	4,18/0,67	4,08/0,68	0,046*

Çalışma kapsamında yapılan bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre, belirsizlikten kaçınma boyutunun, yaşanan şehir açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu bulundu.

2.11.8. ANOVA Testi Sonuçları

Çalışma kapsamında eğitim düzeyi değişkeni incelendiğinde okuryazar ve lisansüstü grubunda yer alanların sayısı diğer gruplara nazaran düşük olmasından dolayı teste tabi tutulmamıştır.

Yapılan Varyans Analizi (One-Way Anova) ile gelir durumu farklı olan grupların afet risk algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlendi.

Çalışmada demografik değişkenlerden yaş grupları ve afet yaşanmışlığı ile afet risk algısı arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı ANOVA testi aracılığıyla yapıldı ve sonuçlar aşağıdaki tablo 52. ve tablo 53.'te gösterilmiştir.

Tablo 52. Yaş Gruplarına Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	3,927	4	0,982	3,192	0,013
Gruplar İçi	247,935	806	0,308		
Toplam	251,862	810			

Yaş grupları açısından Tablo 52.'de Anova testi incelendiğinde, sig. değeri 0,013 olarak anlamlı farklılık bulundu.

Tablo 53. Yaş Gruplarına Göre Gruplar Arası Afet Risk Algısı ANNOVA Testi Sonuçları

Yaş	Ortalama	Yaş Grupları	Ortalama	Sig.
39-45	3,98	18-24	3,81	0,060
		25-31	3,78	0,023*
		32-38	3,77	0,023*
		46 ve üstü	3,90	0,896

39-45 yaş grubundaki kişilerin 25-31 ve 32-38 yaş grupları arasında Afet Risk Algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlendi. Yaş gruplarının ortalamalarına bakıldığında 39-45 yaş grubunun ortalaması 3,98 olarak bulundu. 25-31 yaş grubunun ortalaması 3,78 olarak, 25-31 yaş grubu ortalaması ise 3,77 olarak bulundu. 39-45 yaş grubundakilerin Afet Risk Algılarının bu iki yaş grubuna göre daha yüksek olduğu belirlendi (sig.<0.05).

Tablo 54. Afet Yaşanmışlık Sayılarına Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	11,497	4	2,874	9,638	0,000
Gruplar İçi	240,365	806	0,298		
Toplam	251,862	810			

Afet risk algısının afet yaşanmışlık değişkeni açısından Tablo 54.'te Anova testi incelendiğinde sig. değeri 0,000 olarak anlamlı bulundu.

Tablo 55. Afet Yaşanmışlık Sayılarına Göre Gruplar Arası Afet Risk Algısı
ANOVA Testi Sonuçları

Afet Yaşanmışlık Sayısı	Ortalama	Afet Yaşanmışlık Sayısı	Ortalama	Sig.
Hiç afet yaşamayanlar	3,74	2 kez afet yaşayanlar	3,92	0,014*
		3 kez afet yaşayanlar	4,15	0,000*
		4 ve daha fazla sayıda afet yaşayanlar	4,05	0,024*
1 kez afet yaşayanlar	3,76	2 kez afet yaşayanlar	3,92	0,030*
		3 kez afet yaşayanlar	4,15	0,000*
		4 ve daha fazla sayıda afet yaşayanlar	4,05	0,040*
2 kez afet yaşayanlar	3,92	3 kez afet yaşayanlar	4,15	0,030*

Afet risk algısının afet yaşanmışlık sayılarına göre Anova testi incelendiğinde, hiç afet yaşamayanlar (ort. 3,74) ile iki kez afet yaşayanlar (ort. 3,92), üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) ve 4 ve üstü (ort.4,05) afet yaşayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu. Bir kez afet yaşayanlar (ort. 3,76) ile iki kez afet yaşayanlar (ort. 3,92), üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) ve 4 ve üstü (ort. 4,05) afet yaşayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu. İki kez afet yaşayanlar (ort.3,92) ile üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu.

Tablo 56. Gelir Durumuna Göre Afet Risk Algısı ANOVA Testi Sonuçları

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestli k Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Sig.
Gruplar Arası	1,428	4	0,357	1,149	0,332
Gruplar İçi	250,434	806	0,311		
Toplam	251,862	810			

Afet Risk Algısının Gelir durumu değişkenine göre Anova testi yapıldı ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadı.

Çalışma kapsamında demografik bilgiler doğrultusunda öne sürülen hipotez sonuçları Tablo 57’de gösterilmektedir.

Tablo 57. Demografik Bilgilere Göre Hipotez Sonuçları

No.	Hipotez	Sonuç	Sig.
H25.	Afet risk algısı, cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	RED	0,057
H26.	Afet risk algısı, medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	RED	0,059
H27.	Afet risk algısı, bireylerin yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır	KABUL	0,013*

Tablo 57. (Devamı)

H28.	Afet risk algısı, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	KABUL	0,000*
H29.	Afet risk algısı, afet yaşanmışlığına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır	KABUL	0,000*
H30.	Afet risk algısı, gelir durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	RED	0,332
H31.	Belirsizlikten kaçınma düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	KABUL	0,046*
H32.	Kolektivizm düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.	RED	0,082

2.11.9. Tartışma

“Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi” adlı çalışmada, ilk olarak afet risk algısı ölçeği geliştirme yoluna başvurulmuştur. Literatür incelendiğinde Afetler ile ilgili risk algısı çalışmaları deprem, sel, heyelan, küresel ısınma gibi daha spesifik afetler olarak ele alınmıştır. Ancak Türkiye’de ve birçok ülkede insanlar sadece bir afet türü ile değil, bazen birden fazla doğa kökenli ve insan kaynaklı veya teknolojik afetlere maruz kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında insanların, çevrelerinde afete yol açabilecek doğa ve insan kaynaklı tehlikelerin farkında olup olmadığını anlamaya çalışmak, ayrıca literatürde az sayıda olan genel bir afet risk algısı ölçeği çalışmaları ve afet risk algısına etki edebilecek etmenler açısından literatüre katkı sağlamak amaçlandı.

Ölçek geliştirme aşamasında literatür incelendi, afet risk algısı ile ilişkili olabilecek kaynaklardan faydalanarak madde havuzu oluşturuldu. Kapsam geçerliliği için uzman görüşlerinden faydalanıldı ve 32 maddelik taslak ölçek olarak oluşturuldu. Çalışma kapsamında ölçek geliştirildiği için, çalışma evreni olarak iki şehir belirlendi.

Şehirlerin belirlenme kriterlerinden biri kültür olurken, diğeri ise deprem, sel gibi doğa olayları sayıları olmuştur. Hofstede vd. (2010)'nin kültür değişkeni açısından sıradan vatandaşlara uygulanabilecek iki boyuttan biri belirsizlikten kaçınma, diğeri ise kolektivizm boyutu olarak belirlendi. Diğer dört boyut daha çok örgüt kültürünü ölçmeye yönelik maddeler olmasından dolayı seçilmedi. Marcus vd., (2019) tarafından Türkiye'nin 81 ilinde yapılan çalışmaya göre bireycilik-toplulukçuluk kategorisi yapıldı ve toplulukçuluk puanı yüksek olan ve düşük olan iller belirlendi. Daha sonra deprem ve sel sayıları göz önüne alındığında hem toplulukçuluk puanı olarak hem de afetsellik açısından Muğla ve Van illeri ön plana çıktı ve bu şehirler seçildi. Her ne kadar Muğla ilinden daha çok afetselliği olan şehirler bulunsa da özellikle kültürel kıyaslama yapma açısından bu iki ilin seçilmesi uygun görüldü. Kişilik ölçeği olarak Beş Faktör Kişilik Ölçeği kullanıldı.

Afet risk algısı ölçeğinin 32 maddelik taslak çalışması, Muğla ve Van illerinden kolayda örnekleme yoluyla 200 kişiye yüz yüze uygulandı. KMO ve Bartlett ile güvenirlik analiz sonuçları yeterli düzeyde olduğu ve ana çalışmaya geçilebileceği görüldü. Ana çalışma için TÜİK verileri doğrultusunda 18 yaş ve üstü bireylere 900 anket yüz yüze olarak uygulandı. Eksik, hatalı işaretlemeler, eksik geri dönüşler neticesinde 811 anket değerlendirmeye alındı. Verilerin incelenmesi neticesinde ilk olarak afet risk algısı taslak ölçeği analize tabi tutuldu ve ölçek 21 madde, dört faktör olarak geliştirildi. Faktör isimleri literatür incelemesi ve uzman görüşü alındıktan sonra "Tehdit", "Kadercilik", "Kontrol Edebilirlik" ve "Endişe" olarak belirlendi.

Verilerin analizi neticesinde kişilik ölçeği toplam-madde korelasyon katsayı incelemesi neticesinde dört boyut 27 madde olarak analizlere tabi tutuldu. Afet risk algısı, kültür ve kişilik ölçeklerinin doğrulayıcı faktör analizleri yapıldı. Ölçekler LISREL programında yapılan analizler neticesinde doğrulandı. Literatür incelemesi sonucu oluşturulan hipotezler yapısal eşitlik modeli LISREL programı aracılığıyla sınandı ve bazı boyutlar arasında doğrudan ilişkiler saptandı.

Demografik değişkenler ile ilgili afet risk algısı ölçeği çerçevesinde cinsiyet, medeni durum, yaşanan şehir, değişkenleri bağımsız örneklem T testi aracılığıyla incelendi. Yaş, gelir durumu, afet yaşanmışlığı değişkenleri ANOVA testi aracılığıyla incelendi. Eğitim durumu verileri, okuryazar ve lisansüstü gruplarının diğer gruplara nazaran az sayıda olmaları neticesinde herhangi bir analize tabi tutulmadı. Ayrıca

demografik veriler, kültür değişkeni açısından incelendi, belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutları yaşanan şehir açısından bağımsız örneklem T testine tabi tutuldu.

Kültür ölçeği değişkenlerinin sadece yaşanan şehir açısından ele alınması, çalışma evrenine alınan şehir kriterlerinden biri kolektivizm boyutu olduğu için hem kolektivizm açısından hem de belirsizlikten kaçınma boyutu açısından hipotezler test edildi. Çalışmaya katılanların afet risk algısı puanları 3,82 olarak bulundu. Bu değer ankete katılanların risk algısının ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir. Risk algısının boyutlarından tehdit faktörü ortalama 3,86 olarak bulundu. Bu değer bireylerin, yaşadıkları çevrede afet/afetleri bir tehdit olarak algılayanların daha yüksek oranda olduğu anlamına gelmektedir. Çalışmaya katılan kişilerin afet risk algısı kadercilik boyutu ortalaması 3,16 olarak bulundu. Bu değer, her ne kadar ortalamanın biraz üzerindeyse de afete hazırlık, afet risk/zararlarının azaltılması ve afet bilinci açısından, bu değer düşük olması beklenebilir. Afet risk algısı kontrol edebilirlik boyutu ortalama puanı 4,11 olarak bulundu. Bu değer, afete katılanların afet zararlarını alınacak önlemlerle ortadan kaldırılabileceğini ya da azaltılabileceğini, doğa ya da insan kaynaklı olayların afete dönüşmeden kontrol altına alınabileceği düşüncesinin ağır bastığı anlamına gelmektedir. Afet risk algısı endişe boyutu ortalama puanı 3,82 olarak bulundu. Bu değer, katılımcıların yaşadıkları yerde olası bir afette kendileri ve çevresindekiler için afetlere karşı kaygı düzeyinin ortalamanın üzerinde olduğu anlamına gelmektedir.

Çalışma modeli ile ilgili, kültür ölçeğinin belirsizlikten kaçınma boyutunun, afet risk algısı boyutları tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilişkisi vardır şeklinde hipotezler sınandı. Belirsizlikten kaçınma boyutunun, afet risk algısı boyutlarından endişe boyutu ile (0,12 değeri ve pozitif yönde), kontrol edebilirlik boyutu ile (0,15 değeri ve pozitif yönde) ilişkisi tespit edildi. Tehdit ve kadercilik boyutları arasında ilişki tespit edilmedi. Bu sonuç çerçevesinden bakıldığında belirsizlikten kaçınma seviyesi arttıkça endişe ve kontrol edebilirlik seviyeleri artmaktadır.

Bu hipotezler ile bağlantılı olabilecek literatür incelendiğinde; Matanggaran (2017), Endonezya’da yapmış olduğu çalışmada, kültürün belirsizlikten kaçınma boyutunun, iklim değişikliği risk algısı ile pozitif yönde ilişki bulmuştur. Kim vd. (2016), tarafından turistlerin seyahat risk algısı ile ilgili yaptıkları çalışmada orta ve

yüksek belirsizlikten kaçınma puanına sahip olan kişilerin düşük belirsizlikten kaçınma puanına sahip olan kişilere göre daha yüksek risk algısına sahip oldukları bulunmuştur. Habibnezhad ve Esmaeili (2016), tarafından bireysel kültürel değerlerin inşaat işçilerinin risk algısına etkisi ile ilgili çalışmalarında, belirsizlikten kaçınma boyutu daha yüksek olan kişilerin tıbbi vaka yaralanmalarına yol açabilecek kazalar hakkında daha yüksek risk algısına sahip oldukları bulunmuştur.

Çalışmaya katılan kişilerin belirsizlikten kaçınma boyutu ortalama puanı 4,13 olarak bulundu. Bu değer katılımcıların, belirsizlik belirsizlikten kaçınma ortalamalarının yüksek seviyede olduğunu göstermektedir.

Çalışma modelinde, kültür ölçeğinin kolektivizm boyutunun afet risk algısı boyutları tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilişkisi olduğu yönünde hipotezler sınandı. Kolektivizm boyutunun, afet risk algısı boyutları ile doğrudan ve aracı olarak bir ilişkisi tespit edilmedi.

Matanggaran (2017), Endonezya'da yapmış olduğu çalışmasında, iklim değişikliği risk algısını, kültürün kolektivizm boyutu ile pozitif yönde ilişki bulmuştur. Bu hipotezler ile ilişkili olabilecek başka bir çalışmada; Habibnezhad ve Esmaeili (2016), tarafından bireysel kültürel değerlerin inşaat işçilerinin risk algısına etkisi ile ilgili çalışmalarında, kolektivizm boyutu daha yüksek olan kişilerin tıbbi vaka yaralanmalarına yol açabilecek kazalar hakkında daha yüksek risk algısına sahip oldukları bulunmuştur. Çalışmaya katılan kişilerin kolektivizm boyutu ortalamaları 3,80 olarak bulundu. Bu değer katılımcıların kolektivist eğilimli olduklarını göstermektedir.

Çalışma modelinde, kişilik ölçeğinin dışadönüklük boyutunun afet risk algısı boyutları tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilişkisi olduğu yönünde hipotezler sınandı. Kişiliğin dışadönüklük boyutu ile afet risk algısının tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik boyutları arasında ilişki tespit edilmedi. Dışadönüklük ve risk algısı boyutları arasındaki ilişki ile ilgili hipotezler reddedildi.

Bu konuda yapılan literatür incelemesinde; Oehler ve Wedlich (2018), çalışmasında dışadönüklük boyutunun bireylerin risk tutumunu etkilediğini, daha fazla dışa dönük bireylerin daha az dışa dönük bireylere göre daha az riskten kaçındığını bulmuştur. Wang vd. (2016) çalışmasında dışadönüklüğün risk eğilimi ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu, risk eğiliminin de risk algısını olumsuz yönde etkilediğini bulmuştur. Man ve Chan (2018) yaptıkları çalışmada dışadönüklüğün risk algısını

negatif yönde etkilediğini bulmuştur. Çalışmaya katılan kişilerin dışadönüklük boyutu ortalama puanları 3,56 olarak bulundu. Bu değer katılanların içe dönüklükten ziyade dışadönük yapıda olduklarını göstermektedir.

Çalışma modelinde, kişilik ölçeğinin uyumluluk boyutunun afet risk algısı boyutları tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilişkisi olduğu yönünde hipotezler sınandı. “Uyumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır,” hipotezi kabul edildi. Yönü pozitif ve değeri de 0,59 (R^2) olarak bulundu. Uyumluluk seviyesi arttıkça algılanan tehdit de artmaktadır. Uyumluluk boyutu ile endişe boyutu arasında ilişki vardır, hipotezi kabul edildi. Yönü pozitif ve değeri de 0,35 olarak bulundu. Bu değer, uyumluluk arttıkça endişenin de arttığını göstermektedir. Uyumluluk boyutu ile kontrol edebilirlik boyutu arasında ilişki vardır, hipotezi kabul edildi. Yönü pozitif ve değeri de 0,60 olarak bulundu. Bu değer, uyumluluk yönü baskın olan bireylerin, alınacak önlemler sayesinde, afetlerin kontrol edilebileceği ya da afet zararlarının azaltılabileceği düşüncesinin arttığını göstermektedir. Uyumluluk boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır, hipotezi kabul edildi. Yönü pozitif ve değeri de 0,29 olarak bulundu. Bu değer, uyumluluk boyutuna sahip bireylerin afetler konusunda kaderci bir anlayışa sahip olduklarını da göstermektedir.

Bu hipotezler çerçevesinde literatür incelendiğinde; Fang ve Yu (2015), iklim değişikliği risk algısı ile ilgili çalışmalarında, uyumluluk boyutunun çevresel davranış ve çevresel özellikler ile pozitif bir korelasyon gösterdiğini bulmuş, bireylerin risk algısı, iklim değişikliği ile ilgili olarak çevresel değerlerini, çevresel tutumlarını ve çevresel davranışlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. Bu bağlamda uyumluluk boyutu ile iklim değişikliği risk algısı arasında pozitif bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Jozi vd.(2018), çalışmalarında risk algısı ile uyumluluk arasında pozitif anlamlı ilişki bulmuşlardır. Fyhri ve Backer-Grøndahl (2012), taşımacılıkta kişilik ve risk algısı çalışmasında uyumluluk boyutunun risk algısı ile arasında olumsuz ilişkili bulmuştur.

Çalışmamıza katılan kişilerin uyumluluk boyutu ortalama puanları 3,76 olarak bulundu. Bu değerde, katılımcıların ortalamanın üzerinde uyumluluk eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır. Kişilik ölçeğinin uyumluluk boyutu afet risk algısının dört boyutu ile de pozitif yönde ilişkili bulundu.

Çalışma modelinde, kişilik ölçeğinin sorumluluk boyutunun, afet risk algısı boyutları olan tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilgili ilişkili olduğu yönünde hipotezler sınandı. Sorumluluk boyutu ile tehdit boyutu arasında ilişki vardır, hipotezi kabul edildi. Yönü negatif ve değeri de -0,20 olarak bulundu. Bu değer, sorumluluk puanı arttıkça tehdit algısının azaldığını göstermektedir. Yani sorumluluk sahibi bireyler, tedbirli davranarak tehdit algısını azaltmaktadırlar. Sorumluluk boyutu ile endişe, kadercilik ve kontrol edebilirlik boyutları arasında ilişki bulunmadı.

Bu hipotezler çerçevesinde yapılan literatür incelemesinde; Jozi vd. (2018), çalışmalarında risk algısı ile sorumluluk arasında pozitif anlamlı ilişki bulmuşlardır. Man ve Chan (2018) de çalışmalarında risk algısı ile sorumluluk boyutu arasında pozitif yönde ilişki bulmuşlardır. Wang vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada risk eğilimi ile sorumluluk arasında negatif ilişki olduğunu bulmuştur.

Çalışmaya katılan kişilerin kişilik ölçeği sorumluluk boyutu ortalama puanları 3,77 olarak bulundu. Bu değer, katılımcıların sorumluluk düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir.

Çalışma modelinde, kişilik ölçeğinin yeniliğe açıklık boyutunun, afet risk algısı boyutları tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik ile ilişkisi olduğu yönünde hipotezler sınandı. Yeniliğe açıklık boyutu ile kadercilik boyutu arasında ilişki vardır, hipotezi kabul edildi. Yönü negatif ve değeri de -0,22 olarak bulundu. Yeniliğe açık bireyler, merak eden, macerayı seven yapıda oldukları için kaderci yaklaşımdan uzak olmaları beklenebilir. Bu değer, bireylerin yeniliğe açıklık puanı arttıkça, afetler konusunda kadercilik algılarının azaldığını göstermektedir. Yeniliğe açıklık boyutunun, afet risk algısının tehdit, endişe ve kontrol edebilirlik boyutları arasında ilişkisi tespit edilmedi ve bu hipotezler reddedildi.

Bu hipotezler çerçevesinde yapılan literatür incelemesinde; Fang ve Yu (2015), çalışmalarında iklim değişikliği risk algısı ile yeniliğe açıklık boyutu arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuştur. Wang vd. (2016) yeniliğe açıklık boyutu ile risk eğilimi arasında bir ilişki bulamamışlardır. Man ve Chan (2018), çalışmalarında yeniliğe açıklık boyutunun risk algısını negatif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.

Çalışmaya katılan kişilerin yeniliğe açıklık boyutu ortalama puanları 3,62 bulundu. Bu değer katılımcıların yeniliğe açıklık eğilimlerinin ortalama üzerinde olduğunu göstermektedir.

Demografik bilgilere göre, değişkenler açısından afet risk algısı ölçeği ile kültür ölçeğinin de belirsizlikten kaçınma ve kolektivizm boyutları açısından literatür araştırması neticesinde öne sürülen hipotezler;

“Afet risk algısı, cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi, çalışma kapsamında yapılan bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre, afet risk algısının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak aralarında anlamlı farklılık olmadığı bulundu ve H25 hipotezi reddedildi.

Yavuz ve Yüce (2017), Acil yardım ve afet yönetimi bölümü öğrencilerine yaptığı çalışmada, nükleer risk algısı hakkında, kadınların risk algılarının erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu bulmuştur. Özdemir (2018), Kocaeli ilinde yaptığı çalışmada, afet risk algısının cinsiyet grupları açısından aralarında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Bu hipotez ile ilgili bulgularımız, Özdemir (2018)’in bulgularıyla paralellik göstermektedir.

“Afet risk algısı, medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi ile ilgili, çalışma kapsamında bağımsız örneklem T testi sonucunda, afet risk algısının medeni durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulundu ve H26 hipotezi reddedildi.

“Afet risk algısı, bireylerin yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi, ANOVA testi neticesinde yaş grupları değişkeni açısından sig. değeri 0,013 olarak anlamlı bulundu ve H27 hipotezi kabul edildi. 39-45 yaş grubundaki kişilerin 25-31 ve 32-38 yaş grupları arasında afet risk algısı bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlendi. Yaş gruplarının ortalamalarına bakıldığında 39-45 yaş grubunun ortalaması 3,98 olarak bulundu. 25-31 yaş grubunun ortalaması 3,78 olarak, 25-31 yaş grubu ortalaması ise 3,77 olarak bulundu. 39-45 yaş grubundakilerin afet risk algılarının, bu iki yaş grubuna göre daha yüksek olduğu belirlendi. Bu hipotez ile ilgili literatür incelendiğinde; Tian vd. (2014) Çin’de deprem risk algısı ile ilgili yaptıkları çalışmada, gençlerin daha düşük risk algısına sahip olduklarını tespit etmiştir. Özdemir (2018), çalışmasında risk algısı ile yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar tespit etmemiştir.

“Afet risk algısı, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi ile ilgili olarak, çalışma kapsamında yapılan bağımsız örneklem T testi yapıldı. Yaşanan şehre göre Muğla ve Van illeri arasında afet risk algısı açısından istatistiksel

olarak anlamlı farklılık bulundu ($\text{sig.}=0,000<0.005$) ve H28 hipotezi kabul edildi. Muğla ilinin afet risk algısı ortalaması 3,67 olarak, Van ilinin afet risk algısı ise 3,97 olarak bulundu. Her iki ilin afet risk algısı ortalama üzerinde gerçekleşmesine rağmen, Van ilinin afet risk algısı daha yüksek çıktı. Bu değerler afet yaşanmışlığının risk algısına doğrudan etkisini göstermektedir.

“Afet risk algısı, afet yaşanmışlığına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi ile ilgili olarak afet risk algısının, afet yaşanmışlık değişkeni açısından ANOVA testi incelendiğinde, sig. değeri 0,000 olarak anlamlı bulundu ve H29 hipotezi kabul edildi. Afet risk algısının afet yaşanmışlık sayılarına göre ANOVA testi incelendiğinde, hiç afet yaşamayanlar (ort. 3,74) ile iki kez afet yaşayanlar (ort. 3,92) arasında sig.=0,014 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ve iki kez afet yaşayanların ortalaması hiç afet yaşamayanlara göre afet risk algısının daha yüksek olduğu tespit edildi. Hiç afet yaşamayanlar (ort. 3,74) ile üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) arasında sig.=0,000 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ve üç kez afet yaşayanların hiç afet yaşamayanlara göre afet risk algısının daha yüksek olduğu tespit edildi. Hiç afet yaşamayanlar (ort. 3,74) ile dört ve üstü (ort.4,05) afet yaşayanlar arasında sig.=0,024 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu ve dört ve üstünde afet yaşayanların afet risk algısının, hiç afet yaşamayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edildi. Bir kez afet yaşayanlar (ort. 3,76) ile iki kez afet yaşayanlar (ort. 3,92) arasında sig.=0,030 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulundu ve iki kez afet yaşayanların afet risk algısı ortalamasının bir kez afet yaşayanlara nazaran daha yüksek olduğu tespit edildi. Bir kez afet yaşayanlar (ort. 3,76) ile üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) arasında sig.=0,000 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ve üç kez afet yaşayanların afet risk algısı ortalamasının bir kez afet yaşayanlara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edildi. Bir kez afet yaşayanlar (ort. 3,76) ile 4 ve üstü (ort. 4,05) afet yaşayanlar arasında istatistiksel olarak sig.=0,040 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ve dört ve daha fazla afet yaşayanların afet risk algısı ortalamasının bir kez afet yaşayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edildi. İki kez afet yaşayanlar (ort.3,92) ile üç kez afet yaşayanlar (ort. 4,15) arasında sig.=0,030 değeri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu ve üç kez afet yaşayanların afet risk algısı ortalamalarının iki kez afet yaşayanlara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edildi.

Bu hipotez ile ilgili literatür incelendiğinde; Chaturvedi ve Dutt (2015), çalışmalarında daha önceki deneyim ve duyguların heyelan risk algısını etkilediğini bulmuştur. Özdemir (2018), çalışmasında bireylerin risk algısı düzeylerinin, afet yaşanmışlık durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur. Çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edildi ve afet risk algısının, afet yaşanmışlığı ile arasında anlamlı farklılıklar bulundu.

“Afet Risk Algısı, gelir durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi ANOVA testi aracılığıyla incelendi ve $\text{sig.}=0,332$ olarak bulundu. H30 Hipotezi değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığından dolayı reddedildi. Bu hipotez çerçevesinde yapılan literatür incelemesinde; Tian vd. (2014), çalışmasında, gelir ve risk algısı arasındaki negatif korelasyon tespit etmiştir. Yoksul bireylerin daha yüksek risk algısına sahip oldukları sonucunu elde etmiştir.

Çalışma evreni olarak alınan Muğla ve Van illeri hakkında kültürel bağlamda farklılık olup olmadığını ölçmek amacıyla, çalışmada kullanılan kültür ölçeği boyutları da incelendi.

“Belirsizlikten kaçınma düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır” hipotezi demografik bulgularla yapılan bağımsız örneklem T testi sonuçlarına göre, belirsizlikten kaçınma boyutunun, yaşanan şehir açısından istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($\text{sig.}=0,046$) bulundu ve H31 hipotezi kabul edildi. Muğla ilinin belirsizlikten kaçınma düzeyi ortalaması 4,18 olarak, Van ilinin ise 4,08 olarak bulundu. Aslında her iki ilin belirsizlikten kaçınma ortalamaları yüksek görünse de iki il için yapılan karşılaştırmada, Muğla ilinin belirsizlikten kaçınma düzeyinin daha yüksek olduğu anlaşıldı. Hofstede (1980), Türkiye’de yaptığı çalışmada belirsizlikten kaçınma puanı 100 puan üzerinden 85 olarak bulmuştur. Hofstede’nin çalışmasında Türkiye’nin belirsizlikten kaçınma düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de yapılan başka bir çalışmada; Akdeniz ve Aytemiz-Seymen (2012)’nin İstanbul’daki çok uluslu otellerde çalışanlar üzerine yaptıkları çalışmada, belirsizlikten kaçınma düzeyi ortalamasının altında bulunmuştur. Çalışmamızda elde edilen belirsizlikten kaçınma boyutu ile ilgili bulgular, Hofstede (1980)’nin bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Muğla ve Van illeri için kültürel kıyaslama yapmak için kolektivizm boyutu açısından veriler incelendi. “Kolektivizm düzeyi, yaşanan şehre göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır”, hipotezi demografik bulgularla yapılan bağımsız örneklem T

testi sonuçlarına göre, kolektivizm boyutunun yaşanılan şehir açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($\text{sig.}=0,082$) ve H32 hipotezi reddedildi. Muğla ilinin kolektivizm boyutu ortalaması 3,75 olarak, Van ilinin ise 3,84 olarak kolektivizm puanları ortalamanın üzerinde bulundu. Her ne kadar iki il arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmasa da Van ilinin kolektivizm ortalaması Muğla iline nazaran daha yüksek çıktı.

Marcus vd. (2019), tarafından Türkiye'nin 81 ilinde yaptıkları Bireycilik-Toplulukçuluk çalışması yapılmıştır. Toplulukçuluk indeksine ilişkin 0-100 puan aralığını belirlemişler ve 0-20 puan aralığında olan illeri en bireyci, 81-100 arasında puana sahip illeri ise en toplulukçu iller olarak kategoriye ayırmışlardır. Van ili 81 puan ile en toplulukçu 6. il olarak bulunmuş, Muğla ilinin ise toplulukçuluk puanı 5 ve toplulukçuluk sıralaması 78. olarak bulunmuş ve diğer bir deyişle en bireyci iller sıralamasında 4. sırada yer almıştır.

Hofstede (1980), Türkiye'de yaptığı çalışmada, bireycilik boyutu bağlamında Türkiye 37 puan almış ve bireyciliği düşük, kolektivizm boyutu ise ortalamanın üzerinde bulunmuştur. Göregenli (1995), tarafından yapılan çalışmada Türk kültürünün belirleyici bir şekilde bireyci veya toplulukçu yönelimlerinin olmadığı bulunmuştur.

Çalışmadan elde edilen neticeler, Hofstede (1980)'nin sonuçları gibi ortalamanın üzerinde kolektivist eğilim söz konusudur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Afet risk algısının kültür ve kişilikle ilişkisini inceleyen bu çalışma kapsamında, öncelikle literatürde kapsamlı bir afet risk algısı ölçüm aracı olmadığı görüldü ve bu doğrultuda bilimsel yöntemler izlenerek bir ölçek geliştirildi. Tehdit, kadercilik, kontrol edebilirlik ve endişe adlı dört boyut ve 21 maddeden oluşan afet risk algısı ölçeğinin afet yönetimi alanındaki bilimsel çalışmalara ve literatürdeki genel bir afet risk algısı ölçeği ile ilgili boşluğu doldurması ve alana katkı sağlaması öngörülmektedir. Konu ile ilgili araştırma yapmak isteyenler için ilgili ölçek Ek-2.'de sunulmuştur.

Çalışma kapsamında literatür incelemesi sonucunda, afet risk algısının alt boyutlarının bağımlı değişken olduğu, kültür ve kişiliğin de alt boyutlarının bağımsız değişken olduğu teorik çalışma modeli oluşturuldu. Oluşturulan bu model yapısal eşitlik programında test edilerek ve faktörler arasındaki ilişkiler belirlenerek sonuçlar elde edildi. İlgili sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- Belirsizlikten Kaçınma ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Belirsizlikten kaçınmayla, afet risk algısı ölçeğinin endişe ve kontrol edebilirlik boyutları arasında pozitif yönlü ilişki tespit edildi. Belirsizlik yaşayan bireyler kaygı, endişe duyar, kendini tehdit altında hisseder ve huzursuzluk yaşarlar (Erkenekli, 2013; Doğan, 2007'den aktaran, Uzuntarla vd., 2016: 208). Bu açıklama çerçevesinden bakıldığında belirsizlikten kaçınma seviyesi arttıkça bireylerin afetler hakkında endişe seviyeleri ve afetlerin alınacak tedbirlerle kontrol edilebileceği düşüncesi de beklenildiği gibi artmaktadır. Kadercilik bir bakıma belirsizlik olduğu için bu boyutla negatif yönlü ilişkili olması da beklenebilirdi ancak ilişki tespit edilmedi. Aynı zamanda tehdit ile de doğru orantılı ilişki beklenirdi ancak ilişki tespit edilmedi. Çalışmaya katılan kişilerin belirsizlikten kaçınma ortalama puanı değerlendirildiğinde, belirsizlikten kaçınma düzeylerinin yüksek oranda olduğu söylenebilir.

- Kolektivizm ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Literatür çerçevesinde kolektivizm boyutunun afet risk algısı boyutları ile ilişkili olabileceği öngörüldü. Ancak çalışmamız kapsamında herhangi bir ilişki tespit

edilmedi. Çalışmaya katılan kişilerin kolektivizm boyutu ortalamaları yüksek oranda bulundu. Bu değer, katılımcıların kolektivist eğilimli olduklarını göstermektedir. Kolektivist bireylerin hem kendileri için hem de bağlı bulundukları grup ya da toplum için afetler konusunda risk algılarının yüksek olması beklenebilir, ancak çalışmada aralarında herhangi bir ilişki tespit edilmedi.

- Dışadönüklük ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Çalışma modeli çerçevesinde yapılan incelemede kişiliğin dışadönüklük boyutu ile afet risk algısı boyutları arasında ilişki tespit edilmedi. Çalışmaya katılan kişilerin dışadönüklük boyutu puanları ortalama üzerinde olarak bulundu. Bu değer, çalışmaya katılanların içe dönüklükten ziyade dışadönük yapıda olduklarını göstermektedir. Her ne kadar dışadönük bireylerin özellikleri gereği risk algısı arasında ilişki beklense de, bu çalışmada risk algısı boyutları arasında herhangi bir ilişki tespit edilmedi.

- Uyumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Uyumluluk ile afet risk algısının tüm boyutları arasında pozitif yönde ilişkili bulundu. Uyumluluk derecesi arttıkça afetler hakkında algılanan tehdit, endişe, kontrol edebilirlik ve kadercilik artmaktadır. Uyumluluk tanımı çerçevesinde düşünüldüğünde bu boyutun beklenildiği gibi afet risk algısı ile arasında ilişkiler bulunmuştur. Çalışmaya katılan kişilerin uyumluluk boyutu ortalama puanları değerlendirildiğinde, katılımcıların ortalamanın üzerinde uyumluluk eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

- Sorumluluk ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Sorumluluk ile afet risk algısı boyutlarından kadercilik arasında negatif yönde ilişki tespit edildi. Bu sonuca göre, sorumluluk puanı arttıkça tehdit algısının azaldığını göstermektedir. Yani sorumluluk sahibi bireyler, tedbirli davranarak tehdit algısını azaltmaktadırlar. Sorumluluk özellikleri çerçevesinde düşünüldüğünde, sorumlu bireylerin kontrol edebilirlik boyutu ile de ilişkili olması beklenebilirdi. Diğer boyutlar ile herhangi bir ilişki tespit edilmedi. Çalışmaya katılan kişilerin sorumluluk boyutu ortalama puanları değerlendirildiğinde, katılımcıların sorumluluk düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir.

- Yeniliğe Açıklık ile Afet Risk Algısı Boyutları Arasındaki İlişki:

Yeniliğe açıklık ile kadercilik boyutu arasında negatif yönlü ilişki tespit edildi. Yeniliğe açık bireyler merak eden, macerayı seven yapıda oldukları için kaderci yaklaşımdan uzak olmaları beklenebilir. Bu sonuç, bireylerin yeniliğe açıklık puanı

arttıkça, afetler konusunda kadercilik algılarının azaldığını göstermektedir. Yeniliğe açıklık boyutuyla afet risk algısının diğer boyutları arasında ilişki tespit edilmedi. Çalışmaya katılan kişilerin yeniliğe açıklık boyutu ortalama puanları değerlendirildiğinde, katılımcıların yeniliğe açıklık eğilimlerinin ortalama üzerinde olduğunu göstermektedir.

- Demografik değişkenler ile Afet Risk Algısı Arasındaki İlişkiler:

Medeni durum, cinsiyet ve gelir durumu değişkenleri ile afet risk algısı toplam puanı üzerinden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmedi. Eğitim durumu ise gruplar arasındaki büyük farklılıklardan dolayı analize tabi tutulmadı.

Afet risk algısının yaş grupları değişkenleri açısından incelendiğinde, 39-45 yaş grubundaki kişilerin 25-31 ve 32-38 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlendi. Elde edilen bu sonuca göre bireylerin yaş olarak olgunlaşmaları, kendilerinin yanı sıra eş ve çocuklarını düşünmeleri, onları afetler konusunda daha duyarlı hale getirmiş olabilir.

Afet risk algısı yaşanan şehir değişkeni açısından incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulundu. Van ilinin Muğla iline kıyasla daha fazla afet risk algısına sahip olduğu görüldü. Her iki ilin afet risk algısı ortalama üzerinde gerçekleşmesine rağmen, Van ilinin afet risk algısı daha yüksek çıktı. Bu ilde 2011 yılında meydana gelen yıkıcı deprem neticesinde meydana gelen afet, çevre illerde daha sonraki dönemlerde yaşanan depremler, Bahçesaray ilçesinde anket çalışmasının yapılacağı döneme yakın tarihte meydana gelen çığ afetleri, afet risk algısı ortalamasının daha yüksek çıkmasını sağlamış olabilir. Benzer şekilde Muğla ilinde de risk algısının yüksek çıkması Muğla'da ve çevresinde yakın zamanda meydana gelen çeşitli büyüklüklerdeki depremler etkili olabilir. Her iki il için risk algısı puanlarının ortalamasının üzerinde olması, Türkiye'de meydana gelen çeşitli afetlerin yazılı ve görsel medyada sık sık yer bulması, bireylerin her iki il için afet risk algılarının yüksek çıkmasını sağlamış olabilir.

Afet risk algısının afet yaşanmışlık değişkeni açısından incelendiğinde, istatistiksel anlamlı farklılıklar tespit edildi. Hiç afet yaşamayanların, iki, üç, dört ve üzeri afet yaşayanlara göre daha düşük afet risk algısı tespit edildi. Bir kez afet yaşayanların, iki, üç, dört ve üstü sayıda afet yaşayanlara göre daha düşük afet risk algısına sahip oldukları tespit edildi. İki kez afet yaşayanların da, üç kez afet

yaşayanlara kıyasla daha az afet risk algısına sahip oldukları tespit edildi. Elde edilen sonuçlara göre, genel itibarıyla afet yaşanmışlığı arttıkça bireylerin afet risk algıları da artmaktadır. Hiç afet yaşamayanların da afet yaşayanlara göre afet risk algılarının düşük olması beklenen bir sonuçtur.

Kültür ölçeği boyutları açısından incelendiğinde, belirsizlikten kaçınma boyutu ile yaşanan şehir değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edildi. Her iki ilin ortalamaları yüksek olmasına rağmen istatistiksel açıdan Muğla ili ön plana çıkmıştır. Kolektivizm açısından değerlendirildiğinde her iki ilin de kolektivizm puanı yüksek bulundu. Van ili beklendiği gibi daha kolektivist puana sahip olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadı.

Öneriler

Çalışmadan elde edilen dikkat çeken sonuçlardan biri afet risk algısının afet yaşanmışlığına göre farklılık gösterdiği, diğeri de Van ilinin Muğla iline kıyasla risk algısının daha yüksek olduğu şeklinde bulundu. Bu sonuç göz önüne alındığında bireylerin risk algılarına afet yaşanmışlığın etki ettiği görülmektedir. Deprem simülasyonları gibi faaliyetler bu konuda bireylere afet yaşanmışlık hissi verip, bireylerin risk algılarına olumlu etki yapabilir. İllerde AFAD'ın koordinasyonunda afet sergileri açılıp, yaşanan afetlerin görselleri anasınıfı çağından itibaren tüm bireylere belirli program dahilinde gezdirilip, bireylerin afet risk algıları artırılabilir. Türkiye, afet risklerinin yüksek olduğu ülkelerden biri olduğu için bireylerin eğitim, seminer, yazılı, sosyal ve görsel medya (kamu spotları gibi) aracılığıyla risk algıları artırılabilir.

Bu çalışma ile afet yöneticilerine bölgelerdeki afet bilinci eğitimleri, afet gönüllüğü çalışmaları, toplum tabanlı afet projeleri gibi çalışmalarda veri sağlayabilir. Ayrıca bu çalışmalar kültür ve kişilik özellikleri de dikkate alınarak yapılabilir. Geliştirilen ölçek aracılığıyla yönetim kademesinde olan kişilerin, farklı illerde yaşayan sıradan vatandaşların, kurum ve kuruluşlarda çalışan kişilerin, daha alt yaş grubundaki bireylerin afet risk algılarını ölçmek mümkün olabilir.

Geliştirilen afet risk algısı ölçeğiyle farklı çalışmalarda, cinsiyet, medeni durum, gelir durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı araştırılabilir. Geliştirilen afet risk algısı ölçeği ile diğer kültür ve kişilik kuramları aracılığıyla afet risk algısının, kültür ve kişilik ile ilişkileri incelenebilir. Geliştirilen

ölçek aracılığıyla risk algısının risk yönetimine katkısı yani risk ve zarar azaltma ile hazırlık arasındaki ilişkiler incelenebilir. Kişilik yapılarına göre bireylerin afet anındaki davranışları ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adelekan, I. O. ve Asiyambi, A. P. (2016). Flood risk perception in flood-affected communities in Lagos, Nigeria. *Nat Hazards*, 80, 445–469. DOI 10.1007/s11069-015-1977-2.
- AFAD. (2014). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. 22 Eylül 2019 tarihinde, <https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3495/xfiles/sozluk.pdf> adresinden erişildi.
- AFAD. (2017). 21 Temmuz 2017 Muğla Bodrum açıkları depremi ön değerlendirme raporu. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı, Ankara. 06 Haziran 2020 tarihinde, <https://deprem.afad.gov.tr/downloadDocument?id=1558> adresinden erişildi.
- AFAD. (2020a). 01 Nisan 2020 tarihinde, <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=37> adresinden erişildi.
- AFAD. (2020b). 01 Nisan 2020 tarihinde, <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=61> adresinden erişildi.
- AFAD (2020c). 01 Nisan 2020 tarihinde, <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=41> adresinden erişildi.
- AFAD, Deprem. (2020d). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) depremi raporu. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı. 06 Haziran 2020 tarihinde, <https://deprem.afad.gov.tr/downloadDocument?id=1831> adresinden erişildi.
- AFAD. (2012). 2013 – 2017 Stratejik planı. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara. 05 Mart 2020 tarihinde, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/9hMGG+afadsp2013-2017.pdf> adresinden erişildi.
- AFAD. (2018). Türkiye’de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet istatistikleri. 8 Mayıs 2019 tarihinde https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/Turkiye_de_Afetler.pdf adresinden erişildi.

- Af WÅhlberg, A. E. (2001). The theoretical features of some current approaches to risk perception. *Journal of risk research*, 4(3), 237-250.
- Ağçoban, S. (2018). İmam hatip liselerinde okutulan ders kitaplarının bireycilik ve kolektivizm açısından incelenmesi. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 2(1), 53-83. <https://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.1.0104>.
- Ainuddin, S., Routray, J. K. ve Ainuddin, S. (2014). People's risk perception in earthquake prone Quetta city of Baluchistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 7, 165–175. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijdr.2013.10.006>.
- Akdeniz, D. ve Aytemiz Seymen, O. (2012). Diagnosing national and organizational culture differences: A research in hotel enterprises. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 198-217.
- Akın, D. (2017). Modern afet yönetiminin doğuşu: 1755 Lizbon Depremi. Önder, Ö. ve Yaman, M. (Der.), *Afet Yönetimi içinde* (ss.87-109). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Albayrak, A. ve Akdömbek Atan, B. (2019). Hükümlülerde kader ve kadercilik. *Kader*, 17(1), 124-152. Doi: 10.18317/kaderdergi. 544062.
- Alcántara-Ayala, I. ve Moreno, A. R. (2016). Landslide risk perception and communication for disaster risk management in mountain areas of developing countries: a Mexican foretaste. *J. Mt. Sci.* 13(12), 2079-2093. Doi: 10.1007/s11629-015-3823-0.
- Alparslan, A. M., Yastıoğlu, S. ve Taş, M. A. (2018). Ulusal kültür özelliklerinin ülkelerin inovasyon düzeylerine etkisi üzerine bir analiz. *Ege Akademik Bakış*, 18(3), 469 -481. Doi: 10.21121/eab.2018341149.
- Alshehri, S. A., Rezgui, Y. ve Li , H. (2013). Public perception of the risk of disasters in a developing economy: the case of Saudi Arabia. *Nat Hazards*, 65, 1813–1830. Doi: 10.1007/s11069-012-0445-5.
- Altay, H. (2004). Güç mesafesi, erkeklik-dişilik ve belirsizlikten kaçınma özellikleri ile başarı arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 9(1), 301-321.
- Anılan, T., ve Yuksek, O. (2017). Perception of flood risk and mitigation: Survey results from the eastern black sea basin, Turkey. *Natural Hazards Review*, 18(2), 05016006.

- Arca, D. (2012). Afet yönetiminde coğrafi bilgi sistemi ve uzaktan algılama. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2 (2), 53-61.
- Ardaya, A. B., Evers, M. ve Ribbe, L. (2017). What influences disaster risk perception? Intervention measures, flood and landslide risk perception of the population living in flood risk areas in Rio de Janeiro state, Brazil. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 25, 227-237. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.09.006>
- Armaş, I. (2008). Social vulnerability and seismic risk perception. Case study: The historic center of the Bucharest Municipality/Romania. *Nat. Hazards*, 47, 397-410. Doi: 10.1007/s11069-008-9229-3
- Armaş, I., ve Avram, E. (2008). Patterns and trends in the perception of seismic risk. Case study: Bucharest Municipality/Romania. *Natural Hazards*, 44, 147-161. Doi: 10.1007/s11069-007-9147-9.
- Arshad, I. ve Ibrahim, Y. (2019). Uncertainty avoidance, risk avoidance and perceived risk: A cultural perspective of individual investors. *Hasanuddin Economics and Business Review*, 3(1), 21-33. DOI: 10.26487/hebr.v%vi%i.1836.
- Arslan, E. (2017). Otel işletmelerinde çalışanların kişilik özelliklerinin örgütsel bağlılık ve iş tatmini üzerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ashida, S., Robinson, E. L., Gay, J., Slagel, L. E., ve Ramirez, M. R. (2017). Personal disaster and emergency support networks of older adults in a rural community: Changes after participation in a preparedness program. *Disaster medicine and public health preparedness*, 11(1), 110-119.
- Aven, T. and Renn, O. (2010). Risk management and governance: concepts, guidelines and applications. Heidelberg Dordrecht London New York: Springer
- Bagwell, H. B., Liggin, R., Thompson, T., Lyle, K., Anthony, A., Baltz, M., ve Kuo, D. Z. (2016). Disaster preparedness in families with children with special health care needs. *Clinical pediatrics*, 55(11), 1036-1043.
- Balamir, M. (2007). Afet politikası, risk ve planlama. TMMOB afet sempozyumu, bildiriler kitabı içinde (ss.31-43), 5-7 Aralık 2007 İMO Kongre ve Kültür Merkezi, Ankara.

- Balun, B. (2018). Afet ve acil durum öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken çalışmalar ve yetkilendirme. Çabuk, S. N. ve Çabuk, A. (Der.), Acil durum bilgisi ve yönetimine giriş içinde (ss.120-145). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Başol, G. (2019). Araştırmacılar için istatistik, (1. bs.), Ankara: Pegem Akademi.
- Baytiyeh, H. ve Öcal, A. (2016). High school students' perceptions of earthquake disaster: A comparative study of Lebanon and Turkey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 18, 56–63. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.06.004>.
- Becker, G., Aerts, J.C.J.H. ve Huitema, D. (2014). Influence of flood risk perception and other factors on risk-reducing behaviour: A survey of municipalities along the Rhine. *Journal of Flood Risk Management*, 7, 16–30. Doi: 10.1111/jfr3.12025
- Benet-Martinez, V. ve John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the big five in spanish and english. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729-750.
- Benli, B. (2019). A comparative study among Turkish and American consumers on the relationship between cultural dimensions and the two important outcomes of consumer society: Conspicuous consumption and online compulsive buying behavior. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Berse, K. B. (2015). An ordinal regression approach to understanding earthquake risk perception. 11th Research Symposium on Multi-Hazards around the Pacific Rim, APRU MH2015 PHILIPPINES.
- Bodoque, J. M., Díez-Herrero, A., Amerigo, M., García, J. A. ve Olcina, J. (2019). Enhancing flash flood risk perception and awareness of mitigation actions through risk communication: A pre-post survey design. *Journal of Hydrology*, 568, 769–779. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2018.11.007>.
- Bontempo, R. N., Bottom, W. P. ve Weber, E. U. (1997). Cross-cultural differences in risk perception: a model-based approach. *Risk Analysis*, 17(4), 479-488.
- Boyacı, M. ve Güven, M. (2017). Kişilik ve değerler. Özdemir, S. ve Cemaloğlu, N. (Der.), Örgütsel davranış ve yönetimi içinde (ss.55-78), (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi.

- Bronfman, N. C., Cisternas, P. C., Lopez-Vazquez, E. ve Cifuentes, L. A.. (2016). Trust and risk perception of natural hazards: implications for risk preparedness in Chile. *Nat Hazards*, 81, 307–327. DOI 10.1007/s11069-015-2080-4.
- Brown, P., Daigneault, A. J., Tjernström, E. ve Zou, W. (2018). Natural disasters, social protection, and risk perceptions. *World Development*, 104, 310–325. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.12.002> .
- Bursal, M. (2017). SPSS ile temel veri analizleri, (1. bs). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bursal, M. (2019). SPSS ile temel veri analizleri, (Genişletilmiş 2. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büte, M. (2018). Örgüt kültürü. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi İşletme Lisans Programı, İstanbul. 25 Mayıs 2020 tarihinde http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/isletme_au/orgutkulturu.pdf adresinden erişildi.
- Büyükkaracıoğlu, N. (2016). Türkiye’de yerel yönetimlerde kriz ve afet yönetim çalışmalarının mevzuat açısından değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 195-219.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri, (21. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı, (24. bs). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, H., Aşan Azizoglu, Ö. ve Miski Aydın, E. (2015). Örgütsel davranış, (2. bs). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Carter, W. N. (2008). Disaster management: a disaster manager’s handbook. Philippines: Asian Development Bank.
- Castro, C.- P., Sarmiento, J.-P., Edwards, R., Hoberman, G. ve Wyndham, K. (2017). Disaster risk perception in urban contexts and for people with disabilities: case study on the city of Iquique (Chile). *Nat Hazards*, 86, 411–436. DOI 10.1007/s11069-016-2698-x.
- Chaturvedi, P. ve Dutt, V. (2015). Evaluating the public perceptions of landslide risks in the himalayan mandi town. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society 59th Annual Meeting – 2015*.

- Chauvin, B., Hermand, D. ve Mullet, E. (2007). Risk perception and personality facets. *Risk Analysis*, 27(1), 171-185. DOI: 10.1111/j.1539-6924.2006.00867.x.
- Chilton, J. M., ve Alfred, D. (2017). An evidence-based educational intervention to improve personal emergency preparedness of nursing students. *Nurse educator*, 42(4), 212-216.
- Coppola, D. P. (2007). *Introduction to international disaster management*. Butterworth-Heinemann, Burlington, USA.
- Cordero-Reyes, A. M., Palacios, I., Ramia, D., West, R., Valencia, M., Ramia, N., ve Grunauer, M. (2017). Natural disaster management: experience of an academic institution after a 7.8 magnitude earthquake in Ecuador. *public health*, 144, 134-141.
- Costa, P. T. ve McCrae, R. R. (1992). *Neo PI-R. professional manual*. Odessa, Fl: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Costa, P. T., McCrae, R. R. ve Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness conscientiousness: a revision of the neo personality inventory. *Person. indicid.* Difl 12(9), 887-898.
- Coşkun, R., Altunışık, R. ve Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*, (9. bs). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- CRED CRUNCH. (2016). *Poverty & death: disaster mortality, 1996-2015*. Issue No. 44.
- Cui, F., Liu, Y., Chang, Y., Duan, J. ve Li, J. (2016). An overview of tourism risk perception. *Nat Hazards*, 82, 643–658. DOI 10.1007/s11069-016-2208-1
- Cui, K. ve Han, Z. (2018). Association between disaster experience and quality of life: the mediating role of disaster risk perception. *Quality of Life Research*, 28, 509-513. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11136-018-2011-4>.
- Çetin, N. G. ve Beceren, E. (2007). Lider kişilik: Gandhi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 111-132.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*, (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.

- Dake, K. (1991). Orienting dispositions in the perception of risk: an analysis of contemporary worldviews and cultural biases. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 22, 61-82.
- Deniz, A. ve Erciş, A. (2008). Kişilik özellikleri ile algılanan risk arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 301-330.
- Derin, S. (2019). Analitik psikoloji: Carl Gustav Jung. Gençtanırım-Kurt, D. ve Çetinkaya-Yıldız, E. (Der.), *Kişilik kuramları: gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle içinde* (ss.103-147), (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*, (13. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğruluk, M., Doğan, A., Kalkan, N. ve Korkmaz, M. (2018). Nükleer tehlikeler ve afet yönetimi: Türkiye’de durum değerlendirmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(2), 137-153.
- Douglas, M. (1966). *Purity and Danger: an analysis of concepts of pollution and taboo*. London and New York: Routledge ve Keagan Paul.
- Douglas, M. (1978). *Cultural bias* (No. 35). Royal Anthropological Institute.
- Douglas, M. ve Wildavsky, A. (1982). *Risk and culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Dölek, İ. (2015). Türkiye’de doğal afetler. Akengin, H. ve Dölek, İ. (Der.), *Türkiye fiziki coğrafyası içinde* (ss.291-345), (I. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekşi, A. (2016). Kamu yönetiminde değişimin afet yönetimi uygulama alanına etkileri. *Hastane Öncesi Dergisi*, 1(1), 27-41.
- EM-DAT. (2016). 22 Ağustos 2019 tarihinde, https://www.emdat.be/sites/default/files/adsr_2016.pdf adresinden erişilmiştir.
- EM-DAT. (2019). 15 Aralık 2019 tarihinde, <https://www.emdat.be/classification> adresinden erişilmiştir.
- EM-DAT. (2020a). 3 Nisan 2020 tarihinde, <https://www.public.emdat.be/> adresinden erişilmiştir.
- EM-DAT. (2020b). 24 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.emdat.be/frequently-asked-questions> adresinden erişilmiştir.

- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin afet profili. TMMOB Afet Sempozyumu, Bildiriler Kitabı içinde, (ss.1-14), 5-7 Aralık 2007 İMO Kongre ve Kültür Merkezi, Ankara.
- Ergünay, O. ve Özmen, B. (2013). Afet yönetimi açısından Van depreminden elde edilen dersler. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı 25-27 Eylül 2013 – MKÜ, Hatay.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi, 14(22), 147-164.
- Ersoy, İ. (2014). Kültüriçi bir değerlendirme: Toplumsal normlar ekseninde “müziksel tercih”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(30), 90-100.
- Fang, S. C. ve Yu, T. Y. (2015). A risk perception model of climate change for university students. Journal of Baltic Science Education, 14(3), 339-350.
- Fernandez, G., Tun, A. M., Okazaki, K., Zaw, S. H. ve Kyaw, K. (2018). Factors influencing fire, earthquake, and cyclone risk perception in Yangon, Myanmar. International Journal of Disaster Risk Reduction, 28, 140–149. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.02.028>.
- Field, C. B., Barros, V., Stocker, T. F., ve Dahe, Q. (Der.). (2012). Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation: special report of the intergovernmental panel on climate change. Cambridge University Press.
- Freydoooni, B. 2007. Disaster management ethics. 3 Haziran 2020 tarihinde <https://www.slideserve.com/jalen/disaster-management-ethics> adresinden erişildi.
- Fyhri, A. ve Backer-Grøndahl, A. (2012). Personality and risk perception in transport. Accident Analysis and Prevention, 49, 470– 475, doi:10.1016/j.aap.2012.03.017.
- Ge, Y., Xu, W., Gu, Z.-H., Zhang, Y.-C. ve Chen, L. (2011). Risk perception and hazard mitigation in the Yangtze River Delta region, China. Nat Hazards, 56, 633–648. DOI 10.1007/s11069-010-9579-5.
- Gerdan, S. ve Özdemir, A. (2017). Afet zararlarının azaltılmasında toplum tabanlı gözlemsel mahalle tehlike analizi eğitimi: Kocaeli örneği. Dirençlilik Dergisi, 1(1), 11-19. DOI: 10.32569/resilience.356649.

- Gierlach, E. L. (2008). Risk perceptions of natural disasters and terrorist events among Japanese, Argentinean, and North American mental health professionals. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Psychology, Presented to the Faculty of Pacific Graduate School of Psychology Redwood City, California.
- Gierlach, E., Belsher, B. E. ve Beutler, L. E. (2010). Cross-cultural differences in risk perceptions of disasters. *Risk Analysis*, 30(10), 1539-1549. DOI: 10.1111/j.1539-6924.2010.01451.x.
- Goldberg, L. R. (1999). "A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models." *Personality psychology in Europe*, 7(1), 7-28.
- Goldberg, L. R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist*, 48(1), 26-34.
- Gökçe, O., Özden, Ş. ve Demir, A. (2008). Türkiye’de afetlerin mekansal ve istatistiksel dağılımı afet bilgileri envanteri. T.C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Afet Etüt ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı, Ankara.
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz açısından bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri: bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (35), 1-14.
- Guha-Sapir, D., Vos, F., Below, R., ve Ponserre, S. (2012). Annual disaster statistical review 2011: the numbers and trends. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED).
- Güler, H. H. (2008). Zarar azaltmanın temel ilkeleri. Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. (Der.), Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri içinde (ss.35-50), (1. bs.). JICA Türkiye Ofisi, Yayın No: 2, Ankara.
- Gülnerman, A. G., Tezer, A. ve Göksel, Ç. (2014). Kriz yönetiminde konumsal tabanlı bir iletişim modeli önerisi ve mevcut uygulamalarla karşılaştırılması. 5. Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2014), 14-17 Ekim 2014, İstanbul.
- Güenalp, B. (2017). Dünyada ve ülkemizde nükleer ve radyolojik kazaların tarihçesi. *Nucl Med Semin*, 3, 184-188.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: felsefe-yöntem-analizi, (4. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Habibnezhad, M. ve Esmaeili, B. (2016). The influence of individual cultural values on construction workers' risk perception. 52nd ASC Annual International Conference Proceedings.
- Haddow, G. D., ve Haddow, K. S. (2013). Disaster communications in a changing media world. Butterworth-Heinemann.
- Han, Z., Lu, X., Hörhager, E. I., ve Yan, J. (2017a). The effects of trust in government on earthquake survivors' risk perception and preparedness in China. *Natural Hazards*, 86(1), 437–452. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2699-9>.
- Han, Z., Wang, H., Du, Q., ve Zeng, Y. (2017b). Natural hazards preparedness in Taiwan: A comparison between households with and without disabled members. *Health Security*, 15(6), 575–581. Doi: <https://doi.org/10.1089/hs.2017.0025>.
- Ho, M-C., Shaw, D., Lin, S. ve Chiu, Y-C. (2008). How do disaster characteristics influence risk perception? *Risk Analysis*, 28(3), 635-643. Doi: 10.1111/j.1539-6924.2008.01040.x
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, California: Sage.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values (Vol. 5)*. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Hofstede, G. (1994). The business of international business is culture. *International business review*, 3(1), 1-14.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations, (2. bs.)*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. ve Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of mind, (Revised and Expanded 3. bs.)*. New York: McGrawHill.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*, 2(1), 1–26.
- Horzum, M. B., Ayas, T. ve Padır, M. A. (2017). Beş faktör kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 398-408. Doi: 10.19126/suje.298430.
- Huck, S. W. (2012). *Reading statistics and research, (6. bs.)*. Boston: Pearson.

- Hung, L. S. (2017). Married couples' decision-making about household natural hazard preparedness: a case study of hurricane hazards in Sarasota County, Florida. *Natural Hazards*, 87(2), 1057-1081.
- Huq, S. M. S. (2016). Community based disaster management strategy in bangladesh: Present status, future prospects and challenges. *European Journal of Research in Social Sciences*, 4(2), 22-35.
- IFRC. (2000). Introduction to disaster preparedness, disaster preparedness training programme. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 07 Haziran 2020 tarihinde, <https://www.ifrc.org/Global/Introdp.pdf> adresinden erişildi.
- IFRC. (2014). World disasters report 2014, Focus on culture and risk. 01 Şubat 2019 tarihinde, <https://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/201410/WDR%202014.pdf> adresinden erişildi.
- Işık, Ö., Aydınlioğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A. (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(Ek sayı 2), 82-123. doi:10.5222/otd.sup2.2012.082.
- Işıkara, A. M. ve Çalışkan, Ö. (2010). Okullarda afete hazırlık, (1. bs.). İstanbul.
- JMO. (2018). TMMOB jeoloji mühendisleri odası Tekirdağ Çorlu tren kazası yeri inceleme raporu. Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları, Yayın No:138, Ankara.
- JMO. (2020). 24 Ocak 2020 Sivrice (Elazığ) - Doğanyol (Malatya) depremi: Arazi gözlemleri ve değerlendirilmesi. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları No:145, Ankara.
- Jones, E. C., Faas, A. J., Murphy, A. D., Tobin, G. A., Whiteford, L. M. ve McCarty, C. (2013). Cross-cultural and site-based influences on demographic, well-being, and social network predictors of risk perception in hazard and disaster settings in Ecuador and Mexico. *Hum Nat*, 24, 5–32. DOI 10.1007/s12110-013-9162-3.
- Jozi, E. S., Entezar, R. K., Najafi, Z., Eskandari, S., Taj, L., Seyedalinaghi, S., ... Voltarelli, F. (2018). Relation between personality dimensions, risk perception and coping strategies in people living with hiv. *Journal of International Translational Medicine*, 6(2), 80-86. Doi: 10.11910/2227-6394.2018.06.02.06.

- Kadioğlu, M. (2008). Modern, bütünleşik afet yönetimin temel ilkeleri. Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. (Der.), Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri içinde (ss. 1-34), JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, Ankara.
- Kadioğlu, M. (2011). Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. Yılmaz, M. (Der.), T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, (1. bs.). Yayın No: 65, İstanbul.
- Kadioğlu, M. (2016). Temel kavramlar. Kadioğlu, M. (Der.), Acil durum ve afet yönetimine giriş içinde (ss.53-80). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Kahveci, H. ve Sever, M. (2016). Genç bireylerde bireycilik ve kolektivizm ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(3), 73-90. <https://doi.org/10.29065/usakead.256380>.
- Kahveci, H., Gültekin, M. ve Eker, D. (2019). Üniversite öğrencilerinin dogmatik tutumlarının bireycilik ve kolektivizm değerlerini yordama düzeylerinin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 49, 1-22. DOI: 10.21764/maeuefd.351482.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014). Onuncu kalkınma planı (2014-2018), afet yönetiminde etkinlik özel ihtisas komisyonu raporu, Ankara. 31 Mayıs 2020 tarihinde http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/10/10_AfetYonetimindeEtkinlik-3.pdf adresinden erişildi.
- Karl, M. (2018). Risk and uncertainty in travel decision-making: Tourist and destination perspective. Journal of Travel Research, 57(1), 129–146. DOI: 10.1177/0047287516678337.
- Kepenek, E. ve Gençel, Z. (2016). Türkiye’de afet zararlarını azaltma çalışmaları: mevzuat açısından genel bir değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, MBUD 1(1), 44-50.
- Khan, H., Vasilescu, L. G. ve Khan, A. (2008). Disaster management cycle – a theoretical approach. Management and Marketing Journal, 6(1), 43-50. Doi: <http://www.mnmk.ro/documents/2008/2008-6.pdf>.
- Khan, M. G., Johar, F. ve Baba, A. N. (2017). Disaster management risk perception of local communities. Jurnal Kemanusiaan, 26(1), 87 – 94.

- Kılıç, T. (2013). Bireysel ve kolektif yeterlilik süreci, belirleyicileri ve sonuçlarına ilişkin bir model önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kılıç, T. (2015). Nasıl başardılar, (1. bs.). İstanbul: AZ Kitap.
- Kim, H., Schroeder, A. ve Pennington-Gray, L. (2016). Does culture influence risk perceptions? *Tourism Review International*, 20, 11-28. DOI: <http://dx.doi.org/10.3727/154427216X14581596798942>.
- Korkut, A. ve Keskin, İ. (2015). Öğretmen adaylarının belirsizlikten kaçınma düzeylerine ilişkin karşılaştırmalı bir analiz. *Electronic International Journal of Education, Arts, and Science*, 1(2), 31-57.
- Kouabenan, D. R. (1998). Beliefs and the perception of risks and accidents. *Risk Analysis*, 18(3), 243-252.
- KRDAE. (2020). Kandilli rasathanesi BDTİM deprem sorgulama sistemi. 6 Haziran 2020 tarihinde, <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/zeqdb/> erişildi.
- Kundak, S. (2017). Deprem risk algısı ve zarar azaltma. 4th International Conference on Earthquake Engineering and Seismology, 11-13 October 2017 – Anadolu University – Eskişehir/Turkey.
- Kyne, D., Cisneros, L., Delacruz, J., Lopez, B., Madrid, C., Moran, R., ... Silva, M. F. (2020). Empirical evaluation of disaster preparedness for hurricanes in the Rio Grande Valley. *Progress in Disaster Science*, Progress in Disaster Science, 5, 100061, 1-12. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pdisas.2019.100061>.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457-477.
- Lechowska, E. (2018). What determines flood risk perception? A review of factors of flood risk perception and relations between its basic elements. *Natural Hazards*, 94,1341-1366. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11069-018-3480-z>.

- Man, K.S.S ve Chan, A.H.S., (2018). Influence of personality and safety climate on risk perception of hong kong construction workers. Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists 2018 Vol II. IMECS 2018, March 14-16, Hong Kong.
- Mañez, M., Carmona, M., Haro, D. Ve Hanger, S. (2016). (Der. Aerts, J. ve Mysiak, J.). Risk perception. In novel multi-sector partnerships in disaster risk management. Results of the enhance project. Commissioned EU FP7 Project ENHANCE: Brussels, Belgium, 51–67.
- Marcus, J., Kahraman, F., Su, S. ve Fritzsche, B.A. (2019). Türkiye'nin 81 ilinde bireycilik ve toplulukçuluk: Türkiye'deki mikrotoplumlar. 27. ulusal yönetim ve organizasyon kongresi içinde (ss.756-769). 18-20 Nisan 2019/Antalya.
- Marincioni, F., Appiotti, F., Ferretti, M., Antinori, C., Melonaro, P., Pusceddu, A., ve Oreficini-Rosi, R. (2012). Perception and communication of seismic risk: The 6 April 2009 L'Aquila earthquake case study. *Earthquake Spectra*, 28(1), 159-183.
- Marris, C., Langford, I.H. ve O'Riordan, T. (1998). A quantitative test of the cultural theory of risk perception: Comparison with the psychometric paradigm. *Risk Analysis*, 18, 635-647.
- Martin, W. E., Martin, I. M. ve Kent, B. (2009). The role of risk perceptions in the risk mitigation process: The case of wildfire in high risk communities. *Journal of Environmental Management*, 91, 489–498. doi:10.1016/j.jenvman.2009.09.007.
- Matanggaran, V. (2017). Explaining risk perception of climate change in Indonesia through cultural dimension of uncertainty avoidance, collectivism, and long-term orientation. Master Thesis. Faculty of Behavioural, Management and Social Sciences Department of Psychology of Conflict, Risk and Safety. University of Twente.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1985). Updating Norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 710-721.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.

- McCrae, R.R. (1996). Social consequences of experiential openness. *Psychological Bulletin*, 120(3), 323-337.
- MGM, (2019). Meteorolojik afetler 2018, Araştırma Dairesi Başkanlığı, 2019, Ankara. 06 Haziran 2020 tarihinde, <https://www.mgm.gov.tr/FILES/genel/kitaplar/2018MeteorolojikAfetlerDegerlendirilmesi.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Mileti, D. (1999). *Disasters by design: A reassessment of natural hazards in the United States*: Joseph Henry Press.
- Mojtahedi, M. ve Oo, B. L. (2017), Critical attributes for proactive engagement of stakeholders in disaster risk management. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 21, 35–43. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.10.017>.
- Nguyen, L., Gallery, G. ve Newton, C. (2019). The joint influence of financial risk perception and risk tolerance on individual investment decision-making. *Accounting and Finance*, 59, 747–771. doi: 10.1111/acfi.12295.
- Nordenstedt, H., ve Ivanisevic, J. (2010). Values in risk perception-studying the relationship between values and risk perception in three countries. *Jambá: Journal of Disaster Risk Studies*, 3(1), 335-345.
- Oehler, A. ve Wedlich, F. (2018). The relationship of extraversion and neuroticism with risk attitude, risk perception, and return expectations. *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, 11(2), 63–92. Doi: <https://doi.org/10.1037/npe0000088>.
- Okuşluk-Şenesen, R. (2018). Türk halk kültüründe geçiş dönemlerinin G. Hofstede'nin kültürel boyutlarından erillik-dişillik (masculinity) faktörüne göre değerlendirilmesi. *Asia Minor Studies*, 6 (12), 297-316. DOI: 10.17067/asm.430977.
- Oltedal, S., Moen, B.-E., Klempe, H. ve Rundmo, T. (2004). Explaining risk perception. An evaluation of cultural theory. Trondheim: Rotunde, no: 85.
- Özdemir, A. (2018). Toplumun afet risk algısı ve afete hazırlıklı olma durumu: Kocaeli ili örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.

- Özdemir, Ö. ve Yılmaz, C. (2010). Olasılığı düşük risklerin yönetimi ve risk algısı: Deprem riski üzerine bir saha araştırması. *İktisat İşletme ve Finans*, 25 (295), 47-71. doi: 10.3848/iif.2010.295.2699.
- Özer, Y. E. (2017). Afet konusundaki algı ve yerel aktörlerin sorumlulukları. *Sayıştay Dergisi*, 106, 1-34.
- Özesen Çolak, S. (2018). Risk ve kriz yönetimi. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul. 22 Mayıs 2020 tarihinde, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/acilyardimveafetyonetimi_ao/riskvekrizy%C3%B6netimi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Özkoç, A. G. ve Özgül-Katlav, E. (2015). Konaklama işletmelerinde örgüt kültürünü etkileyen ulusal kültür boyutlarının belirlenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 115-130.
- Özmen, B., Nurlu, M., Kuterdem, K., ve Temiz, A. (2005). Afet yönetimi ve afet işleri genel müdürlüğü. *Deprem Sempozyumu*, 23-25.
- Özmen, B. (2018a). Afet yönetimi ve temel kavramlar. Özmen, B. (Der.), *Afet yönetimi-I içinde* (ss.3-26), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özmen, B. (2018b). Afet ve türleri. Tün, M. (Der.), *Temel afet bilgisi içinde* (ss.3-25), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özmen, B., Gerdan, S. ve Ergünay, O. (2015). Okullar için afet ve acil durum yönetimi planları. *DergiPark/Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 37-52.
- Parsizadeh, F., Ibrion, M., Mokhtari, M., Lein, H. ve Nadim, F. (2015). Bam 2003 earthquake disaster: On the earthquake risk perception, resilience and earthquake culture – cultural beliefs and cultural landscape of Qanats, gardens of Khorma trees and Argh-e Bam. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 14, 457–469. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijdr.2015.09.011>.
- Paton, D. (2013). Disaster Resilient Communities: Developing and testing an all-hazards theory. *Journal of Integrated Disaster Risk Management, IDRIM*, 3(1), 1-17. DOI10.5595/idrim.2013.0050.

- Peng, L., Lin, L., Liu, S. ve Xu, D. (2017). Interaction between risk perception and sense of place in disaster-prone mountain areas: a case study in China's Three Gorges Reservoir Area. *Nat Hazards*, 85, 777–792. DOI 10.1007/s11069-016-2604-6.
- Raftari, M., mahjoub, R. ve Joudaki, S. (2011). The role of crisis management in seismic disaster. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5(9), 1923-1927.
- Rao, R. R., Eisenberg, J. ve Schmitt, T. (2007). Improving disaster management: the role of it in mitigation, preparedness, response, and recovery. Washington, DC: The National Academies Press.
- Renn, O. (2004). perception of risks. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 29(1), 102–114.
- Ricciardi, V. (2007). A literature review of risk perception studies in behavioral finance: The emerging issues. Presented at the 25th Annual Meeting of the Society for the Advancement of Behavioral Economics (SABE) Conference, New York University, May 15-18, 2007.
- Rippl, S. (2002). Cultural theory and risk perception: a proposal for a better measurement, *Journal of Risk Research*, 5, 147-165.
- Roder, G., Ruljigaljig, T., Lin, C.-W. ve Tarolli, P. (2016). Natural hazards knowledge and risk perception of Wujie indigenous community in Taiwan. *Nat Hazards*, 81, 641–662. DOI 10.1007/s11069-015-2100-4.
- Rundmo, T. (1995). Perceived risk, safety status, and job stress among injured and noninjured employees on offshore petroleum installations. *Journal of Safety Research*, 26(2), 87-97.
- Sağsöz, E. (2018). Afetin tanımı ve kapsamı. Yılmaz, M. ve Akbulut, R. K. (Der.), Doğal afetler ve afet yönetimi içinde (ss.4-24), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Salvati, P., Bianchi, C., Fiorucci, F., Giostrella, P., Marchesini, I. ve Guzzetti, F. (2014). Perception of flood and landslide risk in Italy: a preliminary analysis. *Nat. Hazards Earth Syst. Sci.*, 14, 2589–2603. doi:10.5194/nhess-14-2589-2014.
- Sarioğlu-Uğur, S. (2018). Örgütsel sessizlik ile kişilik tipleri arasındaki ilişki, (1.bs.). Ankara: Pegem Akademi.

- Sarıtaş, M. (1997). Yönetimde kişilik faktörü. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 12(12), 527-548.
- Sayar, K. ve Dinç, M. (2019). Subaşı, N., Aktay, Y. ve Tatar, B. (Der.), Psikolojiye giriş, (9. bs.). İstanbul: Dem Yayınları.
- Seçer, İ. (2015). Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları, (1. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2018). Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci: SPSS ve LISREL uygulamaları, (2. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Senemoğlu, N. (2020). Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya, (27. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seol, M. S. (2005). Perception of safety and usability of powered hand tools. Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports. 1644. Doi: <https://researchrepository.wvu.edu/etd/1644>.
- Shaluf, I. M. (2007). Disaster types. Disaster Prevention and Management, 16(5), 704-717. DOI 10.1108/09653560710837019.
- Shrestha, S. R. (2017). Urban form and seismic risk perception: Comparing two Communities in Kathmandu, Nepal. Master of Science in Geo-information Science and Earth Observation. Enschede, The Netherlands.
- Shrestha, S. R., Sliuzas, R. ve Kuffer, M. (2018). Open spaces and risk perception in post-earthquake Kathmandu city. Applied Geography, 93, 81–91. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2018.02.016>.
- Sığı, Ü. ve Tıgılı, M. (2006). Hofstede'nin “belirsizlikten kaçınma” kültürel boyutunun yönetsel-örgütsel süreçlere ve pazarlama açısından tüketici davranışlarına etkisi. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, XXI (1), 327-342.
- Siegrist, M., Gutscher, H., ve Earle, T. C. (2005). Perception of risk: the influence of general trust, and general confidence. Journal of Risk Research, 8(2), 145–156. <https://doi.org/10.1080/1366987032000105315>.
- Sjöberg, L. (1979). Strength of belief and risk. Policy Sciences, 11(1), 39-57.
- Sjöberg, L. (1995). Explaining risk perception: An empirical and quantitative evaluation of cultural theory, rhizikon: Risk Research Reports, No. 22. Center for Risk Research, University of Stockholm, Sweden.

- Sjöberg, L. (1996). A discussion of the limitations of the psychometric and cultural theory approaches to risk perception. *Radiation Protection Dosimetry*, 68(3-4), 219-225.
- Sjöberg, L., Moen, B.-E. ve Rundmo, T. (2004). Explaining risk perception. An evaluation of the psychometric paradigm in risk perception research. Norwegian University of Science and Technology, Department of Psychology, Trondheim, Norway.
- Skliarov, S., Kaptan, K. ve Khorram-Manesh, A. (2017). Definition and general principles of disasters. Khorram-Manesh, A. (Der.), *Handbook of disaster and emergency management içinde* (ss. 17-22), Gothenburg, Sweden: Kompendiet press.
- Slovic, P., Fischhoff, B., ve Lichtenstein, S. (1980). Facts and fears: Understanding perceived risk. Schwing, R. C. ve Albers, W. A. (Der.), *Societal risk assessments: How safe is safe enough? içinde* (ss.181-214), New York: Plenum Press,
- Slovic, P. (1987). Perception of risk. *Science*, 236, 280-285.
- Slovic, P. (1990). Golding, D. ve Krimsky, S. (Der.). *Perceptions of risk: Reflections on the psychometric paradigm. Theories of Risk*, New York: Praeger.
- Slovic, P., Fischhoff, B., ve Lichtenstein, S. (1982). Why study risk perception? *Risk analysis*, 2(2), 83-93.
- Strömberg, D. (2007). Natural disasters, economic development, and humanitarian aid. *The Journal of Economic Perspectives*, 21, 199–222.
- Sümer, N., Lajunen,T., ve Türker, O. (2005). Big five personality traits as the distal predictors of road accident involvement. Underwood, G. (Der.). *Traffic and Transport Psychology*. USA: Elsevier Ltd. 215-227.
- Şahin, E. S. (2019). Ayırıcı özellik kuramı: G. W. Allport, Raymond B. Cattell, Robert R. McCrae ve Paul T. Costa. Gençtanırım-Kurt, D. ve Çetinkaya-Yıldız, E. (Der.), *Kişilik kuramları gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle içinde* (ss.507-554), (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, Ş. ve Üçgül, İ. (2019). Türkiye’de afet yönetimi ve iş sağlığı güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi*, 2(1), 43-63.

- Şekerli, E. B. ve Gerede, E. (2011). Kültürün EKY'ye etkileri ve Türk pilotların Hofstede kültür boyutları açısından durumları. "İ , G  " Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 13(1), 17-39. DOI: 10.4026/1303-2860.2010.0163.x.
-      ,  . F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları. Ankara: Ekinoks Yayınları.
-      , M. (2014). Örgütler ve kültürler, (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Tan, N. T. (2009). Disaster management: Strengths and community perspectives. Journal of Global Social Work Practice, 2(1), 217-233.
- Ta tan, B. ve Aydıno lu, A.  . (2015). Çoklu afet risk yönetiminde tehlike ve zarar görebilirlik belirlenmesi için gereksinim analizi. Marmara Coğrafya Dergisi, 31, 366-397.
- Tatlıho lu, K. (2013). Be  faktör kişilik kuramı bağlamında kişilik kavramına genel bir bakış. Bing l Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(6), 127-146.
- Tavşancıl, E. (2005). Tutumların  l  lmesi ve SPSS ile veri analizi, (2. bs.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tercan, B. (2018). Türkiye'de afet politikaları ve kentsel dönüşüm. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 3(5), 102-120.
- Thompson, M., Ellis, R., ve Wildavsky, A. (1990). Cultural theory. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Tian, L., Yao, P. ve Jiang, S. (2014). Perception of earthquake risk: a study of the earthquake insurance pilot area in China. Nat Hazards, 74, 1595 1611. DOI 10.1007/s11069-014-1257-6.
- Tierney, K. J., Lindell, M. K. ve Perry, R. W. (2001). Facing the unexpected, disaster preparedness and response in the United States. Washington, D. C: Joseph Henry Press.
- Toplu-Demirta , E. (2019). Ki ilik ve ki ili in temel kavramları. Gençtanırım-Kurt, D. ve  etinkaya-Yıldız, E. (Der.), Ki ilik kuramları gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle içinde (ss.1-32), (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. Psychological review, 96(3), 506.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. Journal of Personality 69(6), 907-924.

- Triandis, H. C. ve Suh, E. M. (2002). Cultural influences on personality. *Annu. Rev. Psychol*, 53, 60-133.
- Trompenaars, F. (1994). *Riding the waves of culture*. Irwin, New York.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal psikoloji: Kavramlar ve kuramlar*, (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H. (2018). *Kişilik ve kişilik kuramları*. Tutar, H. (Der.), *Davranış bilimleri: Kavramlar ve kuramlar içinde* (ss.289-324), (4. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- UNDRR. (2019). *Terminology, disaster management*. 11 Aralık 2019 tarihinde <https://www.undrr.org/terminology/disaster-management> adresinden erişildi.
- UNDRR. (2020). *Terminology, disaster*. 06 Haziran 2020 tarihinde <https://www.undrr.org/terminology/disaster> adresinden erişildi
- United Nations. (2004). *Living with risk a global review of disaster reduction initiatives. 2004 Version - Volume II Annexes*, United Nations ISDR.
- Uzuntarla, Y., Fırat, İ. ve Ceyhan, S. (2016). Kolektivizm ve belirsizlikten kaçınma davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi: Üniversite öğrencileri örneği. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6, 206-216.
- Van Manen, S. M. (2014). Hazard and risk perception at Turrialba volcano (Costa Rica); implications for disaster risk management. *Applied Geography*, 50, 63-73.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Afet antropolojisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1431-1436. DOI:10.17755/esosder.89650.
- Varol, N. ve Kaya, Ç. M. (2018). Afet risk yönetiminde transdisipliner yaklaşım. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 1-8.
- Vasvári, T. (2015). Risk, risk perception, risk management –a review of the literature. *Public Finance Quarterly, State Audit Office of Hungary*, 60(1), 29-48.
- Wakui, T., Agree, E. M., Saito, T., ve Kai, I. (2017). Disaster preparedness among older Japanese adults with long-term care needs and their family caregivers. *Disaster medicine and public health preparedness*, 11(1), 31-38.
- Wang, C. M., Xu, B. B., Zhang, S. J. ve Chen, Y. Q. (2016). Influence of personality and risk propensity on risk perception of Chinese construction project managers. *International Journal of Project Management*, 34, 1294–1304. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijproman.2016.07.004>.

- Veneziano, L. ve Hooper, J. (1997). A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- Vurgun, L. ve Öztop, S. (2011). Yönetim ve örgüt kültüründe değerlerin önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 217-230.
- Wikipedia. (2020a). Türkiye'deki havacılık ve kazaları olayları listesi, 15 Mayıs 2020 tarihinde, https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_havac%C4%B1%C4%B1k_kazalar%C4%B1_ve_olaylar%C4%B1_listesi adresinden erişildi.
- Wikipedia. (2020b). Muğla. 06 Haziran 2020 tarihinde, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mu%C4%9Fla> adresinden erişildi.
- Wikipedia. (2020c), Van. 06 Haziran 2020 tarihinde, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Van> adresinden erişildi.
- Wikipedia. (2020d). 2020 Van çığ faciası. 06 Haziran 2020 tarihinde, https://tr.wikipedia.org/wiki/2020_Van_%C3%A7%C4%B1%C4%9F_facias%C4%B1 adresinden erişildi.
- Wildavsky, A. ve Dake, K. (1990). Theories of risk perception: Who fears what and why? *Daedalus*, 119, 41-60.
- World Bank, (2020). Disaster risk management. 20 Mart 2020 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/topic/disasterriskmanagement/overview> adresinden erişildi.
- Xu, D., Liu, E., Wang, X., Tang, H. ve Liu, S. (2018a). Rural households' livelihood capital, risk perception, and willingness to purchase earthquake disaster insurance: Evidence from Southwestern China. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 15, 1319. doi:10.3390/ijerph15071319.
- Xu, D., Peng, L., Liu, S. ve Wang, X. (2018b). Influences of risk perception and sense of place on landslide disaster preparedness in southwestern China. *Int J Disaster Risk Sci* (2018) 9, 167–180. Doi: <https://doi.org/10.1007/s13753-018-0170-0>.
- Yavuz, Ö. ve Yüce, M. R. (2017). Nükleer risk algısı ve sosyal kabul arasındaki ilişki: Acil yardım ve afet yönetimi bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma. *Hastane Öncesi Dergisi*, 2(1), 11-22.

- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2015). Kişilik kuramları, (10. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Yazılıtaş, A. (2015). Türk afet yönetim sisteminde risk odaklı yönetimin önemi. *Türk İdare Dergisi*, 0(481), 559-577.
- Yegül, I. B. ve Koruç, Z. (1997). 15-18 yaş grubu elit bireysel sporcular, elit takım sporcuları ve sporcu olmayan bireylerin benlik saygısı puanlarının karşılaştırılması. *BESBD*. 2(4), 18-25.
- Yeşilyurt, S. ve Çapraz, C. (2018). Ölçek geliştirme çalışmalarında kullanılan kapsam geçerliği için bir yol haritası. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 251-264. Doi: 10.17556/erziefd.297741.
- Yılmaz, S. (2019). Afet içerikli haberlerin afetlere karşı toplumsal kapasite geliştirmeye etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(2), 257-271. DOI:10.21324/dacd.463237.
- Yong, A. G., Lemyre, L., Pinsent, C. ve Krewski, D. (2017). Risk perception and disaster preparedness in immigrants and Canadian-born adults: Analysis of a national survey on similarities and differences. *Risk Analysis*, 37(12), 2321-2333. DOI: 10.1111/risa.12797.
- Yoo, M., Lee, M., ve Tullmann, D. (2016). Perceptions of disaster preparedness among older people in South Korea. *International journal of older people nursing*, 11(1), 18-23.
- Yoo, B., Donthu, N. ve Lenartowicz, T. (2011). Measuring Hofstede's five dimensions of cultural values at the individual level: Development and validation of CVSCALE. *Journal of International Consumer Marketing*, 23 (3-4), 193-210. Doi: <https://doi.org/10.1080/08961530.2011.578059>.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28-30 Eylül 2005 DENİZLİ.
- Zhai, G. ve Suzuki, T. (2009). Risk perception in Northeast Asia. *Environ Monit Assess*, 157,151–167. DOI 10.1007/s10661-008-0524-y.
- Zincir, O. ve Yazıcı, S. (2013). Kriz yönetimi ve afetlerde sosyal medya kullanımı. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49, 65-82.

EKLER

EK 1. Afet Risk Algısının Kültür ve Kişilikle İlişkisi Anketi

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Anabilim Dalı Doktora öğrencisiyim. Bu anket Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlamakta olduğum Doktora tezime veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Anket bilimsel amaçlarla tez çalışmasında kullanılacağı için isim belirtilmesine gerek yoktur. Lütfen aşağıdaki soruları inceleyerek size uygun şıkları işaretleyiniz.

Afet: *Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.*

Not: Afet ile ilgili soruları yukarıdaki tanım doğrultusunda cevaplayınız.

İbrahim Halil ÇELİK

Gümüşhane Üniversitesi

E-mail: ihc0261@gmail.com

Afet Yönetimi Anabilim Dalı

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız: 18-24 () 25-31 () 32-38 () 39-45 () 46 ve Üstü ()

3. Medeni Durumunuz: Evli () Bekâr ()

4. Öğrenim Durumunuz: Okuryazar () İlkokul () Ortaokul ()

Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü ()

5. Gelir Durumunuz: 2000 TL ve altı () 2001-3000 TL () 3001-4000 TL ()
4001-5000 TL () 5000 TL ve üstü ()

6. Yaşadığınız Şehir: Muğla () Van ()

7. Yaşadığınız İlçe:

8. Daha önce Afet yaşadınız mı?

Hiç yaşamadım () 1 defa () 2 defa () 3 defa () 4 ve daha fazla ()

Afet Risk Algısı ile ilgili sorular

<p>Afet: Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.</p> <p>Bu tanım doğrultusunda aşağıdaki ifadelerden sizin için en uygun olanına “X” işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz.</p> <p>İfadeler kapsamında (5) Kesinlikle katılıyorum, (4) Katılıyorum, (3) Kısmen Katılıyorum, (2) Katılmıyorum, (1) Kesinlikle katılmıyorum seçeneklerine karşılık gelmektedir.</p>		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		1	2	3	4	5
1	Yaşadığım bölgede 10 yıl içerisinde afet olacağını düşünüyorum.					
2	Yaşadığım bölgede olası bir afette işsizlik artacaktır.					
3	Yaşadığım bölgede olası bir afette yaşam kalitemiz düşecektir.					
4	Yaşadığım bölgede olası bir afet sonrası hayatın normale dönmesi yıllarca sürecektir.					
5	Ülkemizde olası bir afet ekonomik sorunlara yol açacaktır.					
6	Yaşadığım yerde olası bir afet psikolojik sorunlara yol açacaktır					
7	Diğer bölgelere kıyasla yaşadığım yerde afet riski fazladır.					
8	Afete maruz kaldığımızda can kayıplarının olmasından korkuyorum.					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
9	Afetin mal varlığımız için büyük risk olduğunu düşünüyorum.					
10	Bölgemde afet olacağını düşününce huzursuz oluyorum.					
11	Afetlerin yaşadığım bölge için büyük bir tehdit olduğunu düşünüyorum.					
12	Televizyondan afet haberleri izlediğimde yaşadığım bölge için de tedirgin oluyorum.					
13	Çevremdeki insanların afetler hakkındaki tedirginliği beni de etkiler.					
14	Olası bir afette bölgemdeki evlerin hasar göreceğini düşünüyorum.					
15	Kaderimizde yazılı ise afete maruz kalırız.					
16	Afetlere karşı her ne kadar önlem alsak da kaderimizde yazılı ise afetten zarar göreceğiz.					
17	İnsanoğlu afetleri önleyemez.					
18	Afetlerin etkileri alınacak önlemlerle azaltılabilir.					
19	Binaların afetlere direnci konusunda yetkililerin denetleme yapmaları önemlidir.					
20	Ev satın alacağım ya da kiralayacağım zaman evin afete dirençli olup olmadığına dikkat ederim.					
21	Afete hazırlık devletin sorumluluğundadır.					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
22	Kentsel dönüşümün afetlere hazırlık için çok önemli olduğunu düşünüyorum.					
23	Afetler hakkında bilgi seviyemin yeterli olduğunu düşünüyorum.					
24	Afetler hakkında ülkemdeki insanların yeterince eğitilmediğini düşünüyorum.					
25	Afete karşı ilk yardım eğitiminin çok önemli olduğunu düşünüyorum.					
26	Yaşadığım yerde afet olduğunda arama-kurtarma ekiplerinin hemen yardıma geleceğini düşünüyorum.					
27	Ülkemizde yaşanan büyük afetlerin yıldönümlerinde afetlere karşı bilincin arttığını düşünüyorum.					
28	Sosyal medyanın afetlere karşı farkındalığı arttırdığını düşünüyorum					
29	Afetlere hazırlık sadece Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD'ın) sorumluluğundadır.					
30	Afetlerden zarar görüp görmeyeceğimiz afet esnasındaki davranış şeklimize bağlıdır.					
31	Afetlere karşı ev ve iş yerlerini sigortalatmak çok önemlidir.					
32	Çevremdeki insanlarla olası bir afet esnasında ne yapmamız gerektiği hakkında konuşuruz.					

Kişilik yapılarıyla ilgili sorular

<p>Aşağıdaki ifadelerden sizin için en uygun olanına “X” işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz. İfadeler kapsamında</p> <p>(5) Kesinlikle katılıyorum, (4)Katılıyorum, (3)Kısmen Katılıyorum, (2) Katılmıyorum, (1) Kesinlikle katılmıyorum seçeneklerine karşılık gelmektedir.</p>		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		1	2	3	4	5
1	Konuşkan biriyim					
2	İçine kapanık biriyim					
3	Coşku ve heyecan yaratırım					
4	Enerji doluyum					
5	Sessiz kalma eğilimindeyim					
6	İddialı bir kişiliğe sahibim					
7	Bazen utangaç ve çekingenim					
8	Dışa dönük, sosyal biriyim					
9	Başkalarının hatasını bulmaya yatkınım					
10	Yardımsever ve özveriliyim					
11	Başkaları ile ağız dalaşı/kavgaya başlatırım					
12	Bağışlayıcıyım					
13	Başka insanların güvendiği biriyim					
14	İnsanlara karşı soğuk ve ilgisizim					
15	Herkese karşı düşünceli ve saygılıyım					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
16	Bazen diğer insanlara kaba davranırım					
17	Başkaları ile işbirliği yapmayı severim					
18	Bir işi tam yaparım					
19	Bazen dikkatsiz davranabiliyorum					
20	Bir görevin verilmesi için güvenilir biriyim					
21	Dağınık biriyim, çok derli toplu değilim					
22	Tembel olmaya eğilimliyim					
23	Bir işi bitirmeden, yarıda bırakmam					
24	İşleri etkin ve verimli yaparım					
25	Plan yapar ve bu planları uygulardım					
26	Dikkatim çabuk dağılır					
27	Gergin olabilen biriyim					
28	Duygusal olarak dengeliyim, kolay kolay mutsuz olmam					
29	Çabuk sinirlenirim					
30	Rahatım, strese girmem					
31	Çok endişeli biriyim					
32	Gergin ortamlarda sakin kalabilirim					
33	Duygu durumum (modum) değişkendir					
34	Karamsar, hüzünlü biriyim					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
35	Sanatsal ve estetik şeylere önem veririm					
36	Orijinal ve yeni fikirler ortaya koyarım					
37	Hayal gücüm yüksektir					
38	Rutin, tek düze şeyleri yapmayı tercih ederim					
39	Sanat, müzik ve edebiyat konularına ilgiliyim					
40	Zekice ve derin düşünebilen biriyim					
41	Pek çok şeyi merak ederim					
42	Yaratıcıyım					
43	Sanatsal şeylerle çok az ilgiliyim					
44	Fikirlerin benim için ne anlama geldikleri üzerinde düşünmeyi severim					

Kültür ile ilgili sorular

Aşağıdaki ifadelerden sizin için en uygun olanına “X” işareti koyarak görüşünüzü belirtiniz. İfadeler kapsamında		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
		1	2	3	4	5
1	Benden bir iş yapmam istendiğinde, ne yapmam gerektiğini bilmem için verilecek talimatların detaylı olarak açıklanması önemlidir.					
2	Yapılacak işlerde yol, yöntem ve talimatların sıkı bir şekilde takip edilmesi önemlidir.					
3	Benden ne beklendiği konusunda beni bilgilendirdiği için kurallar ve düzenlemeler önemlidir.					
4	Yapılacak işlerde standart çalışma, yol ve yöntemlerin olması önemlidir					
5	Yapılacak işlerde açıklayıcı bilgilerin olması önemlidir.					
6	Bireyler gerektiğinde toplum (grup, takım, ekip vb.) için kendi çıkarlarını feda etmelidirler.					
7	Bireylerin tüm zorluklara rağmen toplum (grup, takım, ekip vb.) ile birlikte hareket etmeleri önemlidir.					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
8	Toplumsal (grupun, takımın, ekibin vb.) refahı bireysel kazançlardan daha önemlidir.					
9	Toplumsal (grupun, takımın, ekibin vb.) başarısı bireysel başarıdan daha önemlidir.					
10	Bireyler, ancak toplumun veya dahil olduğu grubun refahını da hesaba katarak kendi hedeflerinin peşine düşmelidirler.					
11	Topluma sadakat (gruba, takıma, ekibe vb.), bireysel amaçlar zarar görse bile teşvik edilmelidir.					

EK 2. Afet Risk Algısı Ölçeği

1.Yaşadığım bölgede olası bir afette işsizlik artacaktır.	TEHDİT
2.Yaşadığım bölgede olası bir afette yaşam kalitemiz düşecektir.	
3.Yaşadığım bölgede olası bir afet sonrası hayatın normale dönmesi yıllarca sürecektir.	
4.Ülkemizde olası bir afet ekonomik sorunlara yol açacaktır.	
5.Yaşadığım yerde olası bir afet psikolojik sorunlara yol açacaktır	
6.Yaşadığım bölgede 10 yıl içerisinde afet olacağını düşünüyorum.	
7.Diğer bölgelere kıyasla yaşadığım yerde afet riski fazladır.	
8.Kaderimizde yazılı ise afete maruz kalırız.	KADERCİLİK
9.Afetlere karşı her ne kadar önlem alsak da kaderimizde yazılı ise afetten zarar göreceğiz.	
10.İnsanoğlu afetleri önleyemez.	
11.Binaların afetlere direnci konusunda yetkililerin denetleme yapmaları önemlidir.	KONTROL EDEBİLİRLİK
12.Afetlerin etkileri alınacak önlemlerle azaltılabilir.	
13.Afete karşı ilk yardım eğitiminin çok önemli olduğunu düşünüyorum.	
14.Kentsel dönüşümün afetlere hazırlık için çok önemli olduğunu düşünüyorum.	
15.Ev satın alacağım ya da kiralayacağım zaman evin afete dirençli olup olmadığına dikkat ederim.	
16.Afetlere karşı ev ve iş yerlerini sigortalatmak çok önemlidir.	
17.Televizyondan afet haberleri izlediğimde yaşadığım bölge için de tedirgin oluyorum.	ENDİŞE
18.Çevremdeki insanların afetler hakkındaki tedirginliği beni de etkiler.	
19.Bölgemde afet olacağını düşününce huzursuz oluyorum.	
20.Afetlerin yaşadığım bölge için büyük bir tehdit olduğunu düşünüyorum.	
21.Olası bir afette bölgemdeki evlerin hasar göreceğini düşünüyorum.	

EK 3. Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

(Proje Onay Formu)

TARİH :
YER :
KATILIMCILAR : Prof.Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan)
Prof.Dr. BAHİR BAYRAM (Üye)
Prof.Dr. MÜGE YILMAZ (Üye)
Prof.Dr. BAYRAM NAZIR (Üye)
Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye)
Prof.Dr. SAI ME ŞAHİNÖZ (Üye)
Prof.Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	AFET RİSK ALGISININ KÜLTÜR VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ
Projenin Niteliği:	Doktora Tez Çalışması
Proje Araştırmacıları:	Doktora Öğrencisi: İbrahim Halil ÇELİK Danışman: Doç. Dr. Taşkın KILIÇ
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Adres: Artvin Çoruh Üniversitesi Seyitler Yerleşkesi Artvin MYO Kat:2 Oda No: 318 Merkez/ARTVIN Tel: 0507 234 69 23 E- Mail: ibrahimhalli@artvin.edu.tr
Araştırmanın Amacı:	Çalışmanın amacı Türkiye’de son yıllarda önemi artan Afet Risk Yönetiminde Risk ve Zarar Azaltma ile Hazırlık safhalarındaki çalışmalara doğrudan etki edebilecek olan, Afet Risk Algısı Ölçeği aracılığıyla afet riski altında bulunan örneklemeye alınan Van ve Muğla illerinde yaşayan vatandaşlarımızın hem bulundukları illerdeki afet tehlikeleri ve riskleri konusunda afet risk algılarını ölçmek, hem de Risk Algısına Kişiliğin 5 farklı boyut ve Ulusal Kültürün 2 farklı boyutu açısından bir etkisinin ya da aralarında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaya çalışmak, ayrıca literatürde afet risk algısı ölçeği geliştirip, afet risk algısına kişilik ve kültür boyutunun etkisi konusunda bu alandaki boşluğu doldurup, sonraki çalışmalara ışık tutmak, afet risk yönetimi ve afet riskleri konusunda farkındalık yaratıp Türkiye’de Afet Güvenlik Kültürü kavramının oluşmasına katkı sağlamaktır.

<p>Araştırmanın Gerekçesi:</p>	<p>Ülkemiz sık sık birçok farklı afetlere maruz kalmakta ve afetler konusunda riski yüksek ülkelere göre bir konumundadır. Afetlerle etkili bir mücadele ve hazırlık bağlamında öncelikle tehlikenin, riskin farkındalığı ve risk algısı önem arz etmektedir. Ülkemizde sadece afetlerden deprem ve nükleer risk algısı ile ilgili birkaç çalışma mevcuttur ve genel Afet Risk Algısı ile ilgili literatürde boşluk vardır. Çalışmanın bağımlı değişkeni olan Risk Algısına birçok faktör etki edebilmektedir. Afet Risk Algısı ile ilgili geliştirilecek ölçek ile beraber bu konudaki literatür boşluğunu doldurmak, aynı zamanda Afet Risk Algısıyla Kültür ve Kişilik değişkenlerinin ilişkisinin olup olmadığını ortaya koyarak Risk Algısına farklı bir perspektiften bakmak, Örnekleme alınan Van ve Muğla illerinde yaşayan 18 yaş üstü bireylere uygulanacak 900 anket aracılığıyla bu illerdeki Afet Risk Algısını ortaya çıkarıp, Kültür ve Kişiliğin ilişkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır.</p> <p>Çalışmamız Afet Risk Algısı, Afetlere Hazırlık, Afet Farkındalığı, Afet Bilinci, Kültür ve Kişilik ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir.</p>
<p>Araştırmanın Yöntemi:</p>	<p>Araştırmada Nicel araştırma yöntemlerinden Anket Yöntemi kullanılacaktır.</p>

Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	<p>Çalışma Muğla ilinde 450 ve Van ilinde de 450 olmak üzere 18 yaş üstü toplam 900 kişiye anket yöntemiyle uygulanacaktır.</p> <p>Ankette Demografik sorular 8 soru, Afet Risk Algısı ile ilgili 32 soru, Kültür ile ilgili 11 soru ve Kişilik ile ilgili 44 soru bulunmaktadır.</p> <p>Anket elden dağıtma yöntemi ve birebir görüşme yoluyla yapılacaktır ve kişilerin tutumları ölçülecektir.</p>
---	---

Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı öğrencisi İbrahim Halil ÇELİK' in "AFET RİSK ALGISININ KÜLTÜR VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ" adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Projenin etik açılarından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

Prof. Dr. Bahri BAYRAM
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Müge YILMAZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Bayram SAZIR
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Saim ŞAHİNÖZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Feriye SİPAHI
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Güney ÇAKIR
Etik Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : İbrahim Halil ÇELİK
Doğum Yeri ve Tarihi : Adıyaman / 11.04.1984

Eğitim Durumu

Ön lisans Öğrenimi :Rüştü Ünsal Polis Meslek Yüksekokulu.
Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi/İktisadi ve İdari Programlar Bölümü/İşletme Pr.
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimleri

2015 Nisan- Artvin Çoruh Üniversitesi Artvin Meslek Yüksekokulu Sivil Savunma ve İtfaiyecilik Programı (Öğretim Görevlisi) (Devam ediyor).
2006-2015- Emniyet Genel Müdürlüğü (Polis Memuru).

İletişim

Telefon : 0507 234 69 23
e- posta adresi : ihc0261@gmail.com

Tarih : 10.07.2020